

Omverdenen til norsk landbruk og matindustri

Rapport for 2019

Rapport nr. 2/2020
4.3.2020

Rapport: Omverdenen til norsk landbruk og matindustri

Dato: 4.3.2020

Utgiver: Landbruksdirektoratet

Kontaktperson: Harald Moksnes Weie

Rapport-nr.: 2/2020

Forsidebilde: Colourbox.com

Forord

Denne rapporten gjør rede for internasjonale rammevilkår, som produksjon, handel og prisutviklingen til sentrale jordbruksvarer, som påvirker norsk landbruk og matindustri. Rapporten er en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet (LMD) i forkant av jordbruksforhandlingene, men er også utformet for å kunne gi en oversikt over omverdenen til norsk landbruk og matindustri for andre interesserte. Rapporten må sees i sammenheng med Landbruksdirektoratets «Markedsrapport 2019 – Vurdering av markedene for norske landbruksvarer» (Rapport nr. 8/2020) som beskriver markedsutviklingen i Norge.

Rapporten er strukturert på følgende måte. I kapittel 1 tar vi for oss sentrale økonomiske, handelspolitiske samt miljø- og klimamessige rammebetingelser som har preget, og vil fortsette å prege, landbrukssektoren i årene som kommer. Deretter, i kapittel 2, beskriver vi hvordan utviklingen i markedene for sentrale jordbruksvarer knyttet til produksjon, handel og pris var i 2019. Vi beskriver også hvordan vi forventer at utviklingen kommer til å være fremover på disse områdene. Markeder vi ser nærmere på er korn og oljefrø, melk og meieriprodukter, kjøtt og egg, samt poteter, grønnsaker, frukt, bær og blomster. Avslutningsvis presenterer vi i kapittel 3 relevant statistikk knyttet til norsk import og eksport av jordbruksvarer i 2019.

Vi viser ellers til andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk Institutt for Bioøkonomi (NIBIO), Statistisk Sentralbyrå (SSB) med flere som gir nærmere omtaler av utviklingen i norsk landbruk og matindustri. Videre gir www.landbruksdirektoratet.no mer informasjon og tallmateriale om norsk landbruk, pris- og markedsutvikling for jordbruksvarer samt internasjonal handel.

God lesing!

Jørn Rolfsen

Administrerende direktør

Landbruksdirektoratet

Oslo 4. mars 2020

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Ordliste	4
Sammendrag	8
1 Internasjonale rammebetingelser for jordbruksvarer	11
1.1 Økonomiske rammebetingelser	12
1.2 Handelspolitiske rammebetingelser	22
1.3 Miljø- og klimamessige rammebetingelser	27
2 Utvikling i markedene for jordbruksråvarer	35
2.1 Global produksjon og handel	35
2.2 Korn og oljefrø	36
2.3 Melk	43
2.4 Kjøtt	53
2.5 Egg	67
2.6 Poteter, grønnsaker, frukt og bær	73
2.7 Blomster	78
3 Norsk import og eksport av jordbruksvarer	81
3.1 Import	82
3.2 Eksport	92
4 Vedlegg	94
Import av jordbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet	94
Eksport av jordbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet	95
Kvoter for import av jordbruksvarer til Norge	96
Referanseliste	99

Ordliste

AfCFTA

The African Continental Free Trade Area er en afrikansk mellomstatlig organisasjon og et frihandelsforbund. Avtalen ble signert i mars 2018 og trådte i kraft i mai 2019. Avtalen liberaliserer handel mellom stater i Den afrikanske union. Per desember 2019 har 54 land signert og 28 land ratifisert avtalen.

Artikkel 19 i EØS-avtalen

EØS-avtalens artikkel 19 regulerer handelen med basis landbruksvarer (ikke bearbeidede varer) mellom Norge og EU. Avtalen reforhandles ved behov, og den siste avtalen trådte i kraft 1. oktober 2018. Landbruksvarer er unntatt EØS-avtalen, men i tråd med artikkel 19 skal avtalepartene fortsette sine bestrebelsers med sikte på en gradvis liberalisering av handelen med landbruksvarer.

ASEAN

Association of Southeast Asian Nations er en økonomisk og politisk sammenslutning av sørøstasiatiske land som har som formål å styrke den økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i og mellom medlemslandene. Avtalen ble grunnlagt i 1967 av Indonesia, Malaysia, Filippinene, Singapore og Thailand. Senere har Brunei, Vietnam, Laos, Myanmar og Kambodsja også tilsluttet seg sammenslutningen. AFTA-avtalen (ASEAN Free Trade Area) er ASEAN-landenes frihandelsavtale.

Basis landbruksvarer

Basis landbruksvarer er landbruksvarer som ikke er bearbeidet (i motsetning til RÅK-varer).

BNP

Bruttonasjonalprodukt. Verdien av et lands produksjon i en viss periode, vanligvis i et år.

CPTPP

The Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP), også kjent som TPP-11 (etter at USA trakk seg fra avtalen), er en handelsavtale mellom Australia, Brunei, Canada, Chile, Japan, Malaysia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore og Vietnam.

DAC-liste

OECDs DAC-liste viser alle land og territorier som kvalifiserer til å motta internasjonal bistand (Official Development Assistance (ODA)). Dette omfatter overføringer av lån, gaver eller teknisk assistanse som offentlige myndigheter gir direkte til utviklingsland eller til multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken. Kriteriene for hvilke land som kan motta ODA blir fastlagt av OECDs utviklingskomité DAC (Development Assistance Committee).

EFTA

European Free Trade Association (Det europeiske frihandelsforbundet). Består av Island, Liechtenstein, Norge og Sveits.

EPA

European Union–Japan Economic Partnership Agreement (EPA) er en avtale som trådte i kraft 1. Februar 2019. Avtalen har ført til en liberalisering på de fleste tollinjer mellom EU og Japan.

ESR

The Effort Sharing Regulation (ESR) er et politisk rammeverk som setter bindende mål for reduksjon av drivhusgasser for hvert medlemsland. ESR er en del av EUs klima- og energipakke.

EU ETS

European Union Emission Trading Scheme (EU ETS), er EUs ordning for handel med klimakvoter mellom EU-land og EØS-land.

EØS

Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) er et samarbeid inngått mellom EU og tre av de fire medlemsstater i det europeiske frihandelsforbundet (EFTA), herunder Norge, Island og Liechtenstein. Samarbeidet har som formål å knytte land som står utenfor EU til EUs indre marked.

FAO

Food and Agriculture Organization of the United Nations. FNs organisasjon for ernæring og landbruk.

GMO

Med genmodifiserte organismer (GMO) menes enhver levende organisme som har fått endret arvestoffet sitt ved hjelp av genteknologi. I Norge er det i dag ikke tillatt å bruke genmodifiserte organismer i mat- eller fôrprodukter.

GSP

General System of Preferences. GSP-land er utviklingsland som får eksportere varer til Norge til en lavere tollsats enn normal tollsats. Enkelte land, omtalt som nulltoll-land, har full tollfrihet. Dette er de minst utviklede landene (MUL) og lavere mellominntektsland med en befolkning på under 75 mill. innbyggere (kalt GSP+-land). I motsetning til frihandelsavtalene er GSP-ordningen ensidig. Det betyr for eksempel at norske eksportører ikke får lavere toll for produktene sine ved eksport til et GSP-land.

IGC

International Grains Council (Det internasjonale kornrådet). Mellomstatlig organisasjon som fremmer samarbeid om og åpenhet i handelen med korn, stabile kornmarkeder og matsikkerhet.

IPCC

Intergovernmental Panel on Climate Change er en internasjonal institusjon opprettet av FN-organene Verdens Meteorologiorganisasjon og FNs miljøprogram med det formål å sammenstille eksisterende kunnskap om eventuelle endringer i jordens klima.

LMD

Landbruks- og matdepartementet har hovedansvaret for mat- og landbrukspolitikken. Det omfatter arealforvaltning, jord- og skogbruk, husdyrhold, reindrift og utvikling av nye næringer med utgangspunkt i landbruket.

LULUCF

Land use, land-use change and forestry (LULUCF) er et uttrykk som brukes i internasjonale klimaforhandlinger om karbonbinding og frigivelse av karbon til atmosfæren som følge av menneskeskapte endringer i vegetasjonsdekket.

Mercosur

Mercado Común del Sur (Det søramerikanske fellesmarkedet). Består av Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay.

NAFTA

North American Free Trade Agreement er en frihandelsavtale mellom USA, Canada og Mexico som ble iverksatt 1. januar 1994.

NIBIO

Norsk institutt for bioøkonomi. Institutt som forsker og leverer kunnskap om mat- og planteproduksjon, miljø, kart, arealbruk, genressurser, skog, foretaks-, nærings- og samfunnsøkonomi.

OECD

Organisation for Economic Co-operation and Development (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling). Mellomstatlig organisasjon som arbeider for å fremme økonomisk vekst og samarbeid.

OECD-FAO

OECD og FAO gir sammen hvert år ut rapporten OECD-FAO Agricultural Outlook som tar for seg utsiktene for viktige jordbruksvarer.

OPEC

Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) er en internasjonal handelsorganisasjon bestående av 14 oljeeksporterende land.

OPEC+

Sammenslutning av store oljeprodusenter fra både OPEC og produsenter som ikke er medlem av OPEC.

RCEP

The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) er en foreslått handelsavtale mellom de ti medlemslandene i ASEAN og Australia, Kina, Japan, New Zealand og Sør-Korea. India trakk seg fra forhandlingene i 2019. Forhandlingene ble formelt initiert i november 2012.

RÅK-varer

Bearbeidede landbruksvarer (bakervarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). Denne typen varer er omfattet av en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK), der prisforskjellene på landbruksråvarer mellom Norge og utlandet blir kompensert. Slik skal næringsmiddelindustrien i Norge kunne produsere og omsette industrielt bearbeidede landbruksvarer basert på norskproduserte landbruksråvarer og samtidig være konkurransedyktig med utlandet. RÅK-ordningen er forankret i EØS-avtalens protokoll 3.

SSB

Statistisk sentralbyrå. SSB er en faglig uavhengig institusjon ansvarlig for å samle inn, produsere og publisere offisiell statistikk relatert til økonomi, befolkning og samfunn på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå i Norge.

Tolltariffen

Tolltariffen grupperer varer som kan importeres og eksporteres under ulike varebeskrivelser med tilhørende nummerinndelinger. Oversikten viser også hvilken tollsats som må betales ved innførsel av varer til Norge.

TTIP

Transatlantic Trade and Investment Partnership er forhandlinger mellom Den europeiske union (EU) og USA om en handels- og investeringsavtale. Forhandlingene ble startet opp i 2013, men ble avsluttet da Donald Trump ble president.

USMCA

The Agreement between the United States of America, the United Mexican States, and Canada er en frihandelsavtale mellom Canada, Mexico og USA som foreløpig ikke er ratifisert. Avtalen er et resultat av reforhandlingene av NAFTA som ble gjennomført i perioden 2017-2019.

USTR

The Office of the United States Trade Representative har ansvar for å utvikle og anbefale USAs handelspolitikk til USAs president, gjennomføre handelsforhandlinger på et bilateralt og multilateralt nivå samt koordinere handelspolitikken innad i den amerikanske regjeringen.

USDA

The United States Department of Agriculture (USDA) er det amerikanske landbruksdepartementet.

WTO

World Trade Organization (Verdens handelsorganisasjon). Global organisasjon som regulerer handel mellom stater, etablert i 1995.

WTOs tvisteløsningsorgan

The Dispute Settlement Body (DSB), også kjent som WTOs tvisteløsningsorgan, håndterer tvister mellom medlemslandene i WTO.

Sammendrag

Laveste globale vekst i BNP siden finanskrisen

OECD anslår at globalt BNP vokste med 2,9 prosent i 2019, en nedgang fra 3,5 prosent i 2018. Dette er den laveste årlige BNP-veksten siden finanskrisen. Det er flere årsaker til at den globale veksten var svakere enn tidligere. Siden 2018 er det iverksatt en rekke proteksjonistiske tiltak globalt, der mesteparten har vært bilaterale tiltak på handel mellom Kina og USA. De proteksjonistiske tiltakene som er iverksatt har bidratt til å reversere en langsiktig trend med handelsliberalisering og lavere tollsatser globalt. Videre har Kinas etterspørsel etter utenlandske varer og tjenester generelt gått betydelig ned det siste året, noe som isolert sett reduserer verdens BNP og handel. Fortsatt usikkerhet knyttet til Brexit bidro også til å dempe anslagene for den økonomiske veksten i 2019, spesielt i Europa.

Dårligere vilkår for internasjonal handel i 2019

Multilaterale forhandlinger mellom flere viktige land på landbruksområdet har stagnert den senere tid. En av årsakene er problemstillinger rundt eksisterende og fremtidige rettigheter og plikter i WTO-avtalen mellom fremvoksende økonomier og industriland spesielt. Handelspolitisk har det vært et høyt konfliktnivå mellom USA og Kina, noe som tegner et bilde av at det er den økonomiske tyngdekraften og nasjonale interesser som i stadig større grad gjør seg gjeldende. Fremover blir det enda vanskeligere å avgjøre tvister på grunn av at USA trener utnevningen av nye dommere til appellinstansen til WTOs tvisteløsningsorgan. Dersom den økonomiske tyngdekraften og nasjonale interesser seirer svekkes muligheten små land har til å nå frem mot store land i handelskonflikter.

Enighet om frihandelsavtale mellom EFTA og Mercosur

Det ble 23. august 2019 oppnådd enighet om en frihandelsavtale mellom EFTA og Mercosur (Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay). Avtalen med Mercosur er ferdigforhandlet, og EFTA gjennomfører nå, sammen med Mercosur, en juridisk gjennomgang av avtalen. Det forventes at avtalen signeres i 2020, med implementering tidligst i 2021 etter at avtalen er ratifisert. Avtalen skal sikre tollfri markedsadgang for 99,2 prosent av norske varer innen 15 år etter avtalen trer i kraft, og vil gi betydelig forbedret markedsadgang for en rekke viktige produkter.

Fortsatt svak norsk krone

Den norske kronen fortsatte å svekke seg mot flere sentrale valutaer i 2019, spesielt mot britiske pund og amerikanske dollar. Den norske kronen har over tid utviklet seg svakere enn det Norges Bank har anslått i sine pengepolitiske rapporter. Årsaker det blir pekt på som forklaring på dette er økt usikkerhet internasjonalt, utsikter til avdemping i oljenæringen og usikkerhet omkring omstillingsbehovet i norsk økonomi. En svekket norsk krone gjør det dyrere å kjøpe varer i utenlandsk valuta, samtidig som varer som er priset i norske kroner blir billigere å kjøpe på verdensmarkedet.

Klimaendringene gir seg utslag i flere tiltak med mål om å redusere klimaavtrykket fra jordbrukssektoren

I IPCCs landrapport er det anslått at 21-37 prosent av de totale klimagassutslippene kan tilskrives matsystemet. Dette er utslipp fra jordbruksproduksjon, fra arealbruk, lagring, transport, pakking, foredling, detaljhandel og forbruk. For å redusere klimaavtrykket har en rekke land iverksatt ulike klimatiltak. Et viktig klimatiltak tar utgangspunkt i FNs bærekraftsmål 12.3, som sier at en innen 2030 skal halvere andelen matsvinn per innbygger på verdensbasis. I Norge har dette bærekraftsmålet gitt seg utslag i en bransjeavtale mellom fem departementer og en rekke interesseorganisasjoner om å redusere matsvinn.

Bedring i kornavlingene

Mens kornavlingene i flere av landene Norge vanligvis importerer fra var preget av tørke og avlingssvikt i 2018, ser avlingene ut til å være langt bedre i 2019. I 2018–2019 gikk prisene litt opp grunnet tørke i flere

av de store hveteproduserende områdene, men prisene gikk ned igjen ved inngangen til sesongen 2019–2020.

Svak økning i verdens melkeproduksjon

For 2019 anslår EU-kommisjonen en økning på 0,5 prosent i melkeproduksjonen. På tross av at antallet melkekyr ble redusert, veide avdråttøkningen per ku opp for nedgangen i antall melkekyr. Samtidig økte tørrstoffinnholdet, noe som gir økt produksjon av meieriprodukter. For 2020 antar de en videre vekst i melkeproduksjonen på 0,7 prosent, forutsatt normale værforhold. Amerikansk melkeproduksjon økte marginalt i 2019. På samme måte som i EU er antallet melkekyr lavere, men melkeytelsen per ku oppveier for nedgangen i antallet kyr.

Melkeproduksjonen i New Zealand er i stor grad beitebasert, og det tørre været som kom mot slutten av året skaper usikkerhet. Hvis det kommer regn vil det hjelpe til å holde produksjonen oppe, men dersom tørken fortsetter vil mange melkeprodusenter tvinges til å kjøpe fôr. I Australia førte tørke og tilhørende høye fôrkostnader til lavere inntjening på tross av gode melkepriser. Produksjonen vil sannsynligvis synke ytterligere ettersom det viktigste området for melkeproduksjon i Australia, i sørøst, har vært sterkt rammet av de mange skogbrannene.

Afrikansk svinepest påvirket verdensmarkedet for kjøtt

Markedet for kjøtt var i 2019 preget av utbruddet av afrikansk svinepest. Dette bidro til å senke verdens produksjon av svinekjøtt med om lag 9 prosent i 2019, samtidig som det stimulerte til vekst i verdenshandelen med svinekjøtt. Det lave tilbudet og den økte etterspørselen på verdensmarkedet trakk samtidig de internasjonale prisene på svinekjøtt kraftig oppover. Lavere tilgjengelighet av svinekjøtt bidro også til en økning i produksjon og internasjonal handel av fjørfekjøtt, ettersom dette gjerne er den foretrukne erstatningen for svinekjøtt.

Tørken i 2018 påvirket storfekjøttproduksjonen også i 2019. Etter mye slakting, og dermed høy produksjon, i 2018, er antallet dyr færre ved inngangen til 2019. Produksjonen av storfekjøtt i verden i 2019 gikk opp med kun 1,3 prosent fra året før, drevet blant annet av større tilførsler fra USA og Brasil.

Tørt vær i Australia og nedgang i besetningene på New Zealand, verdens største eksportører av småfekjøtt, bidro til en liten nedgang i handelen på verdensmarkedet i 2019. Samtidig økte produksjonen i øvrige deler av verden, slik at den samlede veksten i produksjonen av småfekjøtt endte på 0,8 prosent i 2019. Kina, som er den største importøren av sau og lam i verden, økte sin import med 5 prosent i 2019 og bidro dermed til at nedgangen i verdenshandelen ikke ble større.

Produksjonen og forbruket av skallegg er forventet å øke

Produksjonen av skallegg har vært økende i flere år. Veksten har særlig vært drevet av en økning i produksjonen i Asia. Den estimerte totalproduksjonen av egg til konsum i EU økte fra 6,9 mill. tonn i 2018 til 7,1 mill. tonn i 2019. EU-kommisjonen anslår at EU-landenes årlige produksjon av egg vil vokse med 9 prosent fra 2019 til 2030.

Reduksjon i EUs produksjon av epler og økning i produksjonen av tomater

Produksjonen av epler i EU er forventet å være 18 prosent lavere enn i den foregående sesongen. Hovedårsaken til reduksjonen var at frost førte til kraftig produksjonsnedgang i Polen. EUs produksjon av tomater økte derimot med 4 prosent, i hovedsak som følge av økt produksjon av tomater for bearbeiding.

Økning i verdens produksjon av blomster

Produksjonen av blomster og planter på verdensbasis har økt de siste årene. Kina er det landet som produserer mest blomster og planter på verdensbasis, men de eksporterer relativt lite av det de produserer. Blant de europeiske landene er Nederland landet med den største produksjonen.

Økning i både Norges import og eksport

I 2019 ble det importert jordbruksvarer for 70,9 mrd. kroner, en økning på 6,6 prosent fra året før. Nesten halvparten av importen var varer som alltid kan importeres tollfritt. Omtrent 30 prosent var import av RÅK-varer, mens varer som var importert gjennom kvoter eller tollnedsettelse utgjorde litt over 15 prosent.

Eksporten av jordbruksvarer var på 12,4 mrd. kroner, og økte med 11 prosent fra 2018. De største eksportvarene, målt i verdi, var fortsatt eksport av fiskefôr, fiskemel, fiskeolje og soyamel og -olje produsert av importerte soyabønner.

1 Internasjonale rammebetingelser for jordbruksvarer

Verdensøkonomien var i 2019 preget av svak vekst i brutto nasjonalprodukt (BNP) i flere land. OECD anslår at globalt BNP vokste med 2,9 prosent i 2019, en nedgang fra 3,5 prosent i 2018 (OECD, 2019). Dette er den laveste årlige BNP-veksten siden finanskrisen. Veksten drives fortsatt i stor grad av fremvoksende økonomier som Kina og India.

Det er flere årsaker til at den globale veksten er svakere enn tidligere. Siden 2018 er det iverksatt en rekke proteksjonistiske tiltak globalt, der mesteparten har vært bilaterale tiltak på handel mellom Kina og USA. De proteksjonistiske tiltakene som er iverksatt har bidratt til å reversere en langsiktig trend med handelsliberalisering og lavere tollsatser globalt. Videre har Kinas etterspørsel etter utenlandske varer og tjenester gått betydelig ned det siste året, noe som isolert sett reduserer verdens BNP og handel. Fortsatt usikkerhet knyttet til Brexit bidro også til å dempe anslagene for den økonomiske veksten i 2019, spesielt i Europa.

En stadig økende befolkning vil fortsette å øke etterspørselen etter jordbruksvarer til ulike formål. OECD-FAO (2019) prognoserer at den totale globale etterspørsel etter jordbruksvarer til mat frem mot 2028 i hovedsak vil drives av land med høy befolkningsvekst som India, Midtøsten, Nord-Afrika og Afrika sør for Sahara. Globalt matkonsum per innbygger for flere jordbruksvarer forventes derimot å ha en forholdsvis flat utvikling.

Siden tidlig på 2000-tallet har lavere tollsatser på jordbruksvarer og sterk økonomisk vekst, spesielt i Kina, bidratt til en økning i den internasjonale handelen med jordbruksvarer. Veksten forventes derimot å avta fremover. Videre har multilaterale forhandlinger mellom flere viktige land på landbruksområdet stagnert den senere tid. En av årsakene er problemstillinger rundt eksisterende og fremtidige rettigheter og plikter i WTO-avtalen mellom fremvoksende økonomier og industriland spesielt. Det har vært et høyt konfliktnivå mellom USA og Kina handelspolitisk, noe som tegner et bilde av at det er den økonomiske tyngdekraften og nasjonale interesser som i stadig større grad gjør seg gjeldende.

OECD-FAO (2019) forventer at den globale produksjonen av jordbruksvarer vil vokse med om lag 15 prosent i perioden 2019–2028. Produksjonsveksten vil hovedsakelig drives av fremvoksende økonomier og utviklingsland, eksempelvis India og land i Afrika, som følge av en høy vekst i investeringer, teknologisk utvikling, større tilgjengelighet på ressurser, og høyere vekst i etterspørsel. Produksjonsveksten forventes å være mer dempet i Europa og Nord-Amerika hvor produksjonsmengden og produktiviteten allerede er på et høyt nivå og strengere regulering knyttet til blant annet miljøkrav begrenser mulighetene for ytterligere vekst.

FAOs totale matvareprisindeks har siden 2017 vist en nedgang i verdens matvarepriser. Dette var også tilfellet i 2019, hvor den totale indeksen gikk ned med om lag 1 prosent. For de fleste prisene viser estimatene til OECD-FAO å være på samme nivå eller lavere i løpet av det neste tiåret

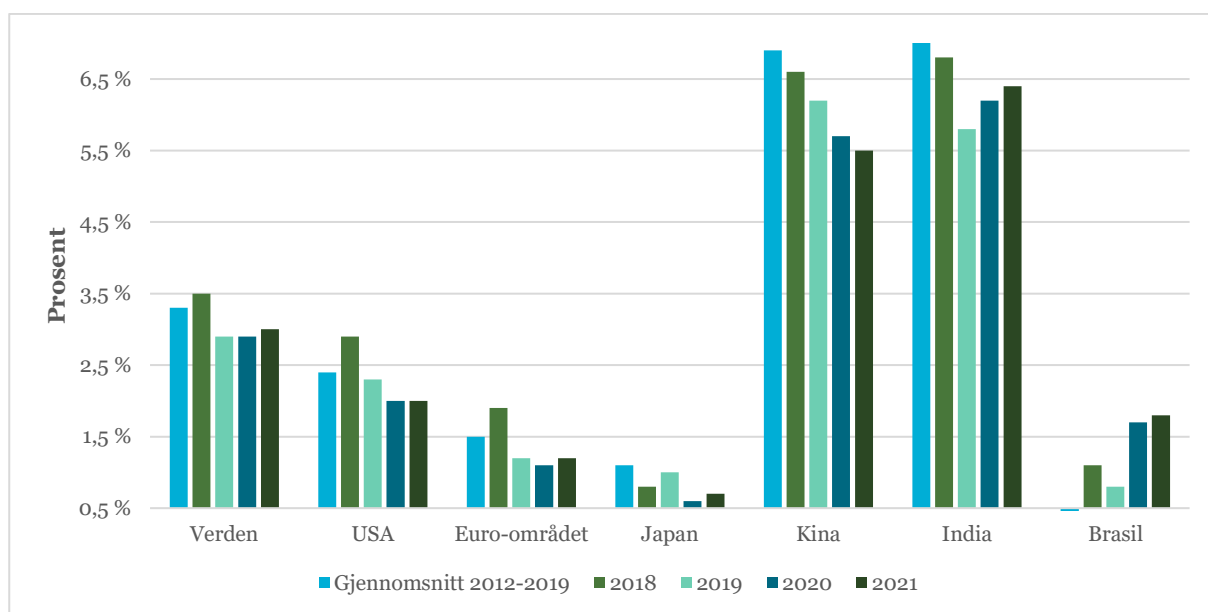
I IPCCs landrapport er det anslått at 21-37 prosent av de totale klimagassutslippene kan tilskrives matsystemet. Dette er utslipp fra jordbruksproduksjon, fra arealbruk, lagring, transport, pakking, foredling, transport, detaljhandel og forbruk. Klimaendringene fører til flere utfordringer for matproduksjon og -forsyning, noe som har fått en rekke land til å iverksette ulike klimatiltak. FNs bærekraftsmål 12.3 sier at en innen 2030 skal halvere andelen matsvinn per innbygger på verdensbasis. I Norge har bærekraftsmålet eksempelvis gitt seg utslag i en bransjeavtale mellom fem departementer og en rekke interesseorganisasjoner om å redusere matsvinn.

1.1 Økonomiske rammebetingelser

I dette kapitlet omtaler vi noen av de viktigste økonomiske rammebetingelsene som påvirker produksjonen av, etterspørselen etter og handelen med jordbruksvarer. Informasjonen som presenteres er hentet fra flere kilder, men hovedgrunnlaget er basert på OECD (2019), OECD-FAO (2019) og Norges Banks pengepolitiske rapporter som tar for seg forhold som påvirker utsiktene i verdensøkonomien og økonomien i Norge generelt og landbrukssektoren spesielt.

1.1.1 Veksten i verdensøkonomien på sitt laveste nivå siden finanskrisen

Verdensøkonomien var i 2019 preget av svak vekst i brutto nasjonalprodukt (BNP) i flere land. OECD anslår at globalt BNP vokste med 2,9 prosent i 2019, en nedgang fra 3,5 prosent i 2018, vist ved figur 1 (OECD, 2019). Dette er den laveste årlige BNP-veksten siden finanskrisen. Veksten drives fortsatt i stor grad av fremvoksende økonomier som Kina og India. Veksten i Kina er anslått å avta frem mot 2021, mens veksten i India er forventet å øke de to neste årene. Videre ble realveksten i internasjonal handel i 2019 estimert til 1,2 prosent, en nedgang fra 3,7 prosent i 2018.

Figur 1: Årlig realvekst i BNP i utvalgte land/områder. Prosent.

Kilde: OECD Economic Outlook, Volume 2019 Issue 2 (2019). Estimer for 2019, 2020 og 2021.

Det er flere årsaker til at den globale veksten er svakere enn tidligere. Siden 2018 er det iverksatt en rekke proteksjonistiske tiltak globalt, der mesteparten har vært bilaterale tiltak på handel mellom Kina og USA. Det gjennomsnittlige tollnivået mellom disse landene har økt fra rundt 5 prosent i 2018 til i overkant av 20 prosent i slutten av 2019 (Norges Bank, 2019a). De proteksjonistiske tiltakene som er iverksatt har bidratt til å reversere en langsiktig trend med handelsliberalisering og lavere tollsatser globalt. Den negative effekten av økte handelsrestriksjoner understrekes også av Norges Bank, som har nedjustert vekstanslagene for BNP hos Norges handelspartnere flere ganger siden starten av 2018. I henhold til pengepolitiske rapport fra desember 2019 er anslaget for BNP-nivået hos Norges handelspartnere i 2020 nå om lag 1 prosent lavere enn estimatene i den første pengepolitiske rapporten i 2018 (Norges Bank, 2019a). Norges Bank forventer at handelskonfliktene, gjennom direkte og indirekte effekter, har bidratt til at BNP-nivået hos Norges handelspartnere nå er rundt 0,75 prosent lavere enn i en situasjon uten proteksjonistiske tiltak.

Proteksjonistiske tiltak forstyrrer globale forsyningslinjer og bidrar til høyere priser, som øker kostnadene for konsumenter i importlandet. Dette bidrar til lavere etterspørsel, og dermed til redusert vekst i handel og investeringer, noe som også kan forplante seg til verdikjeder, sektorer og land som ikke omfattes direkte av økte tollsatser. Dette kan påvirke arbeidsledighet og inntekter i negativ retning. Industrisektoren i utviklede økonomier ble spesielt påvirket av den økte usikkerheten knyttet til fremtidig handelspolitikk,

der investeringsviljen og etterspørselen knyttet til enkelte varige goder som biler sank kraftig i 2019. Økt usikkerhet om ytterligere proteksjonistiske tiltak kan også bidra til lavere investeringer og gi negative utslag i verdens finans- og råvaremarkeder. På lengre sikt kan lavere vekst i internasjonal handel også redusere veksten i BNP gjennom svakere konkurranse, mindre teknologioverføring og spesialisering på tvers av land (Norges Bank, 2019a; OECD, 2019)

På tross av at utbredelsen av afrikansk svinepest økte Kinas etterspørsel etter ulike typer kjøtt i 2019¹, gikk Kinas etterspørsel etter utenlandske varer og tjenester betydelig ned det siste året. Isolert sett reduserer dette verdens BNP og handel. Årsaken til nedgangen i Kinas etterspørsel skyldes blant annet strukturelle endringer i den kinesiske økonomien, slik som overgangen fra investeringer til konsum, substitusjon fra utenlandske produkter til kinesiske, og tiltak for å begrense negative miljømessige effekter (OECD, 2019).

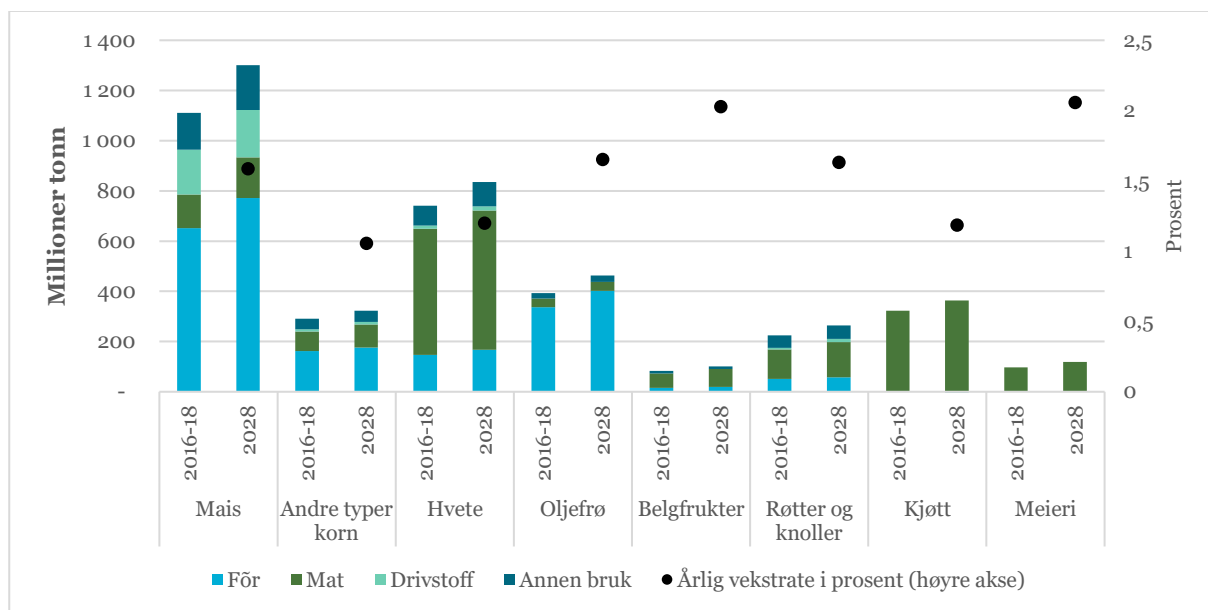
Fortsatt usikkerhet knyttet til Brexit bidro også til å dempe anslagene for den økonomiske veksten i 2019, spesielt i Europa. Riktignok ble Storbritannia og EU i oktober 2019 enige om en utmeldingsavtale som la grunnlaget for at Storbritannia forlot EU og EØS 31. januar 2020 etter at begge parter hadde ratifisert avtalen samme måned. At Storbritannia forlot EU og EØS med en utmeldingsavtale, kontra en no-deal Brexit, bedret vekstprognosene. Risikoen for at Storbritannia hadde måttet forlate EU og EØS uten en avtale trakk imidlertid veksten i 2019 ned. Hvis Storbritannia hadde forlatt EU uten en utmeldingsavtale ville de to partene blitt underlagt WTO-regelverket etter 2020, noe som ville ha forverret vekstprognosene, spesielt på kort sikt. Dette skyldes blant annet at varer måtte ha blitt tollklarert, og at det hadde måttet inndrives merverdiavgift ved grensekryssende handel. Storbritannia ville heller ikke lenger ha vært omfattet av handelsavtalene EU har inngått med tredjeland. Videre kunne manglende infrastruktur ført til at behovet for grensekontroll kunne skapt forsinkelser ved inn- og utførsel av varer. Flere aktører ville også mistet den automatiske retten til å selge tjenester fra Storbritannia til alle land i EØS-området. En utgang uten en avtale kunne også gitt markante utslag i finansmarkedene (Norges Bank, 2019c). De økonomiske effektene av Brexit er usikre, men virkningene antas å være desidert størst for Storbritannia selv. Ifølge IMF kunne Storbritanniens BNP blitt rundt 3,5 prosent lavere i løpet av tre år sammenlignet med en situasjon der de hadde forlatt EU med en avtale (IMF, 2019). På tross av at Storbritannia nå har forlatt EU med en avtale er det likevel fortsatt usikkerhet knyttet til det framtidige handelsforholdet mellom de to, og om enighet kan bli nådd før overgangsperioden 31. desember 2020 utløper.

De globale økonomiske utsiktene er forventet å ta seg noe opp de to neste årene, med en realvekst i globalt BNP på 2,9 prosent i 2020 og på 3 prosent i 2021. Handelsrestriksjonene iverksatt av Kina og USA i 2019 forventes alene å bidra til en svekkelse av veksten i verdens BNP på 0,3–0,4 prosent i 2020 og 0,2–0,3 prosent i 2021 (OECD, 2019). Vekstanslagene er likevel på et lavt historisk nivå. En økt forverring av handelsrestriksjonene verden opplever i dag, vedvarende usikkerhet knyttet til Brexit, svakere vekst i Kina enn forventet, økt finansiell usikkerhet som følge av svakere økonomisk vekst, samt økt geopolitisk spenning, kan ytterligere forverre vekstanslagene.

1.1.2 Forbruket av jordbruksvarer per innbygger flater ut

Verdens befolkning er forventet å øke til om lag 8,4 milliarder i 2028 (FN, 2019). Fra dagens nivå på om lag 7,7 milliarder mennesker tilsvarer det en gjennomsnittlig årlig befolkningsøkning på i underkant av 1 prosent. En stadig økende befolkning vil fortsette å øke etterspørselen etter jordbruksvarer til ulike formål. OECD-FAO (2019) prognoserer at den totale globale etterspørsel etter jordbruksvarer til mat frem mot 2028 i hovedsak vil drives av land og områder med høy befolkningsvekst som India, Midtøsten, Nord-Afrika og Afrika sør for Sahara. Globalt matkonsum per innbygger for flere jordbruksvarer er derimot forventet å ha en forholdsvis flat utvikling fremover. Dette skyldes i hovedsak at etterspørselen for store deler av verdens befolkning er mettet. Hvordan det globale forbruket av utvalgte jordbruksvarer til ulike formål er forventet å utvikle seg frem mot 2028, i henhold til OECD-FAO (2019), er vist i figur 2.

¹ Utviklingen i verdensmarkedet for kjøtt forklares nærmere i kapittel 2.4.

Figur 2: Globalt forbruk av utvalgte jordbruksvarer til ulike formål 2016-2018, samt i 2028 i millioner tonn.

Kilde: OECD-FAO (2019).

Forbruk av jordbruksvarer til mat

For korn, belgfrukter, røtter og knoller er forbruket per innbygger antatt å ha nådd et metningspunkt. Eksempelvis har en sett at etterspørselen etter slike varer per innbygger til matformål har blitt redusert i middels- og høyinntektsland den senere tid. Etterspørselen per innbygger fremover er dermed forventet å være relativt stabil i forhold til dagens nivå. Veksten i etterspørselen vil derfor hovedsakelig drives av befolkningsutviklingen. OECD-FAO forventer at over 40 prosent av den globale økningen i bruken av korn til matformål vil komme fra Afrika og at rundt 90 prosent av denne økningen tilskrives vekst i befolkningen.

For kjøtt og meieriprodukter er det forventet at økningen i etterspørsel i større grad vil drives av en kombinasjon av forbruk per innbygger og befolkningsvekst. Som følge av dette vil etterspørselen etter slike jordbruksvarer vokse raskere enn etterspørselen etter korn, belgfrukter, røtter og knoller. Nord- og Sør-Amerika har allerede et høyt forbruk av kjøtt per innbygger. OECD-FAO (2019) prognoserer at mye av den absolutte etterspørselen etter kjøtt vil komme herfra. I 2028 viser eksempelvis deres estimater at det årlige konsumet av kjøtt per innbygger i USA vil øke med over 2 kg fra dagens nivå. USA vil da ha et forbruk av kjøtt per innbygger på over 100 kg, noe som fortsatt vil være det høyeste i verden. I Afrika sør for Sahara begrenses økningen i kjøttforbruket av lavere inntekter. Forbruket av kjøtt per innbygger i 2028 er her antatt å være 0,6 kg lavere enn i dag, tilsvarende rundt 13 kg per innbygger.

I høyinntektsland blir en stadig mer opptatt av helse samt miljø- og bærekraft. Dette bidrar til at kjøttforbruket i større grad dreies over på magrere typer kjøtt som fjørfe. Den afrikanske svinepesten bidrar også til en slik substitusjon som følge av at forbrukere, i spesielt Kina, må spise andre magrere kjøttslag. Forbruket av storfekjøtt per innbygger forventes derfor å oppleve en nedgang i flere land fremover.

Ferske meieriprodukter (konsummelk, yoghurt etc.) er forventet i større grad å utgjøre en kilde til protein i Asia, hovedsakelig India og Pakistan. Etterspørselen er derfor antatt spesielt å øke her som følge av dette. Videre er det forventet at økt fokus på de negative miljømessige virkningene ved produksjon av palmeolje vil bidra til en nedgang i bruken av vegetabiliske oljer av konsumenter i spesielt Canada, EU og Norge, hvor en i stedet vil se en økning i bruken av smør (OECD-FAO, 2019).

Forbruk av jordbruksvarer til dyrefôr

I dag brukes det mye mais, sorghum, hvete, kli og proteinblandinger til dyrefôr. Bruken av jordbruksvarer til dyrefôr er forventet å øke på mellomlang sikt med 1,5 prosent per år, der korn vil stå for den største delen

av denne veksten. Veksten i bruken av jordbruksvarer til dyrefôr skyldes blant annet utviklingen i produksjonssystemer som stadig blir mer avanserte og kommersialiserte. OECD-FAO (2019) regner også med at en stadig større del av fôret vil være kraftfôr, framfor beiting og mer tradisjonelt landbruk, som ikke er kraftfôrintensivt.

Etterspørsel etter biodrivstoff

Politiske krav om å bruke biodrivstoff har ført til økt etterspørsel de senere år. OECD-FAO (2019) forventer imidlertid at denne veksten vil flate ut i det kommende tiåret. I hovedsak er det Indonesia og Kina som vil bidra til en økning i etterspørselen. For Indonesia skyldes økningen et nytt politisk krav om å øke blandingsforholdet for biodiesel til 30 prosent, det høyeste kravet til dette blandingsforholdet i verden. Kravet vil øke Indonesias produksjon av palmeolje. Indonesiske myndigheter har videre uttalt at de vil begynne med testing av et blandingsforhold på 40 prosent i 2020 (Reuters, 2019b). Kina vil bidra til etterspørselsøkningen gjennom å bruke kassava og sukkerrør som etanol.

1.1.3 Lavere vekst i internasjonal handel med jordbruksvarer

Siden tidlig på 2000-tallet har lavere tollsatser på jordbruksvarer og sterk økonomisk vekst, spesielt i Kina, bidratt til en økning i den internasjonale handelen med jordbruksvarer. Veksten er derimot forventet å avta i perioden fra 2019 til 2028. Årsaken til de svakere vekstutsiktene er sammensatt. På etterspørselsiden vil spesielt veksten i den kinesiske importen av jordbruksvarer være mer begrenset. Videre har multilaterale forhandlinger mellom flere viktige land på landbruksområdet, som tidligere nevnt, stagnert den senere tid. Sentralt her er handelsforholdet mellom USA og Kina, samt Brexit. Dette begrenser veksten i internasjonal handel. Flere land har som følge av dette i større grad fokusert på forhandlinger om bilaterale og regionale handelsavtaler. Eksempelvis har CPTPP-avtalen og avtalen mellom EU og Japan (EPA) blitt implementert siden OECD-FAO (2018) ble utgitt. Disse avtalene bidrar til økt markedsadgang for jordbruksvarer for de involverte landene.

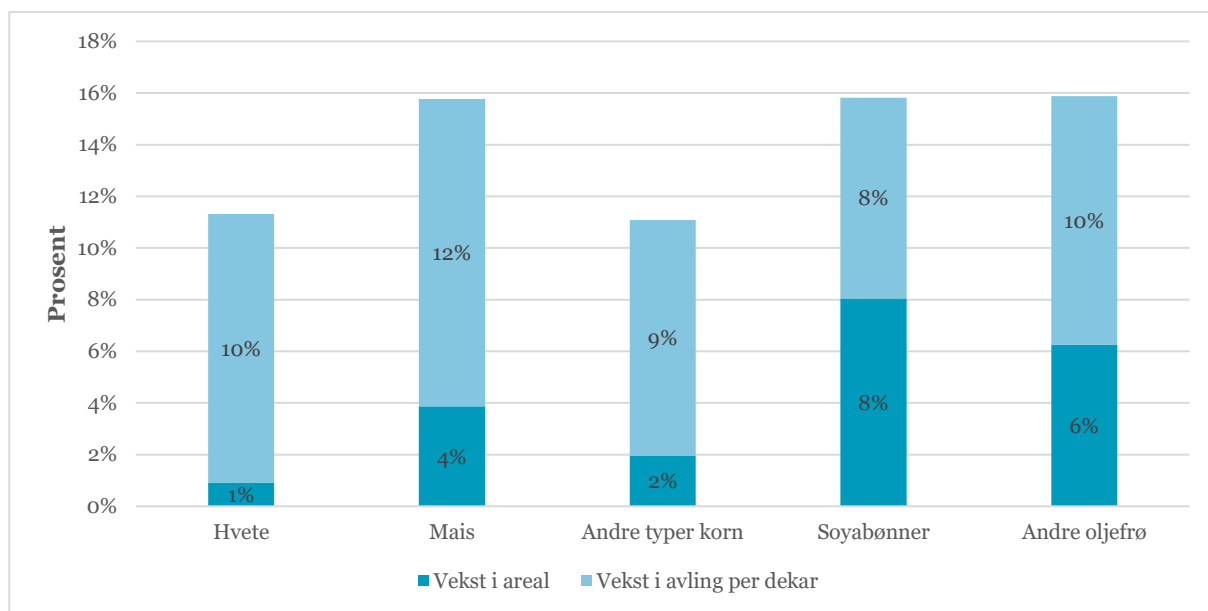
Videre har handelen med jordbruksvarer over en lengre periode vært preget av at forholdsvis få land står for store deler av kvantumene som eksporteres, mens import av jordbruksvarer er mer spredt over flere land. OECD-FAO (2019) forventer at denne trenden vil forsterkes det neste tiåret. Land i Latin-Amerika og Karibien er forventes frem mot 2028 å fortsette å øke sin andel av verdens eksport av jordbruksvarer, mens Ukraina og Russland er antatt å forsterke sin posisjon som netto eksportør av spesielt mais og hvete, der mesteparten av dette kornet blir eksportert til Midtøsten og Nord-Afrika.

1.1.4 Veksten i produksjon av jordbruksvarer vil i hovedsak drives av fremvoksende økonomier og utviklingsland

OECD-FAO (2019) forventer at den globale produksjonen av jordbruksvarer vil vokse med om lag 15 prosent fra 2019–2028. Dette er en nedjustering fra forrige rapport hvor vekstprognosene viste en økning på 16 prosent fra 2018–2027 (OECD-FAO, 2018). Bruken av landbruksareal i verden er derimot forventet å holde seg relativt konstant som følge av at økningen i dyrket areal utlignes av en nedgang i beitemark. Produksjonsveksten vil hovedsakelig drives av fremvoksende økonomier og utviklingsland, eksempelvis India og land i Afrika, som følge av en høy vekst i investeringer, teknologisk utvikling, større tilgjengelighet på ressurser, og høyere vekst i etterspørsel. Produksjonsveksten er forventet å være mer dempet i Europa og Nord-Amerika hvor produksjonsmengden og produktiviteten allerede er på et høyt nivå og blant annet strengere regulering knyttet til miljøkrav begrenser mulighetene for ytterligere vekst.

Vekstprognosene skiller seg dog mellom ulike sektorer. Veksten i avlinger vil i hovedsak drives av en økning i avling per dekar som følge av teknologisk utvikling. Dette gjelder spesielt for korn, eksempelvis for hvete, hvor det er estimert at om lag 90 prosent av økningen i produksjonen vil skyldes en økning i avling per dekar, slik som vist i figur 3. For hvete er det spesielt forventet vekst i områder rundt Svartehavet, hvor russiske myndigheter har investert i utviklingen av forskjellig teknologi de senere år med formål å øke produktiviteten. Satsingen kan blant annet skyldes sanksjonene landet ble påført i 2014 som begrenset importen av standardvarer fra USA og EU. Videre har en svak russisk valuta bidratt til å gjøre russisk eksport av hvete mer konkurransedyktig på de internasjonale markedene. For produksjon av mais og

soyabønner, som i hovedsak domineres av land i Nord- og Sør-Amerika, vil produksjonsveksten i større grad komme som et resultat av vekst i både areal og økte avlinger per dekar.

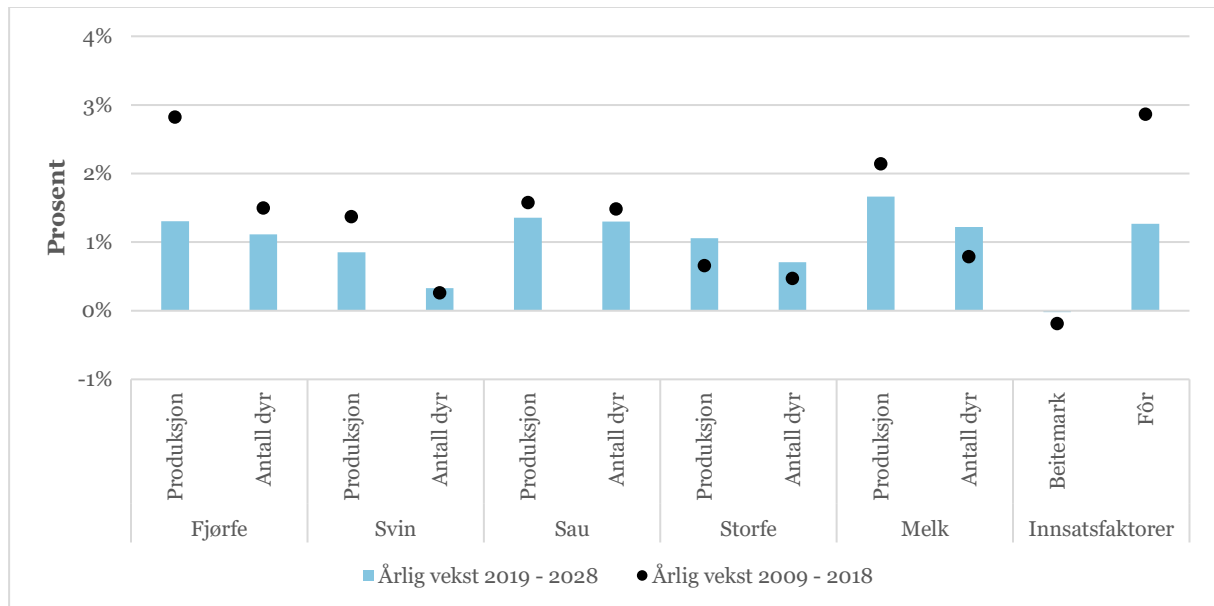

Figur 3: Total vekst i avlinger fra 2016–2018 til 2028 fordelt på vekst i areal på innhøstet mengde og vekst i avling per dekar. Prosent.

Kilde: OECD-FAO (2019)

Husdyrproduksjonen er forventet å vokse med i underkant av 15 prosent det neste tiåret som følge av større besetninger og økt avdrått per dyr (OECD-FAO, 2019). Veksten vil for de fleste produksjoner skje gjennom en kombinasjon disse to faktorene. Spesielt produksjonen av svin og storfe, samt produksjonen av melk, er forventet å øke raskere enn veksten i antallet dyr. Fjørfeproduksjonen er forventet å stå for om lag halvparten av økningen i kjøttproduksjonen på verdensbasis det neste tiåret, med en økning i produksjonen på over 20 mill. tonn. Mesteparten av denne økningen er forventet å skje i Kina og Latin-Amerika. Det samme gjelder produksjonen av svin, der OECD-FAO (2019) forventer at Kina vil stå for om lag 42 prosent av den globale veksten. To tredeler av denne produksjonsveksten er forventet å komme av økt produksjonsintensitet. Anslagene er imidlertid svært usikre, blant annet som følge av effekten av den afrikanske svinepesten. Kinesiske myndigheter anslår selv at deres produksjon av svinekjøtt vil påvirkes i stor grad de to neste årene, men at den vil ta seg opp igjen fra 2021, og i 2024 nå samme nivå som i 2018 (MARA, 2019).

Meierisektoren antas å være den sektoren med høyest produksjonsvekst de neste ti årene. Veksten vil spesielt drives av sterk etterspørsel fra Asia, samt mer gunstige priser for prosesserte meieriprodukter som smør, ost og melkepulver. På tross av en økning i den globale avdrått per dyr er det stor variasjon mellom ulike steder i verden. Eksempelvis er avdrått per dyr i India, verdens største produsent av melk, en åttendedel av hva den er i Nord-Amerika (OECD-FAO, 2019).

Figur 4: Årlig vekst i global husdyrproduksjon for periodene 2009–2018 og 2019–2028. Prosent.

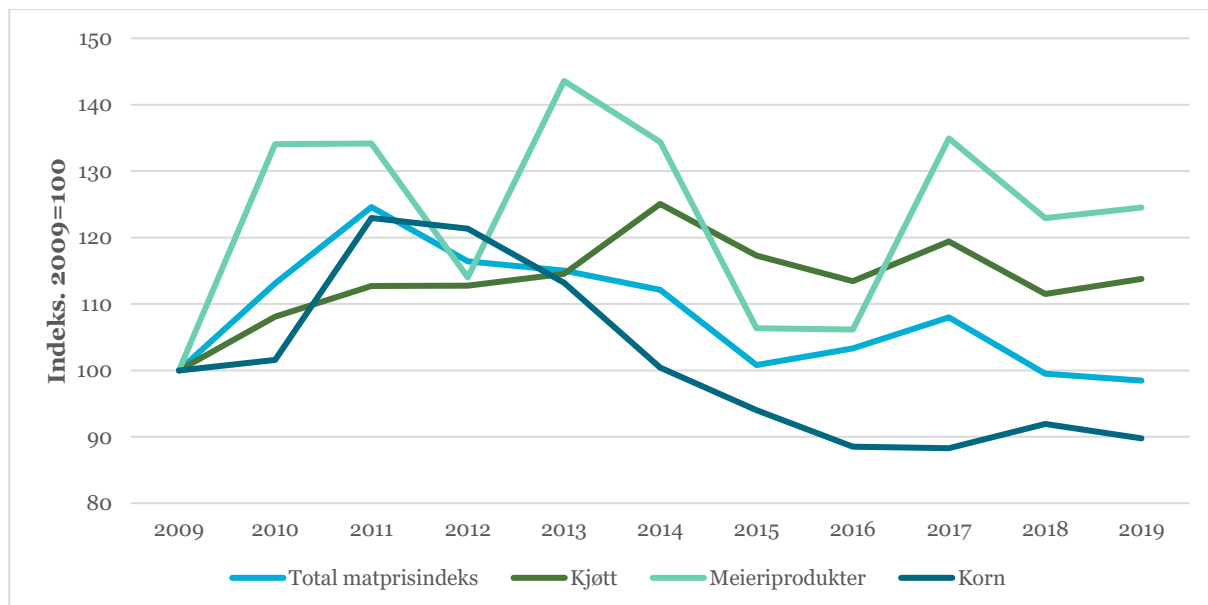
Kilde: OECD-FAO (2019)

Faktaboks: Økt konkurransekraft gjennom kunnskaps- og teknologiutvikling

Norsk landbruk har opplevd en sterk produktivitetsutvikling de siste 100 årene. Gjennom økt kunnskap, bedret agronomi og teknologi har avlinger både blitt større og bedre. Eksempler på viktige bidrag til produktivitetsutviklingen har vært overgangen fra hest til traktor, utviklingen av kunstgjødsel, bruk av melkemaskin, rundballer, sortsutvikling og avlsarbeid. De siste årene har økt automatisering og bruk av sensorer gitt stor datafangst og bedre muligheter for optimalisering og utvikling av algoritmer og maskinlæring. Slik vil digitaliseringen kunne styrke konkurransekraften både gjennom bedret effektivitet og høyere kvalitet, forutsatt at Norge tar i bruk den nyeste teknologien og kompetansen.

1.1.5 Fallende matvarepriser

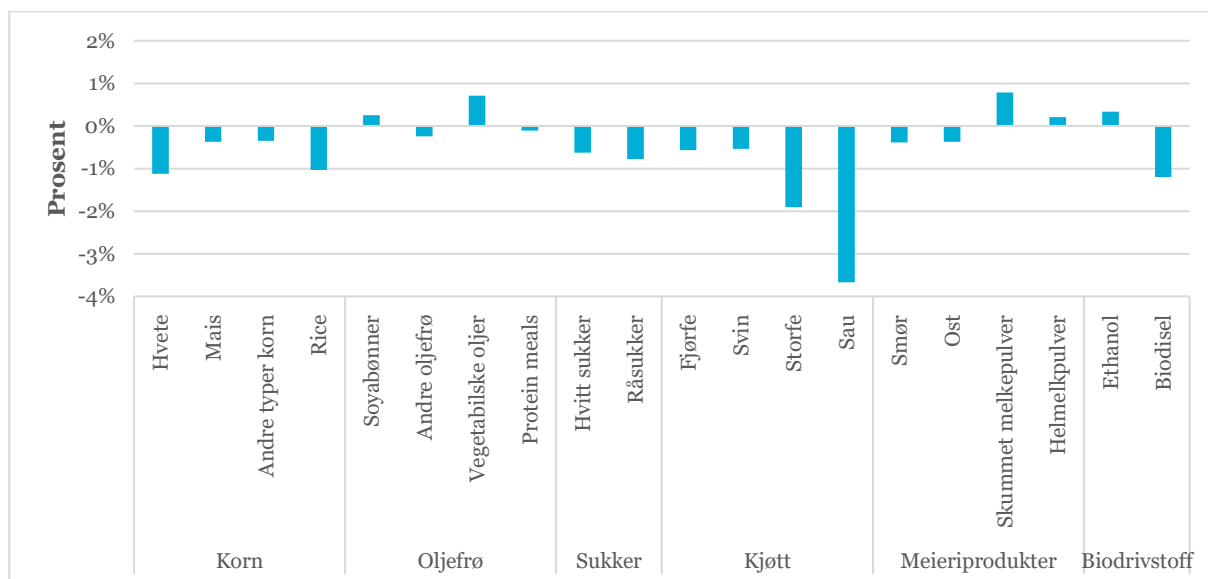
FAOs totale matvareprisindeks har siden 2017 vist en nedgang i verdens matvarepriser. Dette var også tilfellet i 2019, hvor den totale indeksen gikk ned med om lag 1 prosent. De internasjonale prisene på korn har holdt seg relativt stabile de senere år. Prisene økte imidlertid i 2018, da flere områder opplevde avlingssvikt som følge av tørken. I 2019 har det vært bedre værforhold og økt kornproduksjon, og prisene har dermed gått ned igjen med om lag 2,4 prosent. Det motsatte var tilfellet for prisene på kjøtt og meieriprodukter. Etter at prisene her falt med henholdsvis rundt 6,6 og 8,9 prosent i 2018, økte de i 2019 med i overkant av 2 og 1 prosent. FAOs prisindeks for kjøtt steg gjennom hele 2019, drevet først og fremst av en økende etterspørsel etter gris og kylling. Mye av denne etterspørselen kom fra Kina, hvor utbruddet av svinepest rammet svinenæringen hardt. For sau og lam gikk prisindeksen nedover i starten av året som følge av store tilførsler fra Australia grunnet tørke, men tok seg så opp igjen. Økt salg og høyere priser på skummetmelkpulver har bidratt til å trekke indeksen for meieriprodukter oppover. Prisene har også steget noe for mysepulver, ost og helmelkpulver. Prisen på smør har derimot falt kraftig og bidratt til å dempe veksten i indeksen.

Figur 5: FAOs matvareprisindeks basert på årlige realpriser for en spesifisert gruppe varer. Totalt for kjøtt, meieriprodukter, korn, vegetabiliske oljer og sukker, samt for kjøtt, meieriprodukter og korn alene.

Kilde: FAO Food Price Index (2019). Den totale matvareprisindeksen består også av priser på vegetabiliske oljer og sukker. Disse er ikke vist som utvalgte varer i grafen, men vil påvirke den totale matvareprisindeksen. Indeksen er vektet etter den relative eksportandelen for varegruppene i 2002–2004. Baseår satt lik 2009 av Landbruksdirektoratet.

Figur 6 viser OECD-FAOs (2019) anslag på forventet årlig realprisutvikling fra 2019 til 2028 på et utvalg jordbruksvarer. For de fleste prisene viser estimatene å være på samme nivå eller lavere i løpet av det neste tiåret, blant annet som følge av at produktivitetsveksten fortsetter å vokse raskere enn veksten i etterspørsel. De fleste varegruppene preges av reelle prisnedganger på rundt 1 til 2 prosent i året. Prisnedgangen forventes å bli spesielt stor for storfe- og sau. Nedgangen forklares blant annet med at høye priser i tidligere perioder på disse varegruppene har stimulert til større besetninger som det tar tid å bygge opp. Dette vil øke tilbudet i de kommende årene, noe som vil bidra til en nedgang i prisene. For storfe vil det, som tidligere nevnt, skje en nedgang i forbruket per innbygger. Dette vil isolert sett dempe etterspørselen etter storfe og trekke prisene nedover.

Figur 6: Gjennomsnittlige årlige endringer i realpriser for utvalgte jordbruksvarer i prosent, 2019–2028.

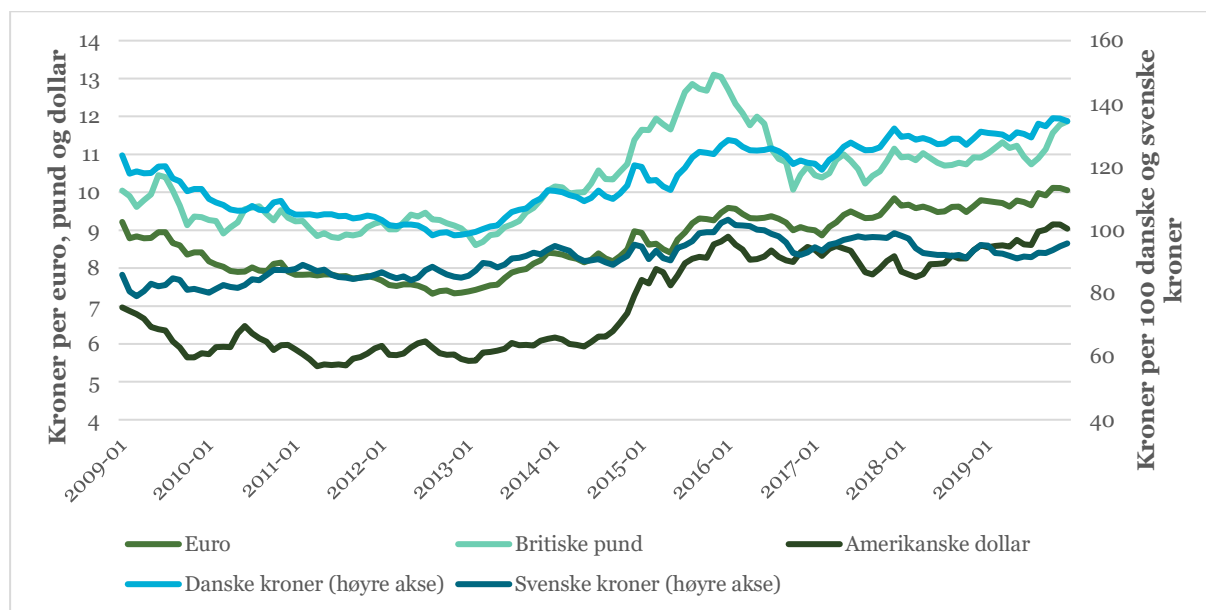
Kilde: OECD-FAO (2019)

Nasjonale priser på jordbruksvarer påvirkes av utviklingen i verdensmarkedsprisene, men også av andre faktorer som valutakurser, oljepris og transportkostnader. Hvordan utviklingen i disse var i 2019 vil forklares i det som følger.

Fortsatt svak norsk krone

En svekket krone gjør det dyrere å kjøpe varer i utenlandsk valuta, samtidig som varer som er priset i norske kroner blir billigere å kjøpe på verdensmarkedet. For varer uten toll, eller hvor tollene av ulike årsaker ikke settes ned av Landbruksdirektoratet, vil en svekket krone bety at innkjøpskostnadene for importerte varer øker. Dette bidrar til et sterkere tollvern for norske produkter. Deler av importsystemet forsøker imidlertid å jevne ut effekten av valutakurssvingningene. Eksempelvis, for varer hvor Landbruksdirektoratet setter ned tollsatsen fra ordinær tollsats, vil ikke en endring i kronkursen ha stor betydning for prisnivået i Norge. Dette skyldes at tollsatsene settes lik differansen mellom internasjonal og norsk pris, målt i norske kroner. Dermed vil valutakurssvingninger være av begrenset betydning.

De tre siste årene har det vært god vekst i norsk økonomi som følge av oppgang internasjonalt, bedret kostnadsmessig konkurransevne og høyere oljepris. Lave renter har også bidratt til å stimulere økonomien (Norges Bank, 2019a). Fra desember 2018 til desember 2019 har likevel den norske kronen fortsatt å svekke seg mot flere sentrale valutaer slik som vist i figur 7. Svekkelsen har vært spesielt stor mot britiske pund og amerikanske dollar der den norske kronen falt med henholdsvis 9 og 5 prosent. Målt mot svenske kroner har verdien av den norske kronen derimot vært noe mer stabil. Den norske kronen svekket seg blant annet markant i august da handelskonflikten mellom Kina og USA tilspisset seg. Kronen har også over tid utviklet seg svakere enn det Norges Bank har anslått i sine pengepolitiske rapporter. Årsaker de peker på som forklaring til dette er økt usikkerhet internasjonalt, utsikter til avdemping i oljenæringen og usikkerhet omkring omstillingsbehovet i norsk økonomi.

Figur 7: Utviklingen i utvalgte månedlige gjennomsnittlige valutakurser mot norske kroner fra 2009 til 2019.

Kilde: Norges Bank

Norges Bank (2019a) forventer at forholdene som har bidratt til en svekkelse av kronen, også vil bidra til at kronen holder seg svak i årene som kommer. Redusert risikopremie tilsier likevel at den norske kronen vil styrke seg noe det neste året. Anslagene er derimot usikre. Avtar usikkerheten internasjonalt kan kronen styrke seg raskere enn det Norges Bank legger til grunn. På den andre siden kan de heller ikke utelukke at kronesvekkelsen er mer varig, og at den vil holde seg svakere enn det Norges Bank anslår.

Se tabell 1 for en oversikt over hvordan den norske kronen har utviklet seg mot utvalgte valutaer fra 2016 til 2019.

Tabell 1: Endringer i utvalgte årlige gjennomsnittlige valutakurser mot norske kroner. Endring i prosent.

Valuta	2018-2019	2017-2019	2016-2019
Euro	2,7 %	5,6 %	6,1 %
Amerikanske dollar	8,2 %	6,5 %	4,8 %
Svenske kroner	-0,6 %	-3,9 %	-5,2 %
Danske kroner	2,5 %	5,2 %	5,8 %
Britiske pund	8,2 %	6,5 %	4,8 %

Kilde: Norges Bank. Årsgjennomsnitt for utvalgte valutaer.

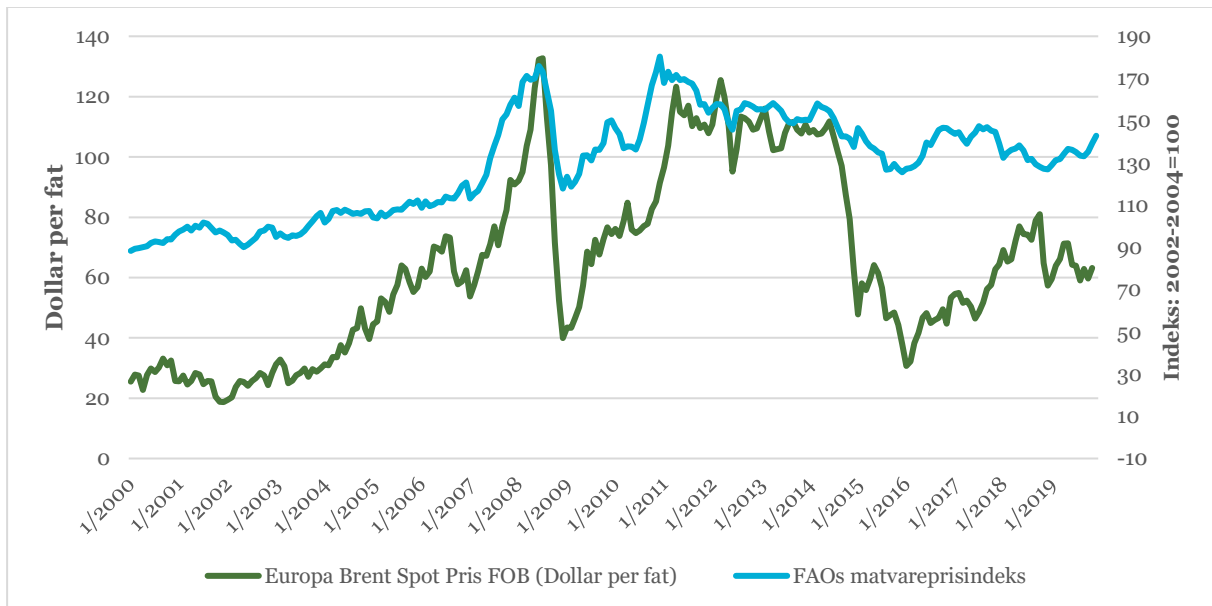
Volatil oljepris

Olje er en viktig innsatsfaktor i landbruket. Ettersom landbrukssektoren er en energiintensiv sektor, vil endringer i oljeprisen påvirke matvareprisene. Eksempelvis gir en lavere oljepris lavere kostnader til drivstoff, både til maskinbruk og transport, noe som bidrar til å redusere produksjonskostnadene. Videre kan en høy oljepris gjøre alternative energikilder som biodrivstoff mer konkurransedyktig. Dette øker etterspørselen og samtidig prisen på aktuelle råvarer. Råvarene til førstegenerasjons biodrivstoff har også tradisjonelt blitt produsert på bekostning av areal som kan benyttes til andre jordbruksvarer, noe som periodisk har økt prisen for også disse varene.

Historisk prisutvikling kan tyde på at det er en relativt høy samvariasjon mellom oljeprisen og matvareprisene, slik som presentert i figur 8. Dersom en kalkulerer korrelasjonskoeffesienten² mellom de to seriene blir verdien 0,91 som angir en relativt høy positiv grad av korrelasjon. Dette betyr imidlertid ikke at det nødvendigvis er en direkte sammenheng mellom oljeprisen og matvareprisene, da samvariasjonen også kan skyldes indirekte sammenhenger som kommer av at oljeprisen også påvirker andre variabler som igjen kan påvirke matvarepriser, slik som valutakurser og økonomisk utvikling.

Oljeprisen var ved inngangen til januar 2019 på om lag 57 dollar fatet, mens den ved utgangen av desember 2019 var på noe over 67 dollar fatet. I løpet av året svingte imidlertid prisen mye, og hadde en topp på over 71 dollar fatet i april og mai. Dette skyldtes først og fremst forhold på tilbudssiden i oljemarkedet gjennom at OPEC+ mer enn oppfylte kuttene i produksjonen som de ble enige om i desember 2018. I tillegg falt produksjonen mer enn forventet i Iran og Venezuela, blant annet som følge av USAs sanksjoner mot landene. Redusert oljeeksport fra Russland, som følge av forurensningsproblemer, og politiske spenninger i Midtøsten, særlig forholdet mellom Iran og USA, bidro også til prisoppgangen (Norges Bank, 2019b).

² En korrelasjonskoeffesient med en verdi på 1 angir perfekt positivt samvariasjon og -1 en perfekt negativ samvariasjon.

Figur 8: Utvikling i oljepris i USD per fat og FAOs matvareprisindeks. Per måned, 2000–2019

Kilde: Oljepris: Spotpris Europe Brent Blend U.S. Energy information Administration. FAOs matvareprisindeks: Månedlig nominell indeks der 2002-2004 er satt lik 100.

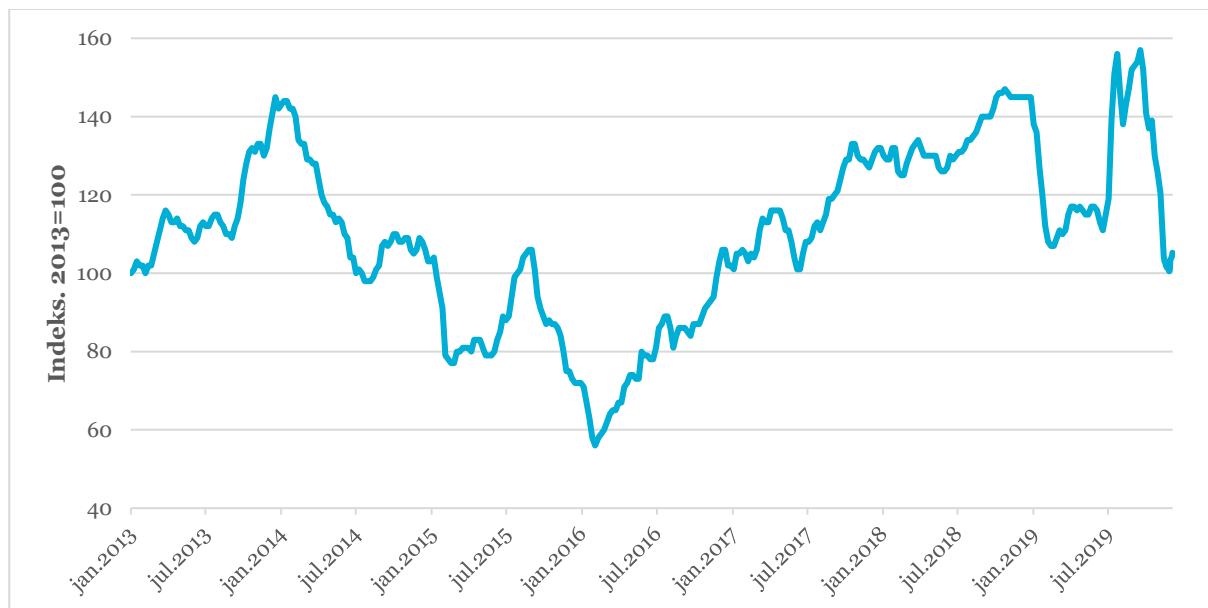
Slik som tidligere beskrevet kan frykten for stadig stigende tollsatser potensielt føre til mindre handel og en generell nedgang i verdensøkonomien. En nedgang i global etterspørsel og vekst, vil på sikt også trekke ned etterspørselen etter olje.

Utviklingen i fraktkostnader

Frakt av jordbruksvarer med skip er en viktig del av kostnadene for å få jordbruksvarer til markeder ulike steder i verden. Stigende fraktpriser vil gjøre det dyrere å importere varer, og vil i siste instans kunne føres over på forbrukerne. I tilfeller der Landbruksdirektoratet setter ned tollsatsen tar imidlertid Landbruksdirektoratet hensyn til utviklingen i fraktkostnadene.

Siden 2010 og fram til 2017 har det vært en gradvis nedgang i kostnadene for å frakte varer med skip. Prisene begynte imidlertid å stige i 2017. Økningen forklares blant annet med at Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO) i 2016 vedtok å innføre nye standarder for svovelutslipp fra skip fra 1. januar 2020. Dette har ført til økte kostnader til installasjon av renseteknologi i skip og til at stadig flere bytter til dyrere drivstoff med lavt nivå av svovel. Antakeligvis vil dette føre til ytterligere økning i fraktsatsene fra 2020.

Figur 9 viser indekserte priser på frakt av korn og oljefrø med skip. I 2019 svingte fraktkostnadene for korn og oljefrø mye. De startet å falle ved inngangen til året, da kornmarkedet var tregt og det var lite handel. Deretter holdt prisene seg lave til juli før de økte kraftig. Økningen skyldes blant annet at kornmarkedet tok seg noe opp igjen i denne perioden, noe som spesielt ga utslag i høyere fraktpriser fra Brasil. Prisene begynte deretter å falle igjen mot slutten av november. Prisfallet har sammenheng med at frakt fra Svartehavet har gått ned, delvis på grunn av lavere etterspørsel fra det asiatiske markedet.

Figur 9: Indekserte priser på frakt av korn og oljefrø med skip. 2013 satt lik 100. IGC Grains and Oilseeds Freight Index

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

1.2 Handelspolitiske rammebetingelser

1.2.1 Dårligere vilkår for internasjonal handel i 2019

Norges handel med utlandet reguleres blant annet gjennom WTO-avtalen, EØS-avtalen og EFTAs frihandelsavtaler. Avtalene styrer betingelser varer eller tjenester kan selges under, herunder hvilke tollsatser og støtterettigheter som gjelder for varer med mer.

I tillegg kommer tollpreferanser etter den norske GSP-ordningen som ensidig gis med utgangspunkt i OECDs såkalte DAC-liste, og endringer av denne. I utgangspunktet er alle land på DAC-listen omfattet av GSP-ordningen. Unntak fra dette er stort sett land Norge alene, eller gjennom EFTA, har inngått frihandelsavtale med. Slike land tas normalt ut av GSP-ordningen etter avtaleinngåelse. DAC-listen deler inn land som er godkjent som mottaker av offisiell bistand i fire grupper ut fra deres økonomiske situasjon, slik: 1) minst utviklede land (MUL), 2) øvrige lavinntektsland, 3) lavere mellominntektsland og 4) høyere mellominntektsland. De nest fattigste utviklingslandene kan som hovedregel defineres som lavere mellominntektsland med mindre enn 75 mill. innbyggere (kalt GSP+-land). Fra 1. januar 2019 byttet flere GSP-land kategori slik tabell 2 viser, og det ble blant annet, med unntak for kjøttvarer, gitt 20 prosent bedre tollpreferanse til GSP+-landene (Finansdepartementet, 2019).

Tabell 2: Land som i 2019 endret landkategori i det norske GSP-systemet

Land	Kategori 2018	Ny kategori 2019
Belize	GSP+	Ordinær GSP
Fiji	GSP+	Ordinær GSP
Irak	GSP+	Ordinær GSP
Maldivene	MUL	Ordinær GSP
Tonga	GSP+	Ordinær GSP
Elfenbenskysten	MUL	GSP+
Ghana	MUL	GSP+
Kirgisistan	MUL	GSP+
Papua Ny Guinea	MUL	GSP+

Kilde: Tolldirektoratet (2020)

Norge er et lite land med en åpen økonomi og er derfor avhengig av forutsigbare multilaterale rammebetingelser, slik WTO-avtalen legger grunnlaget for. 2019 har vært nok et år preget av manglende fremdrift i WTO-forhandlingene, og hyppigere bruk av beskyttelsestiltak internasjonalt. Gjeldende beskyttelsestiltak påvirker, ifølge WTO (2019), per i dag 7,5 prosent av all import. En av årsakene er problemstillinger rundt eksisterende og fremtidige rettigheter og plikter i WTO-avtalen mellom fremvoksende økonomier og industriland. Fremover blir det enda vanskeligere å avgjøre tvister på grunn av at USA trenerer utnevningen av nye dommere til appellinstansen til WTOs tvisteløsningsorgan. Usikkerheten som er skapt i WTO er i stor grad fokusert rundt tvisteløsningsmekanismen. Dersom den økonomiske tyngdekraften og nasjonale interesser seirer svekkes muligheten små land har til å nå frem mot store land i handelskonflikter. Selv om Norge derfor har fordel av å ha tiltrådt EØS-avtalen og per i dag har stor del av egen handel med EU, vil et svekket WTO kunne være uheldig på sikt. Vi kommer nærmere inn på status for WTO-avtalen i kapittel 1.2.2.

Handelspolitisk har det vært et høyt konfliktnivå mellom USA og Kina i 2019. Konfliktnivået har blant annet sin årsak i USAs handelsunderskudd, samt Kinas praksis og politikk knyttet til overføring av teknologi, immaterielle eiendomsrettigheter, innovasjon og prising av valuta. Handelskonflikten mellom Kina og USA tegner et bilde av at det er den økonomiske tyngdekraften og nasjonale interesser som i stadig større grad gjør seg gjeldende. Etter et år med trusler og sanksjoner startet USA og Kina i 2019 opp med handelssamtaler. Ordskifte har fremstått som uvanlig offentlig, eksempelvis gjennom bruk av Twitter, og vært preget av at USA i større grad enn før fremstår som en tøffere forhandler. USA og Kina har i en periode begge økt tollsatsene ovenfor hverandre, men i desember 2019 publiserte USTR at USA og Kina hadde kommet til enighet om en såkalt «fase én»-avtale. Avtalen, en avtale om regulert handel med varer, tjenester og subsidier med mer, ble signert i januar 2020. Den inneholder blant annet en forpliktelse fra Kina om å kjøpe industrivarer og jordbruksvarer fra USA, og forpliktelser knyttet til immaterielle rettigheter, teknologioverføring og valutamanipulering.

Globalt foregår det en regional og bilateral posisjonering for fremtiden. Dette gjennom oppstart av stadig flere forhandlinger og initiativ til nye avtaler mellom de store landene og handelsblokkene. Her har også EU en aktiv handelspolitisk agenda. Tabell 3 viser en sammenligning av BNP, innbyggertall og handel mellom et utvalg områder for 2018 med varierende grad av økonomisk integrasjon.

Tabell 3: Sammenligning av BNP, innbyggertall og handel mellom et utvalg landområder for 2018, med varierende grad av økonomisk integrasjon

Landgruppe	BNP (mrd. USD)	Innbyggere (mill.)	Import*** av varer (mrd. USD)	Eksport*** av varer (mrd. USD)
TTIP**	36 463	786	7 594	6 923
USA - Kina (fase en signert) *	31 218	1 557	3 651	3 189
RCEP*	24 811	2 255	4 863	5 506
EU - Japan (EPA)	23 824	749	6 691	6 887
USMCA	23 478	490	3 495	2 577
EØS (inkl. Storbritannia)	19 312	628	6 062	6 278
CPTPP	11 046	504	2 820	2 977
ASEAN	2 973	654	1 323	1 429
Mercosur	2 489	293	271	326
AfCFTA	2 242	1 154	384	360

Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken (2018).

* Ikke ferdigforhandlet ** Avsluttet uten resultat *** Inkluderer også import og eksport mellom landene innenfor hvert landområde

Storbritannia gikk ut av EU og EØS 31. januar 2020. Dette markerte også starten på overgangsperioden der dagens EØS-betingelser videreføres for Storbritannia frem til 1. januar 2021. Storbritannia er en av Norges viktigste handelspartnere, både når det gjelder import og eksport av varer og tjenester.³

1.2.2 USA har blokkert oppnevningen og gjenoppnevningen av medlemmer til WTOs ankeorgan

Parallelt med den regionale og bilaterale posisjoneringen, som omtalt i kapittel 1.2.1, var det i 2019 betydelig aktivitet i WTO. Det er 164 medlemsland i WTO, og WTO-regelverket dekker dermed i praksis nesten all internasjonal handel. WTO består av tre gjensidig avhengige pilarer:

- Regelverk
- Tvisteløsning
- Forhandlinger

Regelverket er folkerettslig bindende og gir medlemmene rettigheter og plikter sammen med de individuelle landenes forpliktelser gjennom deres bindingslister. Forpliktelsene, åpenhet og løpende rapportering bidrar til forutsigbarhet for økonomisk virksomhet og politikk. Fra bindingslistene kan en lese hvilke vilkår de enkelte medlemslandene har gitt gjennom forhandlinger. Dette inkluderer øvre tillatte nivå for tollsatser og andre vilkår for markedsadgang. For landbruk gir bindingslistene i tillegg plikter for intern støtte og eksportstøtte⁴.

Komiteer, som dekker hvert sitt område/avtale, følger løpende opp regelverket. Oppfølgingen på landbruksområdet skjer i Landbrukskomiteen. Medlemmer stiller spørsmål, tar opp konkrete saker eller ber om mer informasjon. Hvert land rapporterer, eller notifiserer, til komiteen sin utnyttelse av de rettigheter og plikter som Landbruksavtalen gir. I komitéarbeidet går man gjennom eventuelle spørsmål til disse.

WTO gjennomfører også handelspolitiske gjennomganger (TPR⁵), som er en av de viktigste verktøyene WTO bruker for å fremme pålitelighet, forutsigbarhet og åpenhet (WTO, 2020) Den siste handelspolitiske gjennomgangen av Norge var i 2018 (WTO, 2018). I tillegg til de to rapportene som ble skrevet i forbindelse med gjennomgangen, mottok Norge samtidig over 220 spørsmål og kommentarer fra andre medlemsland.

³ I kapittel 1.2.3 presenteres en oversikt over Norges viktigste handelspartnere med jordbruksvarer.

⁴ Eksportstøtte skal avvikes innen utgangen av 2020 for industriland.

⁵ Trade Policy Review.

I landbrukskomiteen var det tre formelle møter i 2019. Det var stor aktivitet med mange spørsmål til medlemmenes notifikasjoner. Det var stilt 241 spørsmål til 140 notifikasjoner. 70 prosent av spørsmålene var relatert til internstøtte, 20 til markedsadgang og 10 prosent til eksportstøtte. I uformelle møter i komiteen har man jobbet med tollkvoteadministrering, hvor man vedtatt å forskyve fristen for å komme til en løsning i dette arbeidet fra 2019 til 2021. Det har også vært diskusjoner om frister for notifikering og om det betydelige etterslepet medlemsland har i sin notifikering.

Twisteløsningsavtalen i WTO sier hvordan man skal håndtere konflikter mellom land om etterleving av WTO-forpliktelsene. I en eventuell sak vil det i første omgang være konsultasjoner mellom berørte parter. Hvis konsultasjoner ikke fører fram, vil det bli opprettet et panel på saken. Dersom en berørt part ikke er fornøyd med panelets anbefalinger og konklusjoner, kan saken ankes til videre behandling i ankeorganet. Ankeorganet har normalt sju medlemmer som er utnevnt for fire år hver, og som kun kan gjenoppnevnes en gang. Det kreves tre medlemmer i ankeorganet for at det kan behandle en anke.

USA har blokkert oppnevningen og gjenoppnevningen av medlemmer til ankeorganet, jamfør omtalen i kapittel 1.2.1. Fra 11. desember 2019 var det ikke lenger nok medlemmer til å behandle anker og ankeorganet ble dermed satt ut av spill. Bakgrunnen for blokkeringen av oppnevninger er at USA mener at man i tvisteløsningen gjennom lovtolkningen tøyer reglene utover det som ligger i avtalene. Lovtolkningen skaper presedens som i praksis gjelder som ny lov. USA er uenig i denne praksisen og mener viktige regeltolkninger burde vært forhandlet om.

Innen **forhandlingspilaren** har det vært mest aktivitet innen områdene fiskerisubsidier, plurilaterale forhandlinger om e-handel samt landbruk. Frem mot det tolvte ministermøtet i WTO i Nur-Sultan i Kasakhstan fra 8. til 11. juni 2020, er det særlig landbruksstøtte som vil bli diskutert innenfor landbruk. Matvareeksportørene i Cairns-gruppen la i januar 2020 fram et forslag til rammeverk som tar sikte på å fastsette et globalt tak for all handelsvridende landbruksstøtte for deretter å redusere dette taket med 50 prosent fram til 2030. Forslaget innebærer at de store medlemslandene må kutte mest i støtterettigheter, men det er fortsatt kutt i luft, ikke i anvendt støtte. For Norge vil forslaget innebære små endringer. Kina og India er negative til forslaget. EU og USA mener at et realistisk ambisjonsnivå for ministerkonferansen bør avgrenses til å oppnå resultater på mer åpenhet.

1.2.3 Flere nye handelsavtaler

Norges viktigste handelspartner er EU, slik det vises i tabell 4. EØS-avtalens artikkel 19 regulerer handelen med basis landbruksvarer mellom Norge og EU. Den siste avtalen med basis i artikkel 19 trådte i kraft 1. oktober 2018. Protokoll 3 til EØS-avtalen regulerer handelen med bearbejdede landbruksvarer (RÅK-varer), og virkemidler for å skape like konkurransevilkår for næringsmiddelindustrien som produserer slike varer.

Tabell 4: Norges viktigste handelspartnere med jordbruksvarer⁶ rangert etter import og eksportverdi, 2019. Mill. kroner

Land (import)	Import i mill. kroner	Import i tonn	Land (eksport)	Eksport i mill. kroner	Eksport i tonn
Sverige	6 091	345 771	Sverige	2 005	310 432
Danmark	5 937	455 839	Danmark	1 735	234 147
Nederland	5 375	232 988	Storbritannia	1 526	116 899
Brasil	4 882	725 039	USA	1 139	62 396
Frankrike	4 178	213 962	Tyskland	1 087	61 157
Tyskland	4 136	316 872	Japan	581	2 918
Spania	3 807	215 285	Island	475	37 254
Italia	3 493	139 173	Russland	438	32 529
Russland	3 221	631 993	Nederland	342	32 682
Belgia	2 642	161 871	Tyrkia	339	36 510
Storbritannia	2 574	148 926	Italia	303	20 236
Polen	2 245	189 505	Færøyene	265	23 236
USA	1 959	88 540	Finland	251	27 429
Peru	1 851	87 512	Sør-Korea	204	2 382
Litauen	1 321	123 652	Hellas	165	16 552
Island	1 227	87 351	Canada	148	7 629
Kina	1 167	69 688	Frankrike	115	7 053
India	1 042	158 482	Spania	110	9 871
Hviterussland	751	123 794	Australia	109	4 850
Chile	745	34 579	Polen	105	3 983
Sveits	726	17 945	Kina	102	3 501
Finland	666	94 638	Hong Kong, Kina	87	2 251
Sør-Afrika	533	22 954	Belgia	78	4 802
Kenya (GSP-MUL)	499	7 925	Tsjekkia	75	5 725
Thailand	498	28 391	Thailand	48	5 961
Tyrkia	455	19 369	Arab. Emirater	46	3 571
Canada	426	85 058	Vietnam	43	6 891
Costa Rica	393	52 814	Litauen	38	2 437
Uruguay	392	14 758	Sveits	38	1 021
Mauritania (GSP-MUL)	381	24 460	Latvia	36	3 887
Med avtale		I prosess		Uten avtale	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

Norge og EFTA, har hatt en aktiv agenda for å fremforhandle nye og reforhandle eksisterende handelsavtaler. Totalt sett har Norge sammen med de andre EFTA-statene i dag 29 handelsavtaler. Blant disse regnes også avtalene med Ecuador og Indonesia selv om de per i dag ikke har trådt i kraft. I tillegg har Norge alene inngått avtaler med EU, EFTA, Færøyene og Grønland. Norge, som en del av EFTA, forhandler i dag med blant annet Malaysia, Vietnam, India og bilateralt med Kina. En handelsavtale med Mercosur ble forhandlet ferdig i august 2019, men er ikke signert. Det forventes at avtalene med Ecuador, Guatemala og Indonesia iverksettes i løpet av 2020. Handelen med de landene Norge har avtale med, eller har startet opp forhandlinger med, utgjør rundt 94 prosent av importverdien og 85 prosent av eksportverdien av jordbruksvarer.

Norges handel med Kina har økt sterkt de siste årene. Kina er vår største handelspartner i Asia, og for jordbruksvarer vår fjerde viktigste handelspartner etter EU, Brasil og Nord-Amerika. Den 16. forhandlingsrunden mellom Kina og Norge i september 2019 var preget av positiv fremgang og bekreftet at

⁶ Med jordbruksvarer mener vi i dette kapitlet alle varer som er definert som jordbruksvarer i WTO-landbruksavtalen fra Uruguay-runden. Disse er definert i vedlegget (kapittel 4).

Norge og Kina har et felles ønske om å ferdigstille forhandlingene om en frihandelsavtale. Kina er et svært viktig marked for Norge. Målet er en bred avtale som også inkluderer investeringer. Markedsadgangsdiskusjonene for handel med varer er fremdeles utfordrende. Norge jobber for å få tollfrihet for industrivarer, inkludert sjømat, i så stor utstrekning som mulig, mens Kina er opptatt av å få forbedret tilgang til det norske landbruksvaremarkedet. Det har vært fremgang i forhandlingene om blant annet opprinnelsesregler, konkurranse, tvisteløsning, handel med tjenester og investeringer.

Det ble 23. august 2019 oppnådd enighet om en frihandelsavtale mellom EFTA og Mercosur (Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay). Avtalen med Mercosur er ferdigforhandlet, og EFTA gjennomfører nå, sammen med Mercosur, en juridisk gjennomgang av avtalen. Det forventes at avtalen signeres i 2020, med implementering tidligst i 2021 etter at avtalen er ratifisert. Avtalen skal sikre tollfri markedsadgang for 99,2 prosent av norske varer innen 15 år etter avtalen trer i kraft, og vil gi betydelig forbedret markedsadgang for en rekke viktige produkter. Avtalen vil gi fri markedsadgang for viktige norske handelsinteresser som kunstgjødsel, petroleum, varer brukt i prosessindustrien, ulike innsatsfaktorer til maritim sektor samt sjømat. Norge har også fått nulltoll og tollreduksjoner for vår begrensede eksport av jordbruksvarer til Mercosur for blant annet levende svin, ost, storfesæd, sukkervarer, sjokolade, kosttilskudd, vann, øl, akevitt, fôr til kjæledyr samt huder og skinn. Avtalens andre bestemmelser om handelshindre, inkludert veterinære- og plantesanitære tiltak, tekniske handelshindre, kvantitative restriksjoner, importlisensprosedyrer, handelsfasilitering og andre tollspørsmål, vil samlet sett gi økt forutsigbarhet for norsk eksport.

Det har vært sentralt at avtalen ikke går utover sensitive norske jordbruksinteresser. Norge har i hovedsak gitt Mercosur importkvoter og tollettelser på jordbruksvarer der vi allerede har import i dag, og der importen ikke går på bekostning av norsk produksjon. Norge har blant annet akseptert å binde en GSP-kvotepå 500 tonn, samt opprettet bilaterale kvoter for kyllingprodukter på 300 tonn. Tollsatsen blir redusert spesielt på tropiske produkter, samt på grønnsaker og frukt utenom norsk sesong. Avtalen inneholder også et kapittel om handel og bærekraftig utvikling. I bestemmelsene anerkjenner partene viktigheten av bærekraftig landbruk og rollen handel kan spille i å oppnå dette. Partene forplikter seg også til å gå i dialog om dette. I avtalen inngår videre en bestemmelse som gjensidig forplikter partene til å gjennomføre Paris-avtalens klimamål. Avtalen har videre et eget dialogkapittel der EFTA og Mercosur blant annet forplikter seg til å drøfte spørsmål om dyrevelferd i den videre oppfølging av avtalen. Avtalen går dermed lenger enn SPS-avtalen i WTO, som ikke har noen bestemmelser knyttet til dyrevelferd.

Implementeringen av avtalen med Mercosur, og en ferdig forhandling av avtalen med Kina, vil gi norske produsenter og konsumenter tilgang til markeder som omfatter rundt 1,7 milliarder mennesker.

Faktaboks: Mercosur-EU forhandlingene

Fredag 28. juni 2019, etter 40 runder med forhandlinger over 20 år, ble EU og Mercosur enige om en frihandelsavtale. Det mest utfordrende området var markedsadgang på jordbruksvarer. EU har blant annet tilbudt Mercosur kvoter på 99 000 tonn storfekjøtt, 180 000 tonn kylling og 180 000 tonn sukker (under WTO-kvoten). En godkjenning og ratifisering vil kunne ta tid, da det fortsatt er motstand mot avtalen både i Frankrike og Argentina.

1.3 Miljø- og klimamessige rammebetingelser

1.3.1 Matproduksjon og klimaendringer

Matsystemet⁷ forsyner størstedelen av verdens befolkning med mat og sysselsetter mer enn én milliard mennesker. Siden 1961 har matproduksjonen, målt i kalorier per innbygger, økt med mer enn 30 prosent, blant annet som følge av økt forbruk av mineralgjødsel (800 prosent) og økt bruk av vannressurser til vanning (100 prosent). I det samme tidsrommet er den globale handelen med korn og animalske matvarer femdoblet. Samtidig er det estimert at mer enn 800 mill. mennesker lider av underernæring. Overspising er også et problem og det er estimert at to milliarder mennesker lider av overvekt. Det globale matsystemet er under press på grunn av effekter av klimaendringer, samt andre faktorer som økende befolkning og

⁷ Matsystemet defineres her som produksjon, transport, foredling, lagring, dagligvarehandel, forbruk, svinn og avfall.

velstandsøkning som gir økt etterspørsel etter animalske produkter. IPPCs spesialrapport om landarealer (2019) har i kapittel 5 en beskrivelse av situasjonen for verdens matforsyning og utsikter fremover. I det etterfølgende er det omtalt noen hovedpunkter fra denne rapporten når det gjelder effekter som klimaendringer har på matproduksjon og matforsyning.

Klimaendringer kan påvirke matforsyningen direkte gjennom reduserte avlinger og indirekte gjennom tilgang på vann, sykdommer og pollinering. Endret CO₂-innhold i atmosfæren kan også påvirke biomasseproduksjon og ernæringskvalitet. Videre kan klimaendringer øke risikoen knyttet til transport og lagring av matvarer.

Observerte klimaendringer i form av økte temperaturer, endret nedbørmønster og økt forekomst av ekstreme værhendelser påvirker allerede matproduksjonen. Studier der en har isolert effektene av klimaendringer fra andre faktorer som har betydning for avlingene, har vist at i regioner på lavere breddegrader, som Afrika, sørlige Kina, India og Sør-Europa er avlingene av hvete og mais blitt redusert. I andre regioner, som i nordvestlige Kina og nordlige Europa, har avlingene derimot økt for vekster som hvete, mais og sukkerbeter. IPPCs landrapport (2019) omtaler en analyse av Izumi et al. som viser at på globalt nivå har klimaendringer (isolert sett) medført at gjennomsnittavlingene av mais, hvete og soyabønner, i perioden 1981 til 2010, er henholdsvis 4,1, 1,8 og 4,5 prosent lavere enn de ellers ville vært.⁸

Husdyrproduksjon kan bli negativt påvirket av økte temperaturer gjennom endringer i beite- og fôrkvalitet, økt forekomst av sykdommer og av tilgangen på vann. Ekstensiv beitedrift vurderes til å være særlig sårbar for klimaendringer, mens blandete systemer og mer industriell produksjon kan påvirkes gjennom dårligere tilgang på fôr, samt varierende og høyere priser på fôr. Effektene vil variere mellom driftssystemer og regioner. I landrapporten vises det til en studie av Boone et al. (2017) som indikerer at effekten av klimaendringer på produktiviteten av grasmark vil variere mellom regioner, med betydelig økt produktivitet for grasmark i nordlige områder som USA og Canada og sterk nedgang i sørligere områder som vestlige Afrika og Australia.

Effekter av klimaendringer på matforsyning og matsikkerhet

Globale modellberegninger med ulike scenarier for sosioøkonomisk utvikling, beregner en økning i kornprisene på 1 – 29 prosent fram til 2050 om utslippene følger en mildere utslippsbane^{9,10}. I gjennomsnitt er det beregnet en økning i kornprisen på 7 prosent. Prisene på animalske produkter vil også øke, men utslagene vil være lavere på grunn av at effektene er indirekte gjennom tilgang og priser på fôr og mulighetene for erstatning mellom ulike fôrkilder. De regionale effektene vil variere, men globalt vil dette bety høyere matkostnader og redusert kjøpekraft som kan begrense mattilgangen, særlig for befolkningsgrupper med lave inntekter.

Risikoen som følger av klimaendringer avhenger både av oppvarmingen og hvordan befolkning, forbruk, produksjon, teknologi og arealforvaltning utvikler seg. For å få fram slike utslag er det laget ulike scenarier for sosioøkonomisk utvikling (Shared Socio-Economic Pathways, SSP). SSP1 er et scenario med ressurseffektivt og lavt forbruk, hvilket innebærer at vi i stor grad lykkes med å begrense og mestre klimaendringer. I motsatt ende finner vi SSP3 med høy befolkningsvekst og høyt konsum som innebærer betydelige utfordringer med å begrense den globale oppvarmingen. En utvikling i tråd med SSP1 gir naturlig nok gunstigere utsikter på de fleste områder. Det senker risikoen for vannmangel, landforringelse og matmangel, og kan friggi mer areal og plass til økosystemer og påskoging. I et slikt scenario kan man tåle en oppvarming med opp mot 3 grader uten at det rokker dramatisk ved matsikkerheten. Ved en utvikling i tråd med SSP3 blir matsikkerheten truet allerede ved 1,5 graders oppvarming, noe som også vil medføre at flere blir eksponert for ødelagte kystsoner, branner, ørkenspredning og landforringelse.

⁸ Det er i beregningene tatt hensyn til forbedringer i jordbruksproduksjon og effekter av økt CO₂-nivå i atmosfæren.

⁹ På tross av at kornprisene har vært fallende de senere årene, har trenden de siste tiårene vist en økning.

¹⁰ Definert i analysen som Representative Concentration Pathways 6.0 (RCP 6.0) som tilsvarer en temperaturøkning på 3 grader mot slutten av århundret.

Mulige konsekvenser for norsk jordbruk

Klimaendringene kan påvirke norsk jordbruk på ulike måter. Under har vi oppsummert mulige effekter som klimaendringene kan ha for norsk jordbruk og matforsyning fremover.

- Utfordringer med import av matvarer og fôrråvarer på grunn avtakende produksjonspotensial, jordforringelse og forørkning i sør.
- Arealer i nord blir viktigere for matproduksjon og skogplanting for opptak og lagring av karbon.
- Jordbruksarealer, skog og beitemark i Norge er mindre utsatt for effekter av klimaendringer, jordforringelse og vannknapphet. I et endret klima blir arealer i Norge viktigere for matsikkerheten.
- Økt forekomst av tørke og ekstreme værhendelser i land og regioner som vi importerer jordbruksvarer fra.
- Høyere importpriser på fôrråvarer kan gi økte kostnader i husdyrproduksjoner som er basert på import.
- Høyere importpriser på matvarer kan gi økte priser til forbruker.
- Teknologisk utvikling, produktivitetsforbedringer og økte arealer kan bidra til økt produksjon i enkelte land og regioner slik at den underliggende effekt av klimaendringer maskeres. Effekter for norsk import kan derfor komme til syne enkelte år og være mest knyttet til ekstreme værhendelser i viktige importland.

1.3.2 Klimatiltak i andre land

I IPCCs landrapport er det anslått at 21-37 prosent av de totale klimagassutslippene kan tilskrives matsystemet. Dette er utslipp fra jordbruksproduksjon, fra arealbruk, lagring, transport, pakking, foredling, detaljhandel og forbruk. Disse utslippene fordeler seg med vel 40 prosent fra produksjonen på gårdsnivå, rundt 30 prosent fra arealbruk og arealbruksendringer, inkludert avskoging og tap av myr, og om lag 25 prosent fra forsyningskjeden. Nedenfor er gitt en kort omtale av tiltak og virkemiddelbruk med sikte på å redusere utslipp fra jordbruksproduksjon og arealbruk i enkelte land. Landene som er omtalt har politikk og virkemiddelbruk som kan være av særlig interesse for utfordringer i norsk jordbruk og matproduksjon.

EU

EUs klimarammeverk består av tre pilarer: EUs kvotehandelssystem (EU ETS), innsatsfordelingen i ikke-kvotepliktig sektor (ESR) og regelverk om bokføring av utslipp og opptak i arealbrukssektoren (LULUCF). Innsatsfordelingsforordningen fastsetter nasjonale utslippsmål for perioden 2021-2030 for de enkelte EU-landene for utslipp fra sektorene som ikke inngår i kvotesystemet, hovedsakelig transport, jordbruk, bygg og avfall, samt ikke-kvotepliktige utslipp fra industrien og petroleumsvirksomheten. De nasjonale utslippsmålene for de ulike medlemslandene varierer mellom 0 og 40 prosents reduksjon sammenlignet med utslippene i 2005. Som EØS-medlem har Norge fått fastsatt et utslippsmål på 40 prosent. Medlemslandene har også en viss adgang til å bytte reduksjonsforpliktelser seg imellom. Det er også en viss fleksibilitet til å motregne utslipp mot reduksjoner fra tiltak som gjelder arealbruk (LULUCF). Regelverket for bokføring og utslipp i arealbrukssektoren (LULUCF), innebærer at utslippet ikke skal være høyere enn opptaket for sektoren (netto null). Utslipp og opptak fra av- og påskogede arealer, forvaltet dyrket mark, forvaltet beite og forvaltet skog inngår i forpliktelsen.

EU har utarbeidet en nullutslippsstrategi for 2050. For jordbruket fokuserer strategien på presisjonsjordbruk for optimalisering av gjødsling og plantevernmiddelbruk, biogass samt binding og lagring av karbon i jordbruksjord.

Innenfor gjeldende landbrukspolitikk (CAP 2014-2020) utgjør miljøtilskudd 30 prosent av direkte-tilskuddene. Miljøtilskudd gis for (a) å ta vare på permanent grasmark, (b) vekstskifte og (c) avsette egne arealer for å ivareta biologisk mangfold. Tilskuddene skal bidra til å bevare karbonlager i grasmark og øke landskapets evne til å motstå klimaendringer gjennom økt naturmangfold.

Målruttede miljø- og klimatiltak finansieres dels gjennom EUs bygdeutviklingsprogram (RDP) og dels av medlemslandene selv. Minst 30 prosent av budsjettet for hvert bygdeutviklingsprogram skal gå til

målrettede miljøtiltak og minst 20 prosent skal også ivareta klimahensyn. Slike tiltak kan gjelde utslipp til vann og luft, biomangfold, landskap og genetisk mangfold. Enkelte tiltak er spesielt rettet mot å begrense utslipp av klimagasser og ammoniakk, slik som bygging av gjødsellager og utstyr for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.

Ammoniakkutslipp er en viktig kilde til indirekte utslipp av lystgass og EUs takdirektiv for ammoniakkutslipp (NEC-direktivet) setter utslippsgrenser for ammoniakk i hvert enkelt medlemsland (og Norge).

Irland

I 2017 sto jordbrukssektoren¹¹ i Irland for utslipp av 19,6 mill. tonn CO₂-ekvivalenter hvorav 59 prosent kom fra enterisk metan (drøvtyggere), 29 prosent lystgass fra jordbruksarealene og 10 prosent fra gjødselhåndtering. Arealbrukssektoren¹² (LULUCF) sto i 2017 for et utslipp på 6 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Irland har store utslipp fra drenert organisk jord. Andelen av utslippene som kommer fra jordbruket i Irland er på 32 prosent mot 11 prosent i gjennomsnitt for resten av Europa.

Irlands mål for utslippskutt er forankret i EUs rammeverk for energi og klima. Utslippsmålet er 30 prosent reduksjon innen 2030. Irland har større fleksibilitet til å benytte utslippskvoter og til å motregne mot LULUCF en de fleste andre EU-land.

Irlands *Climate Action Plan* (2019) stiller opp mål og prioriteringer for å redusere utslipp innenfor sektorene jordbruk, arealbruk og andre sektorer. Utslippene av metan og lystgass skal reduseres med totalt 16,5-18,5 mill. tonn i tidsrommet 2021-2030, tilsvarende 17 prosent av de totale utslippsreduksjonene i perioden. Årlig tilsvarer dette 10 prosent kutt i de beregnede jordbruksutslippene i 2020 og 10-15 prosent i 2030.

Irland har ulike programmer og virkemidler som skal bidra til utslippsreduksjonene; *Green Low Carbon, Agri-Environment Scheme (GLAS)*, tilskudd til økologisk landbruk (binding av karbon, redusert avhengighet av mineralgjødsel), og *The Agricultural modernisation Act (TAMS II)*. Det er spesielt satsing på investeringer i utstyr for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel og på gjødsellager. Irland har et eget program for kjøttfeproduksjon der blant annet avlsforbedringer skal bidra til å få ned utslippene. Irland har også program for kunnskapsoverføring der det drives rådgivning og kursing for å formidle kunnskap til bøndene om beste praksis.

Innenfor arealbrukssektoren (LULUCF) er målet å redusere utslippene med 26,8 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i tidsrommet 2021-2030. Dette skal først og fremst skje gjennom skogplanting og bedre forvaltning av eksisterende skogarealer.

Irland har et omfattende forskningsprogram som særlig er konsentrert om a) lystgassutslipp, b) karbonbinding, c) metan fra drøvtyggere, og d) helhetlig arealforvaltning.

Den irske bondeorganisasjonen har et eget program, *The Smart Farming Programme*, for måling, overvåkning og miljøforbedring på det enkelte gårdsbruk (frivillig). Viktige indikatorer er karbonbinding («carbon navigator»), næringsstofforvaltning inkludert jordprøver og vannkvalitet. Bedrifter som har deltatt i programmet, oppnådde i 2017 en reduksjon i sine utslipp, særlig gjennom forbedret avl i buskapene, redusert kalvingsintervall (ammeku) og bedre nitrogeffektivitet.

Nederland

I 2017 sto jordbrukssektoren i Nederland for utslipp av 18,9 mill. tonn CO₂-ekvivalenter hvorav 45,8 prosent kom fra enterisk metan, 29 prosent fra lystgass fra jordbruksarealene og 24 prosent fra

¹¹ I henhold til retningslinjene fra IPCC er hovedkategoriene i jordbrukssektoren utslipp fra husdyrenes fordøyelse, gjødsellagring og lystgass fra dyrket mark. Den største andelen er knyttet til spredning av kunst- og husdyrgjødsel. Andre jordbruksrelaterede utslipp bokføres og rapporteres innenfor areal- og energibruk.

¹² I henhold til retningslinjene fra IPCC er hovedkategoriene i arealbrukssektoren (LULUCF) dyrket beite, skog og arealovergang til og fra disse kategoriene.

gjødselhåndtering (metan og lystgass). Arealbrukssektoren (LULUCF) sto i 2017 for et netto utslipp på 5,6 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Andelen av utslippene som kommer fra jordbruket i Nederland er om lag 10 prosent. Utslippsmålet i henhold til innsatsfordelingen i EU er 36 prosent reduksjon innen 2030 sammenlignet med utslippene i 2005. Tiltak for å redusere klimagassutslippene fra nederlandsk jordbruk vektlegger særlig husdyrholdet og veksthussektoren.

Fram til 2020 har en avtale mellom regjeringen og jordbruksnæringen lagt rammene for tiltak som gjelder energibruk, fornybar energi og klimagassutslipp. Avtalen har hatt et mål for å redusere CO₂-utslippene og et mål for reduserte utslipp av de andre klimagassene fra jordbruket (lystgass og metan). For metan og lystgass har avtalen tiltak for redusert nitrogenbruk gjennom presisjonsjordbruk, førtiltak for å redusere metanutslipp fra storfe og tiltak for å redusere metanutslipp fra gjødsellager. Redusert forbruk av mineralgjødsel har gjort at målet for utslippsreduksjon ble nådd allerede i 2013. Metanutslippene har imidlertid økt hvert år, som følge av økt antall melkekyr.

Parlamentet har vedtatt en ny klimalov med mål om 1) en reduksjon av CO₂-utslipp på 49 prosent i 2030 (i forhold til 1990), 2) en reduksjon av CO₂-utslipp på 95 prosent i 2050, og 3) 100 prosent «grønn» energi (CO₂-nøytral) i 2050.

Som ledd i gjennomføringen av EUs nitratdirektiv, har Nederland særskilt politikk og virkemiddelbruk for husdyrgjødsel og gjødsling. Gjennom eget regelverk (Manure and Fertilizer Act) er det insentiver og begrensinger for å redusere husdyrtallet, gjødselproduksjon og gjødselspredning, næringsinnhold i husdyrgjødselen, samt bruk av mineralgjødsel. Nederland har ulike ordninger og tiltak for å redusere utslipp fra veksthussektoren gjennom energisparing og økt bruk av fornybar energi.

I Nederland drives omfattende forskning ved Wageningen University & Research, særlig når det gjelder utslipp fra husdyrhold og gjødsel.

Sustainable Dairy Chain er et samarbeid mellom meieriindustrien og melkeprodusentene om å få ned utslippene i melkesektoren gjennom god driftspraksis. *Kretsløp stolken* er et nettbasert støtteverktøy for produsentene til å registrere næringsstoffbalanse og næringsstoffutnyttelse i drifta. Brukerne kan vurdere egen drift i forhold til lovpålagte krav og sammenligne med andre gårdsbruk.

New Zealand

I 2017 sto jordbrukssektoren på New Zealand for utslipp av 38,9 mill. tonn CO₂-ekvivalenter hvorav 71 prosent kom fra enterisk metan, 22 prosent lystgass fra jordbruksarealene og fire prosent fra gjødselhåndtering (metan og lystgass). Arealbrukssektoren (LULUCF) sto i 2017 for et opptak tilsvarende 24 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Størstedelen av opptaket foregikk på skogarealer.

New Zealand har et uttalt mål om å kutte utslippene med 30 prosent i forhold til utslippene i 2005. Dette målet omfatter alle sektorer inkludert jordbruk og LULUCF.

I mai 2019 lanserte New Zealand *Zero Carbon Amendment Bill*, som er en endring i klimaloven fra 2002. Her er det satt mål om å:

- Redusere alle klimagassutslipp (unntatt biogent metan) til netto null innen 2050
- Redusere brutto utslipp av biogent metan med 10prosent innen 2030 og med 24-47 prosent innen 2050 (under 2017-nivå)

Det skal utarbeides utslippsbudsjetter for femårsperioder. Et nasjonalt kvotehandelsystem er tenkt som et viktig verktøy for å nå målet om utslippskutt. Jordbruk er ikke omfattet av kvotehandelsystemet, men skal likevel, som del av dette, årlig rapportere de største utslippskildene (metan fra drøvtyggere, lystgass fra jordbruksjord og bruk av mineralsk nitrogengjødsel). En kommisjon for klimaendringer, *Climate Change Commission*, skal sammen med ministeren for primærnæringene utarbeide en plan for å få ned jordbruksutslippene. Her er metan særlig viktig. Metanutslippene kan ikke motregnes i opptak fra LULUCF.

På kort sikt regner en med at reduksjon i metanutslippene skal skje gjennom reduksjon i dyretall (ved å avvikle de minst lønnsomme foretakene innen kjøttproduksjon på sau og storfe) og ved effektivitetsforbedring i melkeproduksjon. På lengre sikt pekes det på mulighetene i utvikling av metaninhibitorer, avlstiltak og metanvaksine.

New Zealand har omfattende forskningsprogrammer for utvikling av ny teknologi og praksis med sikte på å få ned utslippene i jordbruket. *The Pastoral Greenhouse Gas Research Consortium* er et partnerskapssamarbeid mellom jordbruksnæringen og regjeringen som særlig arbeider for å finne løsninger for metanutslipp fra drøvtyggere. Dette samarbeidet er ledende i utvikling og kommersialisering av en metanvaksine og av metaninhibitorer.

1.3.3 Bærekraftsmål om reduksjon av matavfall og matsvinn

FNs bærekraftsmål om ansvarlig forbruk og produksjon

Høsten 2015 vedtok FNs medlemsland 17 mål for bærekraftig utvikling frem mot 2030. Bærekraftsmålene ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng. Alle medlemslandene forplikter seg til å følge bærekraftsmålene, og innarbeide dem i sine nasjonale planer. Dette er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikheter og stoppe klimaendringer innen 2030 (Regjeringen, 2020).

FN har beregnet at hvert år blir rundt en tredel av all mat som er produsert globalt, rundt 1,3 mrd. tonn, kastet hos forbruker og detaljhandel, eller ødelagt grunnet lite optimal transport, høsting med mer (FN, 2020). FNs bærekraftsmål 12 om ansvarlig forbruk og produksjon har et delmål (12.3) som spesielt retter seg mot å redusere tap og svinn i verdikjeden for mat:

«By 2030, halve per capita global food waste at the retail and consumer levels and reduce food losses along production and supply chains, including post-harvest losses» (FN, 2020).

FN har laget en «Food Loss Index»¹³, og jobber også med å utvikle en «Food Waste Index». Basert på data fra «Food Loss Index» skriver FN i sin nyeste rapport at globalt utgjør «food loss» rundt 14 prosent av all produsert mat (FAO, 2019h).

FNs bærekraftsmål om å redusere tap og svinn gjennom verdikjeden for mat påvirker både Norge og EU. Nedenfor gis en kort presentasjon av hvordan EU og Norge har jobbet med dette målet.

EUs arbeid med matavfall og bærekraftsmål

EU har forpliktet seg til å nå FNs bærekraftsmål 12.3, der alle i verdikjeden for mat skal bidra til å hindre og redusere matavfall. EU har estimert at 20 prosent av all mat som blir produsert i EU-28 går tapt eller blir til avfall. Husholdningene er estimert til å stå for mer enn halvparten av matavfallet. Til sammen står husholdninger, matserveringssteder og detaljhandelen for mer enn 70 prosent av matavfallet, mens produksjons- og foredlingssektorene står for de resterende andelene (FUSIONS, 2016).

EU lanserte en plan for å gå over til en sirkulær økonomi ved utgangen av 2015. Planen består av blant annet forslag til revideringer av flere avfallsdirektiver, heriblant rammedirektivet om avfall (2008/98/EF).¹⁴ Hensikten med endringene i det europeiske avfallsregelverket er at det blant annet skal bidra til bedre design av produkter, reduserte avfallsmengder, redusert forsøpling, økt ombruk og materialgjenvinning, sterkere produsentansvar og redusert deponering. Endringene i direktivene skal i større grad sikre at alle medlemsland når forpliktelsene, gjennomfører regelverket og bedrer sin rapportering (Regjeringen, 2019).

¹³ FNs Food Loss Index er definert på følgende måte: «The Food Loss Index (FLI) focuses on food losses that occur from production up to (and not including) the retail level. It measures the changes in percentage losses for a basket of 10 main commodities by country in comparison with a base period. The FLI will contribute to measure progress towards SDG Target 12.3» (FAO, 2020).

¹⁴ Andre avfallsdirektiver med revideringsforslag var emballasjedirektivet (94/62/EF), deponidirektivet (1999/31/EF), direktivet om kasserte kjøretøy (2000/53/EF), batteridirektivet (2006/66/EF) og direktivet om elektrisk og elektronisk avfall (2012/19/EF).

Å redusere matavfall (food waste) er en del av planen i den sirkulære økonomipakken, og reguleres i det reviderte rammedirektivet for avfall (European Commission, 2020a). EU godkjente et revidert avfallsdirektiv i mai 2018.¹⁵ EUs reviderte avfallsdirektiv vil kreve mer omfattende rapportering på matavfall for medlemslandene. Medlemslandene skal redusere matavfall¹⁶ i alle ledd i matkjeden, overvåke matavfallsnivåer og rapportere tilbake om fremskritt.

EUs tiltak for å redusere matavfall dekker områder som utvikling av en felles metode for å måle matavfall, opprettelse en samarbeidsplattform mellom land og aktører i verdikjeden for mat, og forbedring av lovverk knyttet til avfall, mat, fôr og donasjon med mer samt vurderinger knyttet til datomerking. En felles metode i EU for å måle matavfall ble publisert og trådte i kraft høsten 2019.¹⁷ Medlemslandene skal starte å innhente data på matsvinn fra 2020 og rapportere nasjonale matsvinntall innen 2022.

Norges arbeid med bærekraftsmål og bransjeavtale om reduksjon av matsvinn

EUs avfallsdirektiv

EUs regelverk er EØS-relevant og Norge er derfor forpliktet til å innarbeide EUs direktiv i sitt regelverk. Det reviderte avfallsdirektivet er foreløpig ikke innført i EØS-avtalen. EØS/EFTA-landene vurderer for tiden EØS-relevans og -innlemmelse (Regjeringen, 2019; Europalov, 2018a). EUs medlemsland har frist til 5. juli 2020 med å gjennomføre regelverket i nasjonal rett.

Fra før rapporterer Norge, ved SSB, avfallsstatistikk til EU knyttet til både Avfallsstatistikkforordningen¹⁸ og Rammedirektivet for avfall¹⁹. Gitt de nye kravene fra EU i revidert avfallsdirektiv vil de to nevnte statistikkrapporteringene ikke være dekkende med hensyn til matavfall. Miljødirektoratet vil rapportere data for matavfall i henhold til revidert avfallsdirektiv for 2020 (Landbruksdirektoratet, 2019).

Bransjeavtale om reduksjon av matsvinn

I tillegg til arbeidet med avfallsregulering og rapportering, har det pågått et annet arbeid for å redusere matsvinn. Norske myndigheter inngikk i juni 2017 en bransjeavtale med en rekke interesseorganisasjoner (matbransjen) om å redusere matsvinn.²⁰ Bedrifter kan tilslutte seg avtalen i en egen erklæring.

Bransjeavtalen tar utgangspunkt i FNs bærekraftsmål 12.3, og definerer matsvinn som «... alle nyttbare deler av mat produsert for mennesker, men som enten kastes eller tas ut av matkjeden til andre formål enn menneskemat, fra tidspunktet når dyr og planter er slaktet eller høstet. Som følge av denne definisjonen regnes matsvinn som når nyttbare deler av mat, produsert for mennesker, ender som blant annet dyrefôr.²¹

¹⁵ Directive (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2008/98/EC on waste (Text with EEA relevance) (EU, 2018).

¹⁶ Directive (EU) 2018/851, Article 1, (3), c. "food waste" means all food as defined in Article 2 of Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council that has become waste".

¹⁷ Official Journal of the European Union, L 248, Legislation Volume 62, 27 September 2019 (EU, 2019).

¹⁸ Rapporteringen er avledede tall fra SSBs avfallsregnskap. Når det gjelder primærnæringene har SSB ingen undersøkelse. Tallene er derfor kun estimer og beheftet med stor usikkerhet. Det samme gjelder for data fra industrien og tjenestenæringen, på tross av at dataen her innhentes på annen måte.

¹⁹ SSB rapporterer denne statistikken på vegne av Miljødirektoratet. Hittil har SSB kun rapportert gjenvinningsandeler for husholdningsavfall og avfall fra bygge- og anleggsnæringen, da det er dette som har vært krevd.

²⁰ Partene som undertegnet avtalen var Klima- og miljødepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet, Dagligvarehandelens Miljøforum, Dagligvareleverandørenes forening, NHO Mat og Drikke, NHO Reiseliv, NHO Service, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Fiskarlag, Norske Sjømatbedrifters Landsforening, Næringslivets Hovedorganisasjon, Sjømat Norge og Virke (Regjeringen, 2017).

²¹ Det er enkelte forskjeller i FNs definisjon av «food loss» og «food waste» og den norske bransjeavtalens definisjon av matsvinn. FN gjør et skille mellom «food loss» og «food waste» ut fra hvor i verdikjeden tapet skjer, mens den norske matsvinndefinisjonen gjelder hele verdikjeden. Videre definerer FN at «food loss» kun dreier seg om matråvarer som går helt ut av verdikjeden for mat pga. at råvaren blir kastet o.l., mens dersom matråvaren blir benyttet til et annet formål, som dyrefôr, industriell bruk m.m., regnes det ikke som «food loss». Avslutningsvis regnes hele matvaren, inkludert de ikke-spiselige delene, i definisjonen av «food loss».

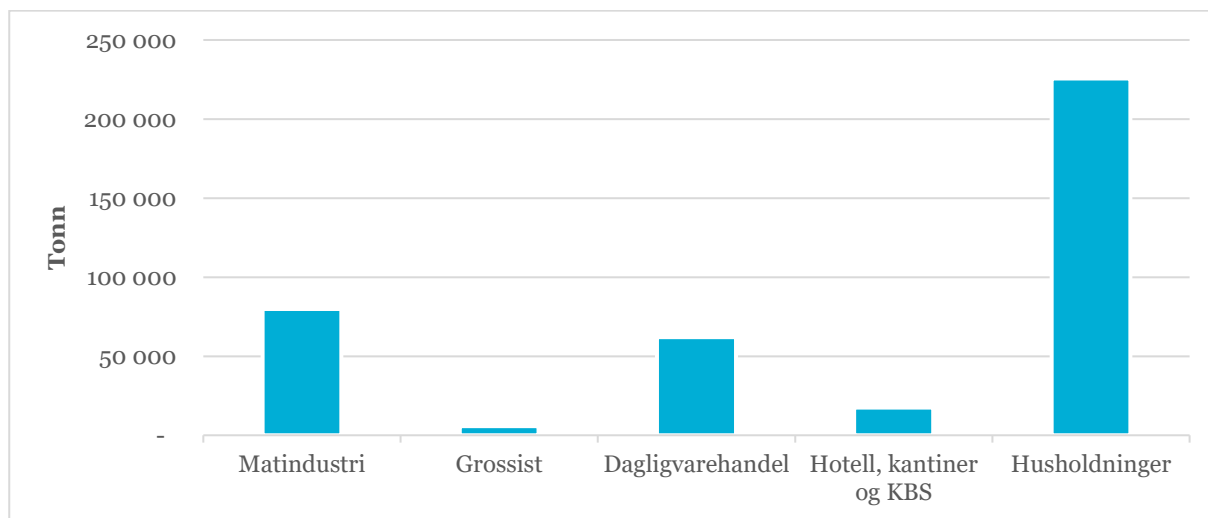
Bransjeavtalen har som mål at matsvinn i Norge skal reduseres med 50 prosent innen 2030. Dette skal beregnes for hele matkjeden frem til forbruker, målt i kg per person. Hovedmålet brytes ned i to delmål, 15 prosent reduksjon innen 2020 og 30 prosent reduksjon innen 2025. Målene gjelder samlet for partene i avtalen.

Avtalepartene i matbransjen har forpliktet seg til å rapportere matsvinn på sitt område hvert år. De skal videre gi en hovedrapportering for 2020, 2025 og 2030, som også skal synliggjøre årsaker, tiltak og besparelser ved reduksjon av matsvinn på et overordnet bransjenivå.

Klima- og miljødepartementet har hovedansvaret for å koordinere arbeidet mellom partene i avtalen. Miljødirektoratet har videre fått ansvaret for hovedrapporteringen, herunder sammenstilling av statistikken fra flere aktører som er ansvarlige for å rapportere inn matsvinnstatistikk til bransjeavtalen. De involverte aktørene og deres ansvarsområder er følgende:

- Miljødirektoratet har ansvaret for forbrukerleddet.
- Matvett, i samarbeid med Østfoldforskning, har ansvaret for matindustri-, grossist-, dagligvare- og serveringsledd. Matvett jobber med tiltak og informasjon. Østfoldforskning har samlet inn statistikk i flere år, og har kommet med flere rapporter.
- Landbruksdirektoratet har ansvar for å sammenstille statistikk for jordbrukssektoren.

Østfoldforskning sin nyeste rapport estimerer at det kastes ca. 390 000 tonn spiselig mat hvert år, vist i figur 10. Dette er tall fra de hittil kartlagte leddene i matkjeden. Imidlertid gjenstår matsvinndata fra primærleddet, fiskeriindustri, samt deler av serveringsbransjen som hittil ikke har blitt kartlagt. Matsvinnet tilsvarer rundt 74 kg per innbygger i året (Stensgård, 2019).

Figur 10: Estimert mengde matsvinn i Norge fordelt på verdikjedefase. Tonn.

Kilde: Stensgård (2019).

Med bakgrunn i FN's bærekraftsmål og den norske bransjeavtalen, ble partene i jordbruksforhandlingene i 2018 enige om å sette ned en arbeidsgruppe som skulle vurdere hvordan jordbrukssektoren samlet kunne følge opp oppgaven med å utvikle statistikk for matsvinn i sin sektor. Arbeidsgruppen avleverte sin rapport mars 2019, med vurderinger av tilgang på relevant data for ulike produksjoner. Hovedkonklusjonen var at for mange sektorer er det mulig å avlede matsvinnstatistikk i primærleddet av annen tilgjengelig data. Landbruksdirektoratet har i etterkant fått ansvaret for å sammenstille statistikk for jordbrukssektoren. 2020 vil bli første måleår av matsvinn i jordbrukssektoren og startåret for statistikken. Statistikken blir etter planen publisert for første gang i 2021.²²

²² Mer informasjon om matsvinn og hvordan ulike sektorer blir påvirket omtales på nettsidene til Landbruksdirektoratet. <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/jordbruk-og-miljo/matsvinn-i-jordbruket>

2 Utvikling i markedene for jordbruksråvarer

2.1 Global produksjon og handel

Den globale produksjonen og handelen med jordbruksvarer endrer seg relativt lite fra år til år. Den langsiktige trenden viser en høyere produksjon og større andel som handles internasjonalt. 2019 var preget av at kornproduksjonen tok seg opp igjen etter tørkesommeren i 2018. Verdens kjøttmarked ble påvirket av utbruddet av afrikansk svinepest, som reduserte verdens produksjon av svinekjøtt betraktelig. Lavere tilgjengelighet av svinekjøtt bidro videre til en økning i produksjon og internasjonal handel av fjørfekjøtt, ettersom dette gjerne er den foretrukne erstatningen for svineprotein. Den globale melke- og eggproduksjonen har også økt i forhold til tallene fra fjorårets rapport.

Tabell 5: Verdens produksjon av de viktigste jordbruksvarene, og andel som handles internasjonalt, siste tilgjengelige tall. Mill. tonn og andel i prosent.

Sektor	Vareslag	Total produksjon (mill. tonn)	Endring siste år (mill. tonn)	Andel som handles internasjonalt	Tilsvarende andel året før
Korn	Totalt	2 170	28	17%	17%
	Hvete	761	28	23%	23%
	Mais	1 111	-18	15%	15%
Melk	Totalt	838	13	10%	9%
Kjøtt	Totalt	335	-3	11%	10%
	Svin	110	-10	9%	7%
	Storfe	72	1	15%	15%
	Småfe	15	-	7%	7%
	Fjørfe	130	6	11%	11%
Egg	Totalt	77	1,4	3%	3%
Poteter/grønnsaker/frukt/bær	Poteter	487	-	2%	2%
	Friske grønnsaker	1 651	-	2%	2%
	Epler	125	-	6%	6%
Blomster	Totalt	N/A	N/A	N/A	N/A

Korn: Inkluderer alt korn (ekskl. ris), og er prognoser for kornåret 2019–2020. Kilde: International Grains Council (2020).

Melk: Foreløpige tall for 2018. Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2019-2028.

Kjøtt: Prognose for produksjon og handel i 2019. Kilde: FAO Meat Market Review.

Egg: Produksjon: Tall for 2018. Handel: Handelsdataen til FAO for 2018 var ikke klar i tide ved utarbeidelse av denne rapporten og derfor er tallene for 2017 oppgitt. Som følge av dette er det naturlig nok ingen endring fra siste år for eksportert andel. Kilde: FAOSTAT.

Poteter, friske grønnsaker, frukt og bær: Dataen til FAO for 2018 var ikke klare i tide ved utarbeidelse av denne rapporten og derfor er tallene for 2017 oppgitt. Som følge av dette er det naturlig nok ingen endring fra siste år. Kilde: FAOSTAT.

Blomster: Ikke utregnet da det ikke er noen offentlig tilgjengelig statistikk på produksjon på verdensbasis.

2.2 Korn og oljefrø

Mens kornavlingene i flere av landene Norge vanligvis importerer fra var preget av tørke og avlingssvikt i 2018, ser avlingene ut til å være langt bedre i 2019. På verdensbasis er kornproduksjonen forventet å øke svakt i 2019–2020 sammenliknet med sesongen før.

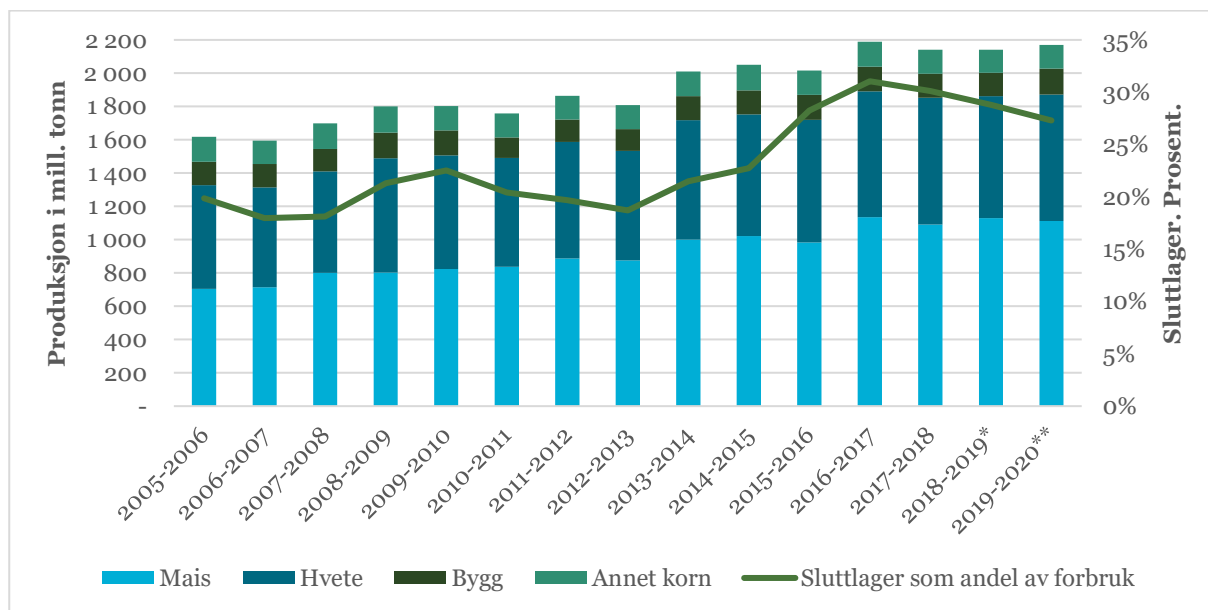
Hvete er kornarten det handles mest med, både i mengde og andel av produksjonen. Russland har siden 2017–2018 vært verdens største eksportør av hvete, og det ser ut til at landet vil fortsette å ha denne posisjonen i årene framover.

Verdensmarkedsprisene på korn har ligget på et lavt nivå siden 2008. I 2018–2019 gikk prisene litt opp grunnet tørke i flere av de store hveteproduserende områdene, men prisene gikk ned igjen ved inngangen til sesongen 2019–2020.

2.2.1 Bedring i produksjonen sammenliknet med året før

Korn produseres i størst grad til fôrproduksjon, og de største kvantaene er av hvete og mais. I kornåret 2019–2020²³ ser det ut til å bli en økning i kornproduksjonen sammenliknet med året før. Produksjonen av hvete øker sammenliknet med i fjor, mens produksjonen av mais ser ut til å gå ned. Til sammen ser det ut til at den totale kornproduksjonen vil havne under forbruket i 2019–2020, slik at lagrene går ned til neste kornår (International Grains Council, 2020).

Figur 11 viser utviklingen i verdens kornproduksjon, og sluttlager som andel av forbruk. Dette forholdet er en viktig faktor for prisutviklingen på korn, noe vi kommer tilbake til i kapittel. 2.2.3.

Figur 11: Utvikling i total kornproduksjon i verden og sluttlager som andel av forbruk. Mill. tonn og andel i prosent.

Kilde: International Grains Council (2019f).

*Estimat

**Prognose

²³ Tidspunkt for såing og høsting varierer mellom kornslag og produksjonsland. Kornåret går fra høsting på den nordlige halvkule i ett år fram til innhøstingen er over på den sørlige halvkule i påfølgende kalenderår. Det vil si at produksjonen per kornåret 2019–2020 viser korn høstet i perioden juni–nov 2019 på den nordlige halvkule og korn høstet i jan–mai 2020 på den sørlige halvkule.

Tabell 6 viser de største produsentene av hvete, mais og soya, i tillegg til norsk produksjon av hvete, i kornåret 2019–2020. Norges produksjon av korn, erter og oljefrø har i gjennomsnitt vært rundt 1,1 mill. tonn per år de siste fem årene, mens vi har importert omtrent halvparten så mye.²⁴

Tabell 6: Verdens fem største produsenter av hvete, mais og soya samt. total produksjon i verden og hveteproduksjon i Norge. Prognosert produksjon i mill. tonn. i kornåret 2019–2020.

Hvete		Mais		Soya	
Land/område	Mill. tonn	Land/område	Mill. tonn	Land/område	Mill. tonn
EU	154,9	USA	344,7	Brasil	121,5
Kina	132,0	Kina	255,4	USA	96,6
India	102,2	Brasil	101,0	Argentina	53,5
Russland	74,5	EU	65,6	Kina	17,2
USA	52,3	Argentina	53,1	India	13,5
Verden total	761,1	Verden total	1 111,3	Verden total	341,2
Norge	0,1				-

Kilde: International Grains Council (2019f).

Produksjonen av soyabønner er dominert av tre land: USA, Brasil og Argentina. Produksjonen i disse landene utgjør rundt 80 prosent av produksjonen i verden. Historisk sett har USA vært den største produsenten av soyabønner, men i 2019–2020 er det ventet en nedgang i produksjonen av soyabønner i USA fra 120 mill. tonn til 97 mill. tonn, og Brasil vil da bli den største produsenten med en estimert produksjon på 122 mill. tonn. Nedgangen i produksjonen i USA skyldes både at det er blitt sådd mindre arealer med soyabønner, og avlingen per dekar er mindre. Totalt for verden viser IGCs prognoser at soyabønneproduksjonen vil gå ned med 5 prosent i 2019–2020.

Kornproduksjon i markeder som er relevante for Norge

Norge importerer vanligvis mest korn og kraftfôrråvarer fra de andre nordiske landene, Russland, Tyskland, Polen, Litauen og Latvia. Ekstremtørken i 2018 rammet også landene nær Norge, og gjorde at vi i større grad måtte importere fra land lenger unna, som Kasakhstan og Ukraina.

Sverige opplevde, som Norge, ekstremtørke sommeren 2018. Kornproduksjonen ble nesten halvert sammenlignet med året før, og avlingen var den laveste siden 1959 (Statistiska centralbyråen, 2019). 2019 var et mye bedre år også for Sverige. Jordbruksverkets prognoser for 2019 fra desember viser en avling på 6,15 mill. tonn, noe som er 15 prosent mer enn gjennomsnittet for de fem siste årene. Den store avlingen skyldes større arealer med høstkorn og høy avling per dekar, spesielt for høsthvete. Høsthvete utgjør over halvparten av produksjonen i Sverige, mens bygg utgjør litt over 20 prosent (Jordbruksverket, 2019). Sverige er normalt nettoeksportør av korn, og i gjennomsnitt eksporterer Sverige 1 mill. tonn korn i året (Jordbruksverket, 2018). I tillegg til kornproduksjon til mat og dyrefôr, produserer Sverige også sprit på hvete og malt til øl av bygg. I tillegg brukes det hvete, bygg og rughvete i etanolproduksjon (Jordbruksverket, 2012).

Russland har økt sin produksjon av hvete de siste årene. Dette har sammenheng med at landet har satset på sortsutvikling som har bidratt til mindre svingninger i avlingene enn hva man har sett tidligere. Den økte produksjonen har gjort at Russland siden 2017–2018 har vært den største eksportøren av hvete i verden. Dette merkes i EU-land som er hveteeksportører, siden de konkurrerer om de samme markedene. Dette gjelder blant annet eksport til land i Nord-Afrika og Midtøsten. Selv om Russland opplevde utfordringer med hveteproduksjonen i deler av landet i 2018, var kornproduksjonen likevel så stor at de forble den største eksportøren også i kornåret 2018–2019. I 2019–2020 er det ventet at produksjonen vil øke, og at Russland vil forbli den største hveteeksportøren i verden (International Grains Council, 2020).

De baltiske statene og Finland hadde varierende værforhold i 2019, men avlingene ser ut til å være langt større enn i 2018 i disse landene. Den tørre sommeren i 2018, kombinert med regn i slutten av august, ga

²⁴ Den norske kornproduksjonen og forbruket av kraftfôrråvarer omtales nærmere i Landbruksdirektoratets «Markedsrapport 2019 – Vurdering av markedene for norske landbruksvarer» (Rapport nr. 8/2020).

forhold for å så høstkorn tidlig i 2018. Våren 2019 opplevde landene høye temperaturer. I Finland og Estland ga dette raskere modning uten at det påvirket avlingsnivået negativt. I Latvia og Litauen ga høye temperaturer og lite nedbør negativ innvirkning på avlingsnivået, men produksjonen ser likevel ut til å bli langt bedre enn i 2018. Litauen er det baltiske landet med størst kornproduksjon, og hveteproduksjonen i 2019 ser ut til å havne litt over det årlige gjennomsnittet for perioden 2013–2017.

Tyskland hadde utfordringer med lite nedbør sommeren 2019 (European Commission, 2019d). Kornavlingene ser ut til å bli lavere enn i årene 2012–2017, men større enn i 2018. Rapsfrøavlingen har derimot hatt større utfordringer, og det internasjonale kornrådet prognoserer at rapsfrøavlingen i Tyskland vil gå fra 3,7 mill. tonn i 2018 til 2,85 mill. tonn i 2019. Den dårlige rapsfrøavlingen skyldes utfordrende forhold ved såing høsten 2018, da den tørre sommeren bidro til tørr jord.

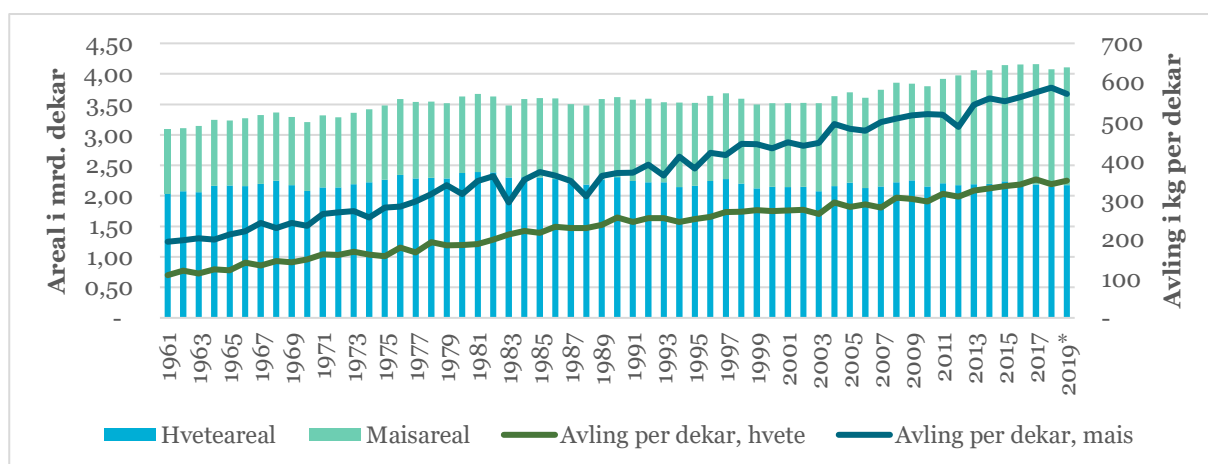
Polen opplevde tørt vær i 2019. Da det kom regn i august, var det for sent til å bedre avlingen betraktelig (European Commission, 2019d). Det internasjonale kornrådet prognoserer at årets avling vil bli bedre enn i fjor, men ikke på høyde med hva det var i de fire årene før 2018.

Produksjonen av korn i Kasakhstan har ligget på rundt 14 mill. tonn per kornår de siste årene, men i 2019–2020 viser prognosene fra det internasjonale kornrådet at det er ventet at produksjonen vil være på i underkant av 12 mill. tonn. Nedgangen i produksjonen gjør at det er ventet at Kasakhstan vil måtte importere mer enn de pleier, blant annet fra Russland. Nedgangen i produksjonen skyldes utfordrende værforhold for vårkornet, som hovedsakelig dyrkes nord i Kasakhstan. Lite nedbør i juli og august førte til lave avlinger per dekar. Høstkornet hadde derimot gode forhold, og avlingen per dekar var litt bedre enn året før.

Produksjon og forbruk i årene som kommer

Produksjon av korn blir i stor grad påvirket av været. Mer ekstremvær som følge av klimaendringene, gjør at tilgangen på korn blir mindre forutsigbar fra år til år. Ekstremvær kan påvirke både mengdene korn som blir produsert, og kvaliteten på kornet.

Mens forbruket av korn er forventet å fortsette å øke jevnt, ser ikke produksjonen ut til å øke like mye i årene framover. Figur 12 viser utviklingen i arealbruk og avling per dekar for mais og hvete fra 1961 til 2019. Arealet til hvete har variert rundt 2,18 mrd. dekar, mens arealet til mais har økt fra 1,60 til 1,93 mrd. dekar i løpet av de siste 10 årene. I samme periode har gjennomsnittlig avling per dekar økt med rundt 14 prosent for hvete og 12 prosent for mais. Teknologisk utvikling bidro til spesielt stor vekst i avling per dekar fra 1960-tallet til 1980-tallet, men i ettertid har veksten avtatt noe.

Figur 12: Global utvikling i hvete- og maisareal og gjennomsnittlig avling i kg per dekar fra 1961 til 2019.

Kilde: FAO (2019a) og International Grains Council (2019f)
*Tall for 2018 er estimer og tall for 2019 er prognose fra IGC.

Hvor sterk veksten i avling per dekar vil bli framover er usikkert og varierer mellom ulike kornarter. Utvikling av nye sorter som kan håndtere klimaendringene vil være viktig for produktiviteten framover. IGC forventer at veksten i avling per dekar vil være større for mais enn for hvete de neste fem årene (2019b).

Når det gjelder utviklingen i areal, forventer IGC en økning for mais, mens arealet til hvete er forventet å være ganske stabilt de neste fem årene (International Grains Council, 2019b). Dette har blant annet sammenheng med større vekst i etterspørselen etter mais, da behovet for mais til både dyrefôr, mat og bioetanol forventes å øke. Arealet til hvete gikk opp i 2019–2020, da nedgang i lagerbeholdninger bidro til prisvekst forrige kornår (se kapittel 2.2.3) som igjen gjorde det mer attraktivt å så hvete. I årene som kommer forventes imidlertid hvetearalet å holde seg samme nivå som i 2019–2020.

2.2.2 Få land eksporterer til mange importland

Korn er en av jordbruksvarene som det handles relativt mye av på tvers av landegrenser. Rundt 17 prosent av produksjonen handles på tvers av tollområder. Det meste av kornet som handles på verdensmarkedet kommer fra noen få land. Dette gjør kornhandelen sårbar for handelsbarrierer eller avlingssvikt i disse landene. De største hveteeksportørene i verden er Russland, USA, EU og Canada. Prognosene til IGC (2020) viser at disse landene vil stå for rundt 65 prosent av eksporten av hvete i verden i 2019-2020.

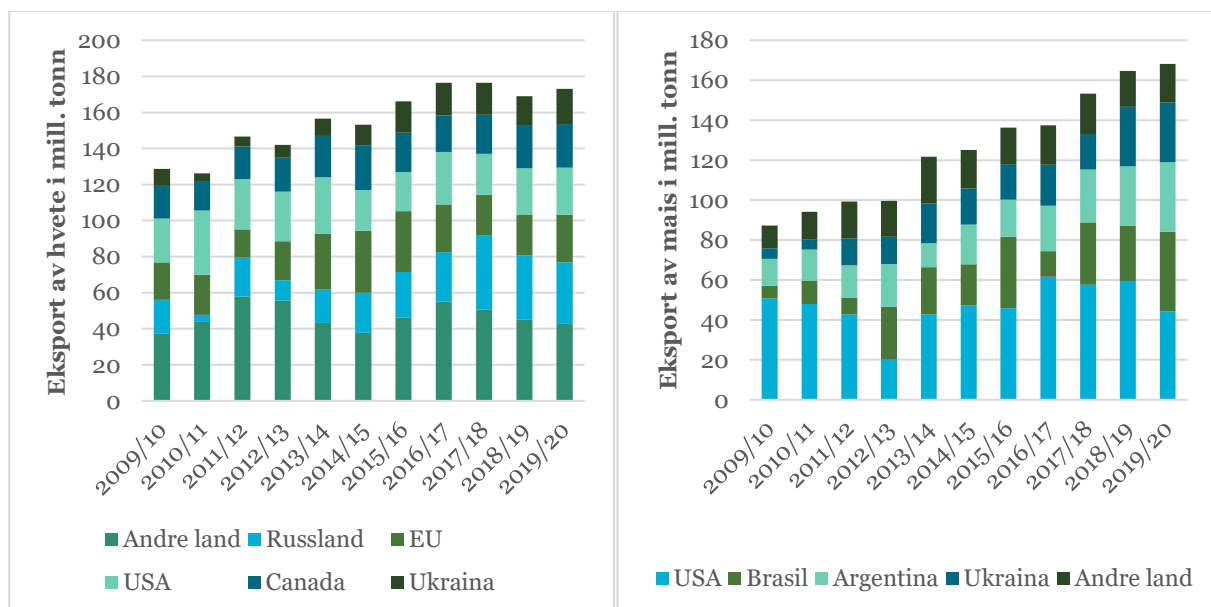
Tabell 7: De fem største eksportørene av hvete, mais og soya i kornåret 2019–2020, og total eksport i verden. Prognosert eksport i mill. tonn.

Hvete		Mais		Soya	
Land/område	Mill. tonn	Land/område	Mill. tonn	Land/område	Mill. tonn
Russland	34,0	USA	44,3	Brasil	76,7
EU	26,6	Brasil	40,0	USA	49,1
USA	26,1	Argentina	34,7	Argentina	10,3
Canada	24,1	Ukraina	29,8	Paraguay	5,7
Ukraina	19,5	Russland	4,7	Canada	4,2
Verden total	173,1	Verden total	168,1	Verden total	151,9

Kilde: International Grains Council (2019d).

Eksporten av mais er enda mer konsentrert enn for hvete, og det er ventet at eksporten fra USA, Brasil, Argentina og Ukraina vil utgjøre 90 prosent av verdens eksport i 2019–2020. I Brasil og Argentina er så å si all maisproduksjon GMO. GMO-mais dominerer også produksjonen i USA. I Ukraina er det ikke lov å dyrke GMO-mais, men det er usikkert hvor strengt dette overholdes.

Figur 13 viser utviklingen i eksport av hvete og mais fra de største eksportlandene og øvrige land over tid. Eksporten har vært konsentrert på få land over tid, og mengden eksportert har økt jevnt. Hvete er kornarten det handles mest med, både i mengde og andel av produksjonen. Som figuren viser, har imidlertid handelen med mais nesten doblet seg de siste ti årene.

Figur 13: Eksport av hvete (til venstre) og mais (til høyre) per kornår, fordelt mellom de største eksportørene og øvrige land. 2009–2010 til og med 2019–2020.

Kilde: International Grains Council (2019d).

Eksporten av soyabønner er også konsentrert, og 83 prosent av eksporten i 2019–2020 er ventet å komme fra Brasil og USA. Kina står for rundt 60 prosent av importen av soyabønner, og med handelskrigen mellom USA og Kina, har Kina i større grad importert soyabønner fra Brasil på bekostning av USA de siste årene.

Mesteparten av soyabønnene som handles, er ikke relevante for det norske markedet da de er GMO. Ifølge det internasjonale kornrådet utgjorde GMO-soyabønner over 70 prosent av den totale produksjonen av soyabønner i verden i 2015. Vi har ikke tilgang på nyere tall, men arealer med produksjon av GMO har økt fra 2009–2015, og det kan derfor tenkes at andelen nå er enda høyere enn den var i 2015.

Mens eksporten i stor grad kommer fra få land, er importen av korn fordelt på mange land. Selv de største produsentene er avhengig av å importere kornarter og kvaliteter de ikke produserer selv. Den største kornimportøren er EU, deretter følger Japan, Mexico, Egypt og Kina. Disse fem landene står for rundt 30 prosent av verdens kornimport. Det meste av kornet EU importerer er mais, mens eksporten hovedsakelig er hvete.

Kina er verdens klart største importør av soyabønner, og importen har over lang tid økt i takt med økonomisk vekst som har gitt høyere kjøttforbruk. Forbruksveksten er imidlertid forventet å avta i årene framover sammenliknet med det foregående tiåret (OECD-FAO, 2019).

Handel i årene som kommer

Som nevnt i kapittel 2.2.1, har Russland de siste årene blitt verdens største hveteeksportør. Tidligere har både varierende avlinger og logistikkutfordringer, i form av begrenset kapasitet på jernbanen og i havner, lagt en demper på hvor mye hvete Russland har klart å eksportere. Men de siste årene har avlingene økt og

Faktaboks: Norges import av soyabønner

Norge importerer hovedsakelig soyabønner og soyabønneprodukter til fôrindustrien fra Brasil. Soyabønnene prosesseres til soyamel og soyaolje i Norge. Deler av dette brukes i Norge, mens noe blir eksportert. Norge eksporterer årlig omtrent like mye soyamel som vi forbruker i norsk landbruk. Omregnet til soyabønner, utgjør soyamelet som brukes i norsk landbruk omtrent 0,07 % av verdens produksjon, og 0,2 % av den brasilianske produksjonen. I tillegg importerer Norge soyaproteinkonsentrat som brukes i produksjon av fiskefôr.

logistikkutfordringene vært mindre. I 2018 var det mange som forventet at eksporten fra Russland ville avta og prisene ville stige, men dette skjedde ikke. På bakgrunn av den økte produktiviteten i Russlands hveteproduksjon de siste årene, prognoserer OECD-FAO (2019) at landet vil beholde posisjonen som verdens største hveteksportør også i det kommende tiåret.

Flere handelspolitiske faktorer er usikre ved inngangen til 2020, slik som handelskrigen mellom USA og Kina, men vil være viktig for handelsstrømmene framover.²⁵

2.2.3 Bedre tilgang dro prisene ned

Den store handelen av korn på tvers av landegrenser gjør at prisene forskjellige steder i verden i stor grad blir påvirket av hverandre. Hvis prisen øker i ett område, flytter handelen seg til et område med lavere priser, noe som igjen presser prisene opp i dette området. Som vist i figur 14 henger eksempelvis prisene på hvete i Europa, USA og Svartehavsområdet tett sammen. De siste årene har det vært god tilgang på hvete fra Russland, og derfor lave priser. I 2018 var det tørke i store deler av Europa og derfor mindre tilgang og høyere priser. Det gjorde at flere handlet fra Russland, og prisene ble presset opp.

Forventningene til hvor god tilgangen og etterspørselen vil være på lang sikt, påvirker også prisene, og derfor har offentliggjøring av internasjonale prognoser stor innvirkning på prisene. Prognoser som viser at det er forventet at sluttlagrene ved utgangen av sesongen vil bli større, gir signaler om god tilgang på vare, noe som gir lavere priser, og vice versa. Både IGC og det amerikanske landbruksdepartementet (USDA) publiserer månedlige prognoser for tilgang og etterspørsel etter korn på verdensbasis. I juli 2019 publiserte USDA overraskende positive prognoser for kommende sesongs maisproduksjon. Selv om flere var skeptiske til hvorvidt avlingen ville bli så god som USDA hadde publisert, bidro dette til prisnedgang.

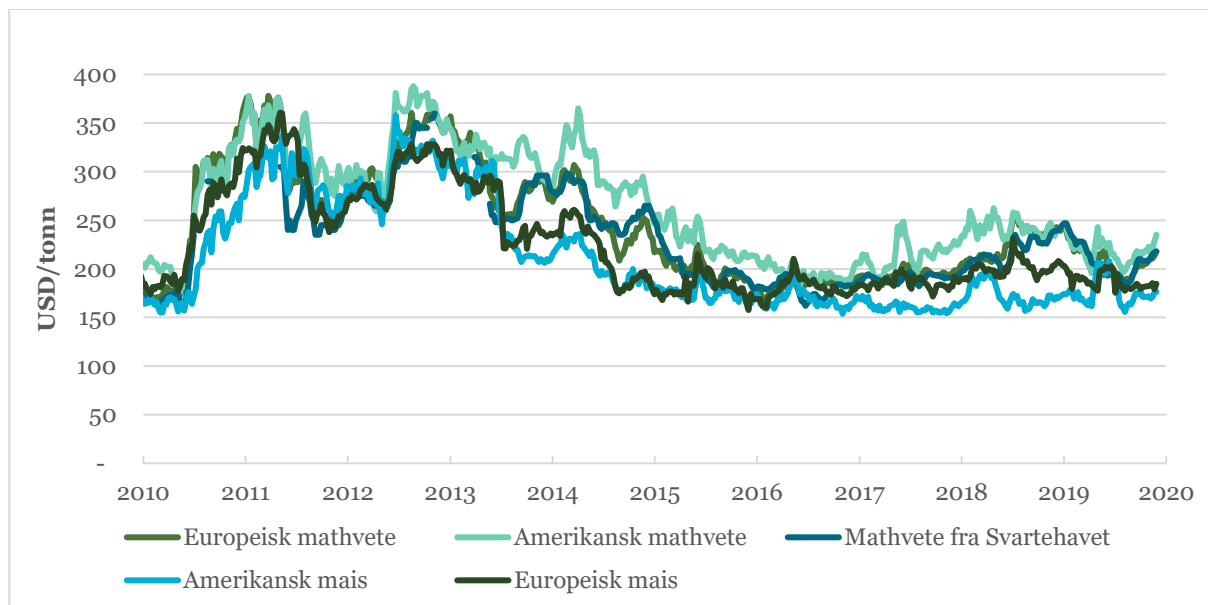
Fordi størsteparten av kornet går til fôr, er markedene for kjøtt og melk vesentlige for å forklare utviklingen i etterspørsel etter korn. En stor andel av maisen som produseres går også til biodrivstoff, og dermed påvirker også utviklingen i oljeprisen utviklingen i etterspørselen etter mais til biodrivstoff.

Når det gjelder korn og soya handles det mye med finansielle kontrakter. Man kjøper en kontrakt som sier at det skal kjøpes et visst kvantum til en viss tid til en viss pris. I mange tilfeller blir aldri disse kontraktene innfridd, men handles av personer og aktører som spekulerer i prissvingningene. Denne formen for handel av finansielle kontrakter bidrar også til tider til at prisene svinger fra dag til dag, selv om det ikke har skjedd noen endringer i tilgangen på eller etterspørselen etter korn. Dette var også tilfellet i 2019.

Uttalelser og handlinger fra politikere kan også bidra til prissvingninger. Handelskrigen mellom USA og Kina er et eksempel på dette. Til tider har avgjørelser eller signaler fra statslederne i USA og Kina bidratt til at prisene har steget eller sunket brått.

Figur 14 viser prisutviklingen på hvete og mais fra 2010 til 2019. Produksjonen av korn var større enn forbruket i flere år fram til og med 2016–2017, da produksjonen var rekordstor (se figur 11). Dette har bidratt til lageroppbygging, som igjen har dratt kornprisene ned til et lavt nivå.

²⁵ Les mer om dette i kapittel 1.2.1.

Figur 14: Prisutvikling på hvete og mais 2010–2019. USD/tonn

Kilde: International Grains Council (2019e).

Høsten 2018 økte prisene på hvete internasjonalt. Det skyldtes tørke og påfølgende lave avlinger i flere av de største hveteproduerende områdene som Nord-Europa og Russland. Hveteprisene holdt seg på et høyere nivå enn årene før, fram til våren 2019. Da prognosene for påfølgende sesong kom, sank prisene som følge av forventninger om en god kommende avling.

Siden mais og hvete er substitutter i dyrefôr blir prisene på disse råvarene i stor grad påvirket av hverandres svingninger. I 2018–2019-sesongen økte imidlertid prisgapet mellom disse råvarene. Dette har blant annet sammenheng med at tørken påvirket hveteeavlingene i større grad enn maisavlingene. I sesongen 2019–2020 ser det ut til at produksjonen av mais vil havne under forbruket, og prisene har derfor gått opp igjen i 2019.

Priser i årene som kommer

I tillegg til faktorene nevnt over, er korn- og oljefrøproduksjonen væravhengig, både på tidspunktet for såing, vekst og høsting. Dette kan både påvirke mengden som produseres, men også kvaliteten. Hvordan værforholdene til enhver tid vil være i årene framover, er vanskelig å vite, og derfor er det mye usikkerhet i hvordan prisene vil utvikle seg i framtiden.

Enkelte faktorer gjør imidlertid at Landbruksdirektoratet forventer at kornprisene vil legge seg på et høyere nivå enn hva vi har sett det siste tiåret. Mer ekstremvær og arealbegrensninger vil kunne gi mindre og dårligere avlinger. Videre vil befolkningsvekst og økt kjøttkonsum kunne gi økt etterspørsel etter korn som mat- og fôrvare. Samtidig har politisk uro ført til hyppigere svingninger i prisene i det siste.

2.2.4 Hvordan påvirker verdensmarkedet Norge?

Det norske importsystemet for korn bidrar til å dempe betydningen av prisvariasjonene på verdensmarkedet. Det er fordi mel- og kraftfôrprodusentene kan importere korn til en nedsatt tollsats innenfor egne kvoter for henholdsvis matkorn og karbohydratråvarer til kraftfôr. Landbruksdirektoratet fastsetter tollsatsen ut fra differansen mellom norsk prisnivå og verdensmarkedsprisen, og dette skal i prinsippet nøytralisere prissvingningene på verdensmarkedet. Tollsatsene settes imidlertid for tre måneder av gangen, og svingninger i både priser og valutakurs gjennom denne perioden kan derfor være enten gunstig eller ugunstig for importørene.

Landbruksdirektoratet fastsetter størrelsen på kvotene ut fra tilgangen på norsk korn og råvarebehovet til henholdsvis matmel- og kraftfôrmøllene. Kraftfôrindustrien kan også importere en rekke andre råvarer til kraftfôr uten kvotebegrensning, men til nedsatt toll som Landbruksdirektoratet fastsetter hver måned. Dette gjelder for eksempel for soya- og rapsmel.

2.3 Melk

Melkeproduksjonen i verden gikk opp med 13 mill. tonn til 838 mill. tonn i 2018 (OECD-FAO, 2019). Produksjonen er forventet å øke med på 1,7 prosent per år frem mot 2028.

På det internasjonale markedet er det få eksportører. EU, New Zealand, USA og Australia er de største eksportlandene og hadde til sammen 77 prosent av eksporten av meieriprodukter i verden i 2018. Importen av meieriprodukter er mer spredt på flere land og regioner.

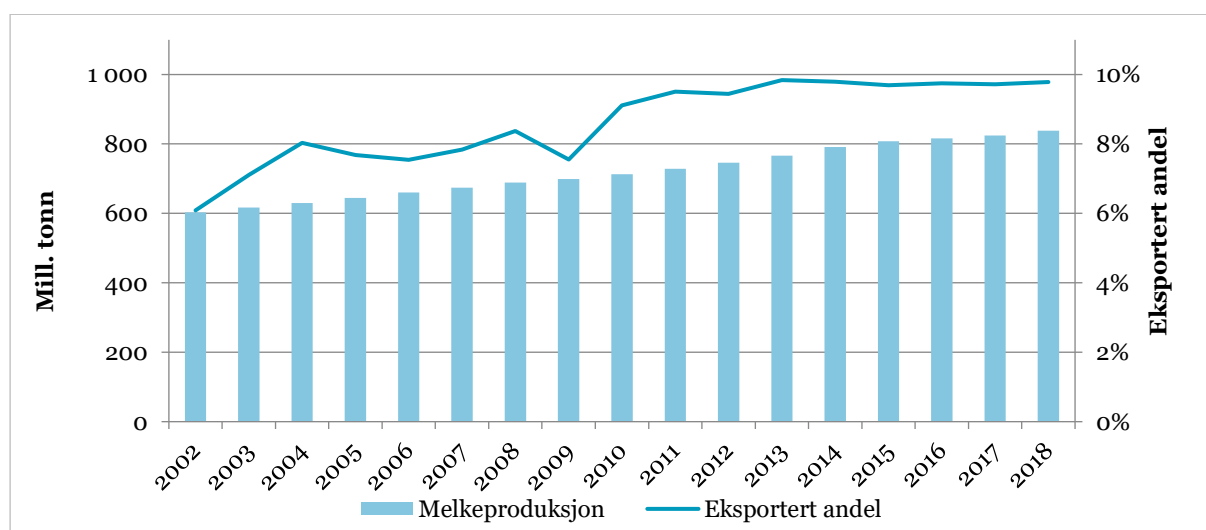
I 2019 økte ostepriene moderat, mens smørprisene gikk ned. EUs intervensjonslagre av skummetmelkpulver hadde vesentlig betydning i markedet i 2017 og 2018. I 2019 var de solgt, og vi har sett økte priser på skummetmelkpulver. Prisen på helmelkpulver gikk også opp.

Forskjellen mellom norsk pris og EU-pris til bonde på melk har over tid økt, men i 2019 var den på det laveste nivået de siste fem årene.

2.3.1 Økt melkeproduksjon i 2018

Melkeproduksjonen i verden økte i 2018. Foreløpige tall viser en økning i verdens melkeproduksjon på 13 mill. tonn fra 2017 til 838 mill. tonn i 2018 (OECD-FAO, 2019). Dette var en økning i produksjonen på 1,6 prosent. Norges andel av verdens melkeproduksjon var på ca. 0,2 prosent i 2018. På de siste 17 årene har melkeproduksjonen økt med mer enn 200 mill. tonn, jamfør figur 15. Befolkningsvekst og høyere inntekt per innbygger er hovedårsakene bak produksjonsveksten som har vært. I årene frem mot 2028 forventer OECD-FAO en årlig vekst i melkeproduksjonen på 1,7 prosent.

Melk har kort holdbarhet, og må foredles til meieriprodukter kort tid etter at den er innsamlet. Ferske meieriprodukter, som er den største gruppen meieriprodukter, har også kort holdbarhet. Andre meieriprodukter som ost, smør og melkepulver har lengre holdbarhet og er de meieriproduktene som det handles mest med på det internasjonale markedet. Figur 15 viser utviklingen i verdens melkeproduksjon og andelen av den som er videreforedlet og deretter eksportert.

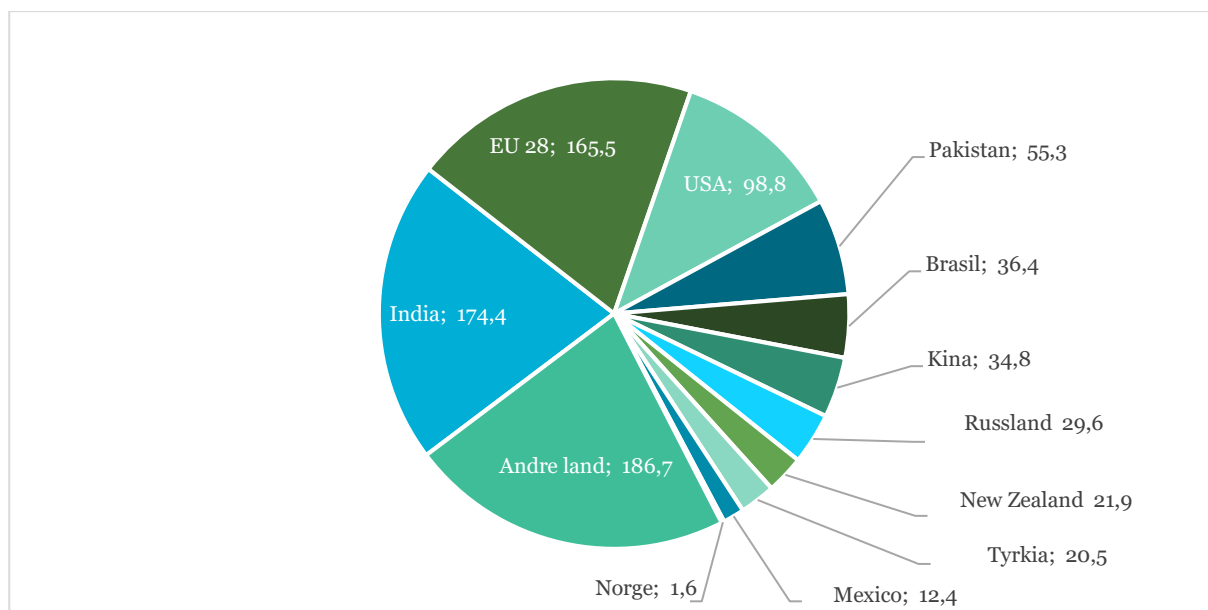

Figur 15: Utvikling i verdens produksjon av melk og andel av den som er eksportert (2018 er foreløpige tall). Mill. tonn.

Kilde: OECD-FAO (2019). Kilde: Eksportandel Landbruksdirektoratet.

India, EU og USA sto for til sammen 439 mill. tonn av produksjonen i 2018, altså mer enn halvparten av verdens melkeproduksjon, vist i figur 16. I India og Pakistan er forbruket dominert av ferske produkter som ikke eksporteres i like stor grad som mer bearbejdede meieriprodukter. OECD-FAO (2019) skriver at de venter at India og Pakistan vil stå for om lag halvparten av veksten i verdens melkeproduksjon frem mot 2028. Utviklingsland vil stå for økningen i forbruket av ferske meieriprodukter. Fortsatt vil velstandsutvikling og befolkningsvekst være driverne bak denne utviklingen.

EU, USA og New Zealand er sammen med Australia de fire største eksportørene av meieriprodukter. I 2018 utgjorde deres melkeproduksjon 35 prosent av den samlede produksjonen av melk i verden. Prisutviklingen i eksportørlandene og på det internasjonale markedet henger i stor grad sammen. Utviklingen i eksportørlandenes innenlandske markeder og etterspørsel fra importerende land, samt tilgjengeligheten av varer for eksport, er viktige forklaringsvariabler i denne sammenhengen.

Figur 16: Produksjon av melk i 2018 fordelt på land, mill. tonn.

Kilde: OECD-FAO (2019).

Melkeproduksjonen i de store eksportlandene var stabil i 2019

Det var en moderat produksjonsvekst i de viktigste eksportlandene for meieriprodukter i 2019. USA og Europa økte produksjonen litt, mens New Zealand i november, i inneværende produksjonssesong, lå litt bak forrige sesongs rekordhøye produksjonsnivå.

EU

For 2019 anslår EU-kommisjonen en økning på 0,5 prosent i melkeproduksjonen. Avdråttøkningen per ku veide opp for nedgangen i antall melkekyr. Sammen med den beskjedne økningen i produksjonen kommer også en økning i tørrstoffinnholdet i melken. Økt tørrstoffinnhold gir økt produksjon av meieriprodukter. For 2020 antar de en videre vekst i melkeproduksjonen på 0,7 prosent, forutsatt normale værforhold.

USA

Amerikansk melkeproduksjon har i perioden januar til november økt med 0,3 prosent. Økningen var høyest i september og oktober 2019 da produksjonen var høyere enn i 2018. I november produserte en derimot om lag like mye som i 2018. På samme måte som i EU er antallet melkekyr lavere, men melkeytelsen per ku oppveier for nedgangen i antallet kyr.

New Zealand

I New Zealand gikk melkeproduksjonen litt ned sammenlignet med 2018-2019 sesongen. Produksjonsnivået sist sesong var rekordhøyt og melkeproduksjon inneværende sesong gir, på tross av den lille nedgangen, likevel rikelig forsyning av melk til meieriindustrien i New Zealand. I denne sesongen, som går fra juni 2019 til mai 2020, var produksjonen i perioden juni til november 0,4 prosent lavere enn i samme periode i 2018. Melkeproduksjonen i New Zealand er i stor grad beitebasert, og det tørre været som kom mot slutten av året skaper usikkerhet. Hvis det kommer regn, vil det hjelpe til å holde produksjonen oppe. Dersom tørken fortsetter vil mange melkeprodusenter tvinges til å kjøpe fôr, noe som vil påvirke marginene til melkebøndene. Dersom produksjonen reduseres, vil det påvirke tilgjengeligheten av varer for eksport.

Australia

I Australia, som er den fjerde største eksportøren av meieriprodukter, er det utfordrende forhold for melkeprodusenter. Produksjonen denne sesongen (juli 2019 til juni 2020) var per november 2019 5,3 prosent lavere enn forrige sesong. Høye fôrkostnader og tørke fører til lavere inntjening på tross av gode melkepriser (Dairy Australia, 2019). Produksjonen vil sannsynligvis synke ytterligere ettersom det viktigste området for melkeproduksjon i Australia, i sørøst, har vært sterkt rammet av de mange skogbrannene. Mulighetene for å flytte kyr for å unngå produksjonsnedgang er begrenset. Kyrne som skal flyttes må ha tilgang til fôr og vann, og man må ha melkefasiliteter.

Produksjon i årene som kommer

I EU og USA forventer man en økning i produksjonen i 2020. I New Zealand er det som sagt været som skaper en usikkerhet rundt produksjonen i 2020, noe som kan forplante seg videre ut på det internasjonale markedet. I Australia er det sannsynlig at produksjonen blir redusert. Hvis balansen mellom tilbud og etterspørsel på verdensmarkedet forskyves av forholdene i New Zealand og Australia, kan det føre til prisøkninger på meieriprodukter internasjonalt.

2.3.2 Liten andel av melken handles internasjonalt

Importen av meieriprodukter er mer spredt mellom forskjellige land til forskjell fra hvordan eksporten er fordelt. Mesteparten av meieriproduktene blir importert av land i Midtøsten, Nord-Afrika, Sørøst-Asia og Kina. Russland og andre utviklede land er også betydelige importører.

Estimatene i tabell 8 for importen av meieriprodukter til Kina utgjorde i 2018, omregnet til melk, 8,9 mill. tonn. Dette var opp fra et anslag på 8,0 mill. tonn i 2017. I perioden januar til september 2019 har importen økt med anslagsvis 1,5 mill. tonn²⁶. De produktene som Kina importerer mest av er helmelkpulver, mysepulver og skummetmelkpulver. OECD-FAO (2019) forventer at importen til Kina vil øke med 2,7 prosent per år frem mot 2028.

Mexico er den nest største importøren av meieriprodukter i verden ifølge OECD-FAOs (2019) tall for 2018. Skummetmelkpulver og ost er de to produktene Mexico importerer mest av. Tallene viser nesten 10 prosent økning i importen av skummetmelkpulver.

Russlands import av meieriprodukter er dominert av osteimporten som i januar til september 2019 sto for halvparten av importen. Smør og skummetmelkpulver sto for om lag 20 prosent hver (European Commission, 2020c). EU er den største leverandøren til Russland. Det var en nedgang i Russlands import av smør og melkepulver i 2018, men de siste tallene for 2019 viser økning igjen. Osteimporten, som fikk en knekk med importforbudet i 2014, har økt fra år til år etter dette, men er ikke på samme nivå som før 2014.

Andre utviklede land importerer også mye ost, på linje med Russland. OECD-FAO sier de forventer at denne handelen for det meste vil føre til økt utvalg av ost for konsumenter. De fleste av disse landene er også eksportører av ost.

²⁶ Anslaget er basert på tall fra Milk Market Observatory for import til Kina.

Tabell 8: Produksjonen av melk og import og eksport av meieriprodukter (ekskl. smør) i 2018 omregnet til mengde melk. Mill. tonn og andel i prosent.

Produksjon		Import		Eksport		
Land/ Område	Mill. tonn	Land/ Område	Mill. tonn	Land/ Område	Mill. tonn	% av prod.
India	174,4	Kina	8,9	EU 28	28,2	17 %
EU 28	165,5	Mexico	5,1	New Zealand	19,6	89 %
USA	98,8	Rusland	3,4	USA	11,5	12 %
Pakistan	55,3	Japan	3,4	Australia	3,9	41 %
Brasil	36,4	Filippinene	2,8	Argentina	2,1	20 %
Kina	34,8	Indonesia	2,6	Canada	0,8	8 %
Rusland	29,6	Malaysia	2,1	Sveits	0,8	21 %
New Zealand	21,9	Saudi Arabia	2,1	Tyrkia	0,5	2 %
Tyrkia	20,5	USA	1,7	Saudi Arabia	0,4	16 %
Mexico	12,4	Vietnam	1,6	Ukraina	0,3	3 %
Norge	1,6	Norge	0,2	Norge	0,1	7 %
Andre land	186,7	Andre land	40,1	Andre land	13,6	2 %
Verden	838,0	Verden	80,4	Verden	82,0	9,8 %

Kilde: Landbruksdirektoratets beregninger basert på OECD-FAO (2019).

Eurostat viser lavere tall for eksport fra EU enn det OECD-FAOs foreløpige tall gjør. Begge kildene viser imidlertid at EU var den største eksportøren av meieriprodukter i 2018. Andelen av EUs melkeproduksjon som gikk til eksport økte fra 13 prosent i 2017 til 17 prosent i 2018 viser beregningene. Det største eksportproduktet fra EU var ost. Osteeksporten utgjorde om lag halvparten av melkemengden som gikk til eksport, mens skummetmelkpulver utgjorde rundt en tredjedel. Helmelkpulver utgjorde to tredeler av New Zealands melkemengde til eksport. Resten av eksporten fra New Zealand er relativt likt fordelt mellom ost og skummetmelkpulver. Nesten 70 prosent av melken som går til eksport i USA blir eksportert som skummetmelkpulver.

De fire største eksportørlandene i tabell 8 eksporterte til sammen 77 prosent av det vi har omregnet som eksportert melk totalt i 2018. Dette er litt opp fra nivået på 72 til 74 prosent som det har ligget på de siste årene. Tilbudet av meieriprodukter på det internasjonale markedet er dermed ganske avhengig av få store eksportørland, noe som kan gjøre det sårbart for endringer i disse landene. De fire største importørene sto for 26 prosent av mengden importert melk vi beregnet for 2018. Det er litt lavere enn for 2017.

Tabell 9: Produksjonen av melk totalt og av ulike meieriprodukter, samt eksportandel i de 15 landene med størst melkeproduksjon og i Norge i 2018. 1 000 tonn

Land/ Område	Total melke- prod.	Prod. av ferske meieri prod.	Smør		Ost		SMP		HMP	
			Prod.	Eksport andel	Prod.	Eksport andel	Prod.	Eksport andel	Prod.	Eksport andel
India	174 399	119 779	4 190	0,2 %	4	100 %	223	8,8 %	5	21,5 %
EU 28	165 532	45 659	2 152	16,4 %	10 402	14,4 %	1 525	59,3 %	741	49,7 %
USA	98 793	22 850	866	5,4 %	5 801	5,5 %	1 050	68,2 %	75	61,6 %
Pakistan	55 311	46 951	718	0,0 %	0	-	0	-	0	-
Brasil	36 406	14 579	98	0,1 %	755	0,5 %	155	0,0 %	567	0,1 %
Kina	34 833	23 882	96	1,2 %	242	0,1 %	20	3,5 %	1 300	0,2 %
Russland	29 589	16 000	310	0,9 %	621	2,1 %	77	1,2 %	38	6,2 %
New Zealand	21 926	540	568	80,0 %	360	89,7 %	397	91,3 %	1 391	99,0 %
Tyrkia	20 542	15 198	207	0,2 %	197	24,6 %	0	-	0	-
Mexico	12 363	3 518	198	4,2 %	311	1,9 %	33	100 %	219	2,6 %
Argentina	10 553	1 566	30	16,7 %	539	7,9 %	38	72,0 %	153	77,2 %
Ukraina	10 139	7 151	104	9,6 %	125	4,3 %	111	19,4 %	5	26,7 %
Canada	10 046	2 883	119	0,8 %	485	2,1 %	112	59,9 %	8	7,8 %
Australia	9 577	2 627	93	16,9 %	378	45,6 %	191	82,1 %	82	66,8 %
Japan	7 298	4 307	59	0,0 %	48	0,0 %	119	0,0 %	10	0,0 %
Norge	1 552	370	17	4,7 %	95	10,9 %	6	4,5 %	1	2,2 %
Verden	837 975	423 390	10 838	9,8 %	23 587	12,7 %	4 306	62,5 %	5 332	46,3 %

Kilde: OECD-FAO (2019).

I EU og USA går en langt høyere andel av melken til produksjon av mer bearbejdede meieriprodukter enn i India. I India er det produksjonen av ferske meieriprodukter som dominerer. I EU er ost det største produktet. Forutsatt 10 liter melk per kg ost så brukes nesten to tredeler av EU-melken i ost. Også i USA er ost det største produktet, der vel halvparten av melken brukes til ysting.

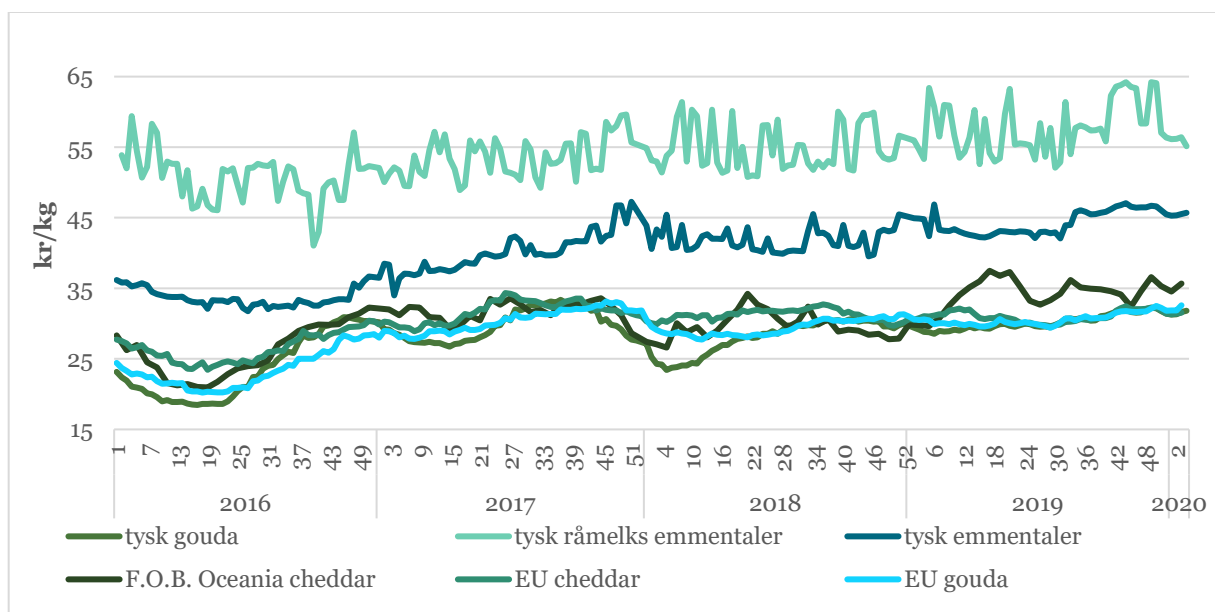
2.3.3 Prisene på melk og meieriprodukter økte i 2019

Økning i FAOs prisindeks for meieriprodukter

FAOs matvareprisindeks viste oppgang i prisene på meieriprodukter fra 2018 til 2019, slik som vist i kapittel 1.1.5. Fra 2018 til 2019 var oppgangen på 5,8 prosentpoeng. Indeksen viser en relativt stor prisoppgang fra 2016 til 2017 og at prisene i 2018 og 2019 har vært litt under nivået fra 2017. Justert for inflasjon viser indeksen at prisen for meieriprodukter reelt sett har økt over tid, men med store variasjoner fra år til år. De siste årene har det vært til dels store forskjeller i prisutviklingen på blant annet smør og skummetmelkpulver. Dette henger blant annet sammen med god etterspørsel etter smør, og store lagre av skummetmelkpulver i EU.

Stabil pris på ost

Etterspørselen etter ost internasjonalt er god, og de siste fire årene har prisene på ost derfor økt moderat. Sammenlignet med andre meieriprodukter er imidlertid prissvingningene på ost lave. En del oster berøres mindre av prisutviklingen internasjonalt siden de er mer egenartede, mens andre «generiske» oster²⁷ i større grad følger samme prisutvikling. I figur 17 vises prisene på to tyske emmentalerkvaliteter sammen med priser på gouda og cheddar. Gouda og cheddar har en relativt lik prisutvikling. Både i euro og i norske kroner viser osteprisene en økning, men på grunn av svakere norsk krone de siste årene, vist i figur 7, er prisøkningen størst målt i norske kroner.

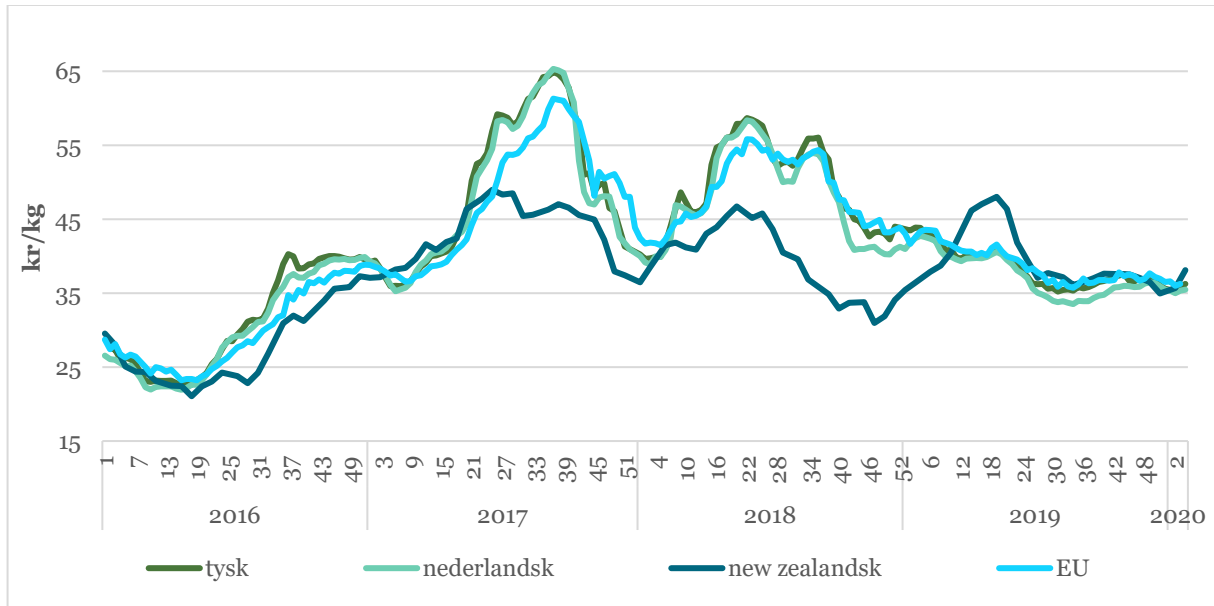
Figur 17: Utvikling i engrospris på ost internasjonalt, fra 2016 til uke 4 2020. kr/kg

Kilde: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, Milchland Niedersachsen, EU Milk Market Observatory og USDA.

Lavere priser på smør i EU har gjort de mer konkurransedyktig

Smørprisen har i 2017 og 2018 vært på et historisk høyt nivå. Andre halvår 2017 var prisen oppe på kr 65 per kg, mer enn det dobbelte av hva den var i første halvår 2016. Prisene i EU og i New Zealand har til tider vært avvikende og EU har ikke vært konkurransedyktige på verdensmarkedet. Mot slutten av 2019 har prisene nærmet seg hverandre og EU var mer konkurransedyktig, vist i figur 18. På grunn av de høye prisene som har vært på smør, har mange erstattet smør med vegetabilsk fett i bearbejdede produkter. På tross av lavere priser den siste tiden vil det trolig ta noe tid før denne trenden reverseres, skriver EU-kommisjonen. Høyere tørrstoffinnhold i EU-melken har ført til høyere smørproduksjon. En forventer fortsatt økt smørproduksjon og at markedet ikke tar unna alt smøret. Lageroppbygging vil skje og vi antar at prisene vil presses noe ned fra nivået på slutten av 2019.

²⁷ Generiske oster er en betegnelse som brukes om harde hvite oster som er relativt like og omsettes i store kvanta internasjonalt som for eksempel cheddar, edamer og gouda.

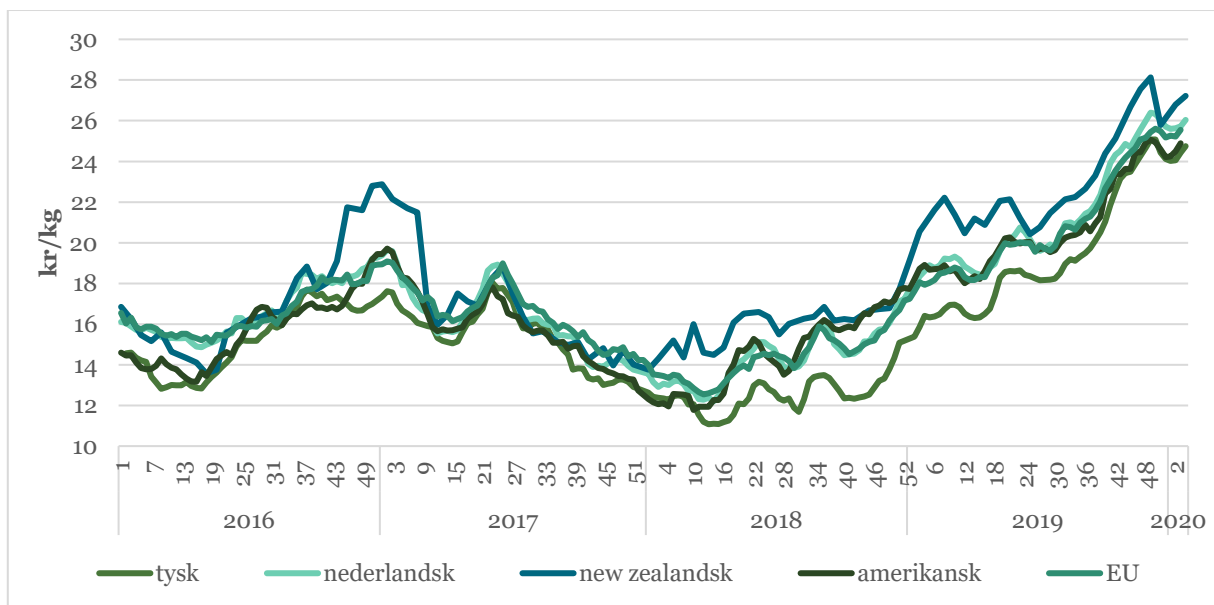

Figur 18: Utvikling i engrospris på smør internasjonalt, fra 2016 til uke 4 2020. kr/kg

Kilde: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.zuivel.nl.org, EU Milk Market Observatory og GlobalDairyTrade.

Kraftig økning i skummetmelkpulverprisene

Skummetmelkpulverprisene har økt kraftig i 2019, vist i figur 19. Per desember 2019 er de på det høyeste nivået de har vært siden årsskiftet 2013-14 og høsten 2007 da de var på rundt 30 kr per kg. I norske kroner er prisstigningen i 2018 og 2019 større enn den er i euro siden kronen har svekket seg mot euro i denne perioden. Intervensjonslagrene i EU, som var rekordstore ved inngangen til 2018, har blitt solgt ut i markedet. Eksporten fra EU var høy i 2018 og fortsatte å øke i 2019. Fremover vil sannsynligvis reduserte lagre i EU føre til mindre eksport sammenlignet med 2019, og prisen vil sannsynligvis styrke seg.

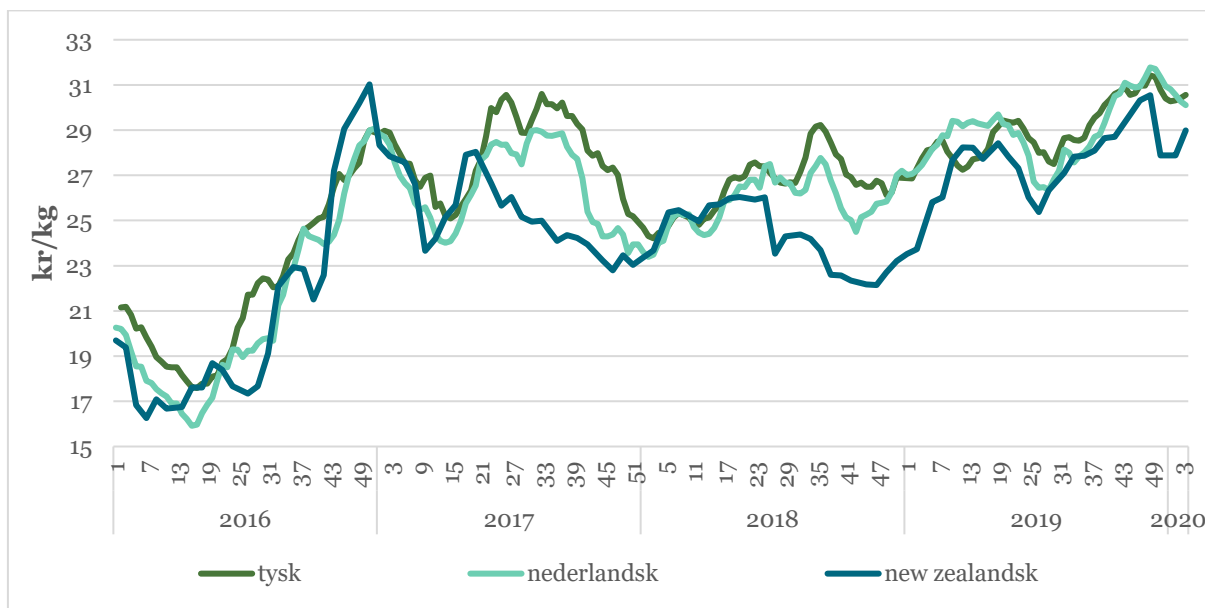

Figur 19: Utvikling i pris på skummetmelkpulver internasjonalt, fra 2016 til uke 4 2020. kr/kg

Kilde: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.zuivel.nl.org, EU Milk Market Observatory, USDA og GlobalDairyTrade.

Høyere priser på helmelkpulver

Prisene på helmelkpulver har de siste årene ligget på et relativt høyt nivå etter en periode med lave priser i årene 2014 til 2016. Den største produsenten og eksportøren av helmelkpulver er New Zealand. New Zealand produserer en fjerdedel av alt helmelkpulver i verden og de eksporterte i 2018 om lag 99 prosent av det de produserte. I figur 20 ser man at new zealandske priser er konkurransedyktige mot EU-priser. I EU er produksjonen derimot mer rettet mot innenlandsmarkedet. EU-kommisjonen skriver i sin prognose at de regner med økt etterspørsel innenlands, men at produksjon og eksport vil reduseres (European Commission, 2019c). Som for skummetmelkpulver, ser vi for oss at sterk etterspørsel internasjonalt vil styrke prisen på helmelkpulver. Samtidig skaper tørt vær på New Zealand ved inngangen til 2020 usikkerhet om melkeleveransene, noe som bidrar til å trekke prisen oppover på helmelkpulver.

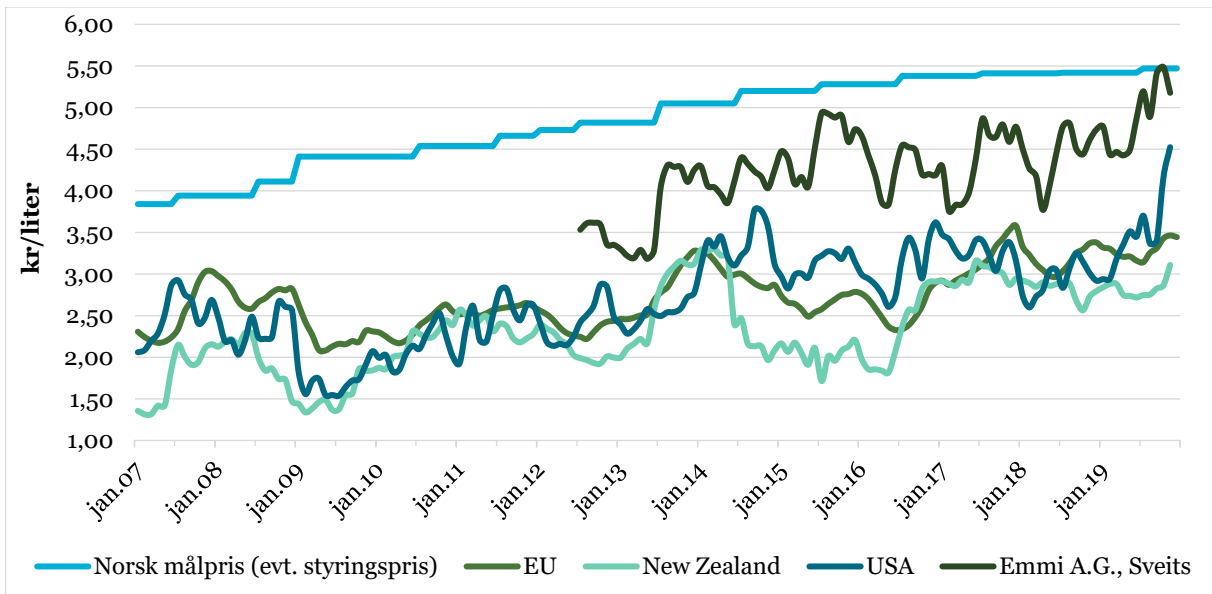
Figur 20: Utvikling i pris på helmelkpulver internasjonalt, fra 2016 til uke 4 2020. kr/kg

Kilde: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.zuivelnl.org og GlobalDairyTrade.

Økte priser på rå melk i 2019

Prisene på rå melk internasjonalt har ligget på et høyt nivå de tre siste årene. I figur 21 vises norsk målpris på melk sammen med pris til produsent for melk i USA (Class III, dvs. melk til osteproduksjon), New Zealand, EU og i Sveits. For jordbruksavtaleåret 2019-2020 er målprisen kr 5,47 per liter. Det er 5 øre per liter høyere enn det som var styringspris i avtaleåret 2018-2019. Tines noteringspris som gjennomsnitt for avtaleåret har de siste årene ligget på målpris/styringspris²⁸.

²⁸ Les mer om noteringsprisen på melk i Målprisrapport 2018-2019: Landbruksdirektoratet (2019). Rapport nr. 29/2019

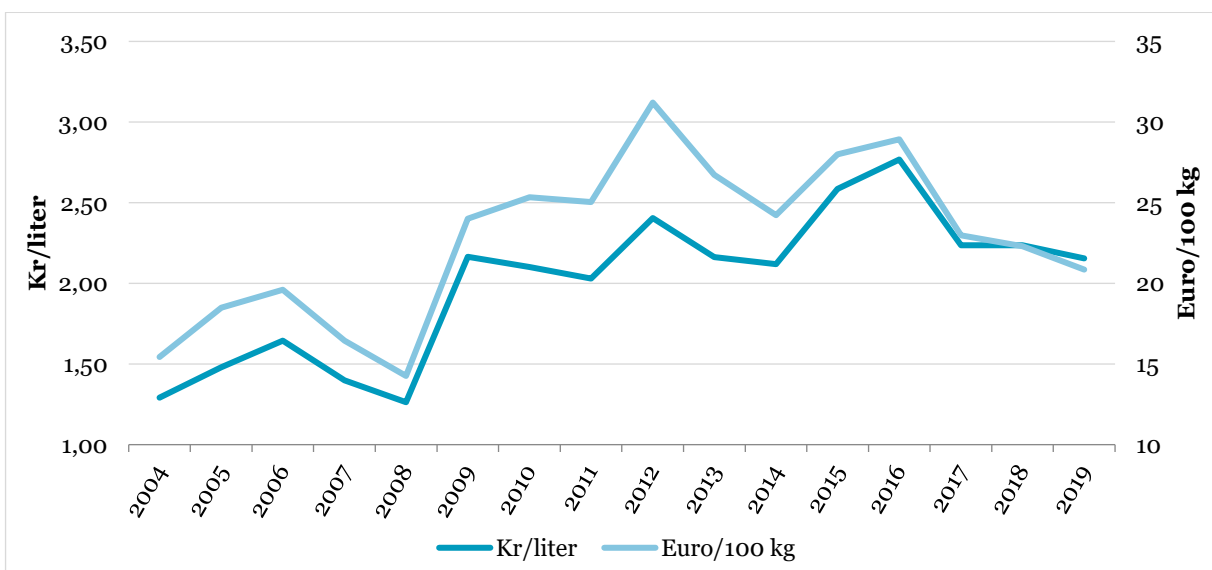

Figur 21: Utvikling i melkepris til produsent internasjonalt og norsk målpris. 2007 - 2019. kr/liter

Kilde: Milkprices.nl og EU Milk Market Observatory. Internasjonale priser er oppgitt i euro per kg og er omregnet til kr per liter ved hjelp av valutakurs fra Norges Bank.

Internasjonalt har det vært høye priser på meieriprodukter i 2019, noe som har resultert i at melkeprisen til produsent også har økt. I Norge har målprisen gått opp fra år til år, mens internasjonalt har det vært større svingninger i prisen på melk. Figur 21 viser at det var lave priser i 2016. Dette var et resultat av de lave meieriproduktprisene som er omtalt tidligere i dette avsnittet (jmfør figur 17, figur 18, figur 19 og figur 20).

Figur 22 viser utviklingen i differansen mellom norsk målpris og gjennomsnittlig melkepris til produsent per år i EU. I 2019 viser den at differansen var kr 2,15 per liter. Høye priser internasjonalt kombinert med den svake kronkursen førte til at forskjellen på norsk målpris på melk og melkeprisen i EU var mindre enn på lenge. Produsentprisen i EU var lav i 2016, og i juli det året var gjennomsnittsprisen i EU nede i 25,68 euro per 100 kg. Det tilsvarte kr 2,33 per liter. Differanse opp til norsk målpris for melk var da på kr 3,05 per liter. I gjennomsnitt for året var differansen kr 2,77 per liter.

Figur 22: Utvikling i gjennomsnittlige differanse mellom norsk målpris for melk og gjennomsnittlig melkepris til produsent i EU. Prisen er vist både i norske kroner og euro for å illustrere effekten av valutakursendringer. Kr/liter og euro/100 kg

Priser i årene som kommer

Vi forventer at prisene internasjonalt vil holde seg på et relativt høyt nivå og kanskje øke noe i året som kommer. Det er usikkerhet omkring hvor store melkeleveransene vil være i Oseania (New Zealand og Australia). Dette vil, sammen med mindre eksport fra EU av skummetmelkpulver på grunn av tomme intervensjonslagre, føre til høyere priser på melkepulver. Situasjonen på smør er usikker, men substitusjonseffekten fra vegetabilsk fett er fortsatt merkbar. Prisene på smør er derfor vesentlig lavere enn hva de har vært de siste par årene. Prisutviklingen på smør kommer an på hvor stor effekt lavere priser har på etterspørselen og om smør kan ta tilbake noe av markedet fra vegetabilsk fett. Ostemarkedet vil sannsynligvis være stabilt.

2.3.4 Norsk marked for meieriprodukter påvirkes av markedet internasjonalt

Det internasjonale markedet for meieriprodukter påvirker den norske omsetningen av melk og meieriprodukter. På verdensbasis blir 10 prosent av melken som produseres eksportert. I Norge er import og eksport av meierivarer generelt relativt begrenset, med unntak av ost, hvor vi har vesentlig eksport og import, samt yoghurt og smaksatt søtmeik hvor importen er merkbar for de norske aktørene på markedet.

Importen av ost var 13 983 tonn i 2019. Vi har verdens største osteeksportør som nærmeste nabo, og markedsandelen til importert ost har økt jevnt og trutt. I 2019 var den 13,9 prosent, opp fra 13,2 prosent i 2018. De importerte ostene kom i all hovedsak fra EU, og er knyttet opp til importkvotene. 2019 var første hele kalenderår med utvidete kvoter avtalt gjennom artikkel 19 til EØS-avtalen. Kvoten ble utvidet med 1 200 tonn til 8 400 tonn ost fra EU. I tillegg kommer en kvote på 200 tonn fra EFTA. Import innenfor kvotene utgjorde 59 prosent av osteimporten i 2019, mot 57 prosent året før. Det er også noe import av ost under ordningen med utenlands bearbeiding, som utgjør om lag 2 prosent av markedet. Det norske tollvernet skjermer norske melkeprodusenter og meierier mot internasjonal konkurranse. I Norge har prisene vært forutsigbare og stabile, og stort sett har det kun vært endringer i priser som følge av endring i målprisen på melk. I 2019 har svakere valutakurs på norske kroner gjort at norske produsenter har fått redusert prisforskjellen til produsenter i EU. Hvis valutakursen holder seg på samme nivå og prisnivået på meieriprodukter internasjonalt går noe opp, som vi forventer, vil dette gjøre at prisdifferansen mellom EU og Norge for melk og meieriprodukter vil reduseres i 2020.

Den delen av det norske markedet for meieriprodukter som er mest utsatt for importkonkurranse, er den som omfattes av protokoll 3 til EØS-avtalen. Denne omfatter smaksatte yoghurter, smaksatt søtmeik og mange varer hvor meieriprodukter inngår som ingredienser (RÅK-varer). Gjennom denne avtalen har meieriprodukter et lavere tollvern når de importeres som ingrediens i en RÅK-vare enn når de importeres som meieriprodukter. Meierisektoren og matindustri som bruker ingredienser fra melkeproduksjonen merker konkurransen ved at utenlandske produsenter av bearbejdede produkter har lavere råvarepris enn de norske produsentene har. Norske myndigheter følger prisutviklingen og utligner råvareprisforskjeller gjennom prisnedskrivningstilskudd til norske råvarer.

2.4 Kjøtt

Verdenshandelen med kjøtt fortsatte å vokse i 2019. På tross av at den samlede produksjonen av kjøtt sank med 1 prosent fra 2018, anslår FAO en vekst på 6,7 prosent, målt i eksport, i verdenshandelen i 2019. Utviklingen preges av økende etterspørsel fra Kina som følge av utbredelsen av afrikansk svinepest.

Tørken i 2018 påvirket storfekjøttproduksjonen også i 2019. Produksjonen i 2019 gikk opp med kun 1,3 prosent fra året før, drevet blant annet av større tilførsler fra USA og Brasil. Verdenshandelen med storfe endte på rundt 11,1 mill. tonn, opp 6 prosent fra året før.

Etter rekordhøy produksjon av svinekjøtt i 2018, forventer FAO en nedgang på 8,5 prosent i 2019. Nedgangen skyldes først og fremst bortfall av produksjon i Kina, noe som samtidig bidro til en vekst i verdenshandelen.

Tørt vær i Australia og nedgang i besetningene på New Zealand, verdens største eksportører av sau- og lammekjøtt, bidro til en liten nedgang i handelen på verdensmarkedet i 2019. Samtidig økte produksjonen i øvrige deler av verden, slik at den samlede veksten i produksjonen av småfekjøtt endte på 0,8 prosent i 2019.

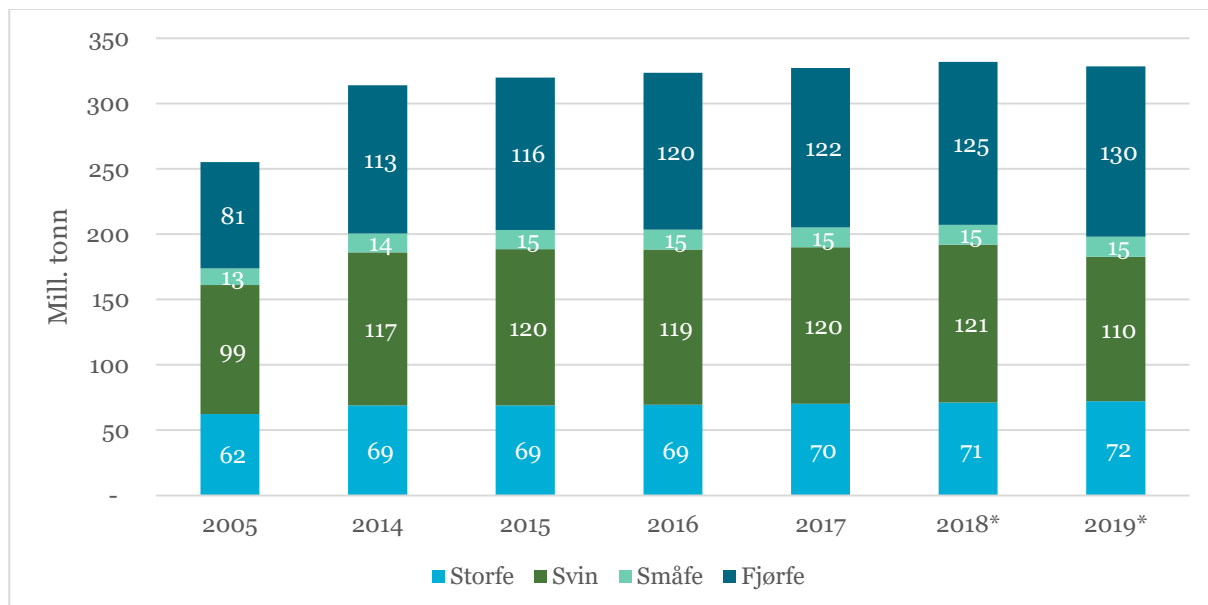
Produksjonen av fjørfekjøtt økte i 2019 som følge av en generell økning i etterspørselen og reduksjon i antall fugleinfluensautbrudd i de fleste regionene. Videre bidro lavere tilgjengelighet av svinekjøtt til en økning i produksjon og internasjonal handel av fjørfekjøtt, ettersom dette gjerne er den foretrukne erstatningen for svinekjøtt. Brasil, USA, EU og Thailand, de største eksportørene av fjørfekjøtt, vil sannsynligvis tjene på den uheldige situasjonen i Kina og andre østasiatiske land, ved at eksporten til disse landene vil øke.

2.4.1 Redusert produksjon og økt handel med kjøtt

Etter en jevn vekst i produksjonen av kjøtt de siste to tiår, anslår FAO en samlet nedgang i produksjonen av kjøtt i 2019 på rundt 1 prosent fra 2018. Kina står for en stor del av nedgangen fra året før, med en betydelig reduksjon i produksjonen av svinekjøtt som følge av utbredelsen av afrikansk svinepest. Dette rammet også flere andre asiatiske land som Vietnam, Kambodsja og Thailand. Nedgangen av kjøttproduksjon i Asia oppveies til dels av en økning i produksjonen av andre kjøttslag. Sammen med økt produksjon blant annet i USA, Brasil, EU og Argentina, endte den totale produksjonen av kjøtt på rundt 335 mill. tonn i 2019 (FAO, 2019c)^{29, 30}.

²⁹ Målt i «Carcass weight equivalent».

³⁰ Inkluderer alle kjøttslag.

Figur 23: Verdens produksjon av kjøtt fordelt på dyreslag, i 2005 og siste fem år. Mill. tonn

Kilde: FAO Meat Market Review (2019f) og FAOSTAT
Estimat fra november 2019. Inkluderer ikke alle kjøttslag.

Ifølge FAOs estimater økte verdenshandelen med kjøtt med 6,7 prosent i 2019. Spesielt var økningen drevet av større import og eksport av svin, men også handelen med fjørfe og storfe gikk opp.

Verdensmarkedsprisen på kjøtt har vært stigende gjennom hele 2019. FAOs prisindeks viser en realprisøkning på 20 prosent fra januar til desember 2019. Prisen har steget for samtlige kjøttslag, med spesielt sterk vekst for svin. Økningen skyldes i stor grad økende etterspørsel fra Asia.

2.4.2 Storfe: Økt handel, men kun liten vekst i produksjon

Produksjon

Den samlede produksjonen av storfekjøtt³¹ i 2019 endte på 72,2 mill. tonn, en økning på 1,3 prosent fra året før. Det varme været og tørken satt et tydelig preg på verdens storfeproduksjon i 2018, med en økning på 1,7 prosent fra 2017. Etter mye slakting, og dermed høy produksjon, i 2018, er antallet dyr færre ved inngangen til 2019. Dette trekker ned produksjonsgrunnlaget fra året før. De største produsentlandene av storfekjøtt i verden er vist i tabell 10.

³¹ Inkluderer storfe og buffalo.

Tabell 10: De største produsentlandene av storfekjøtt i 2019, 1 000 tonn*

Land/ område	Mengde
USA	12 291
Brasil	10 307
EU	7 934
Kina	6 866
Argentina	3 160
India	2 549
Australia	2 315
Totalt verden*	72 199
Norge	87

Kilde: FAO (2019f), Nortura Totalmarked kjøtt og egg (2020)

* Omregnet til hele/halve slakt- ekvivalenter

EU ble sterkt preget av det tørre været i 2018, og mye slakting førte til stor produksjon av storfekjøtt. Mindre besetninger og mindre storfe på lager påvirket tilførslene i EU i 2019. Samtidig ble nedgangen i antall slakt delvis oppveid av høyere slaktevekter. Mens FAO anslår en nedgang i produksjonen i EU på rundt 0,9 prosent, viser de siste prognosene til EU-kommisjonen en nedgang på 0,5 prosent (FAO, 2019b; European Commission, 2019a).

USA er fortsatt verdens største produsent av storfekjøtt, og FAO har anslått en forventet produksjon på 12,3 mill. tonn i 2019, en liten økning fra 2018. Økningen skyldes først og fremst økte slaktevekter, mens besetningsstørrelsene kun økte marginalt. I 2020 forventer USDA fortsatt høyere slaktevekter, samt høyere antall slakt, og estimerer produksjonen til å gå opp med rundt 3 prosent.

Også i Brasil øker produksjonen av storfe. Fra 2018 til 2019 økte produksjonen med 4 prosent. USDA anslår en fortsatt vekst, opp mot 3 prosent, i 2020 (USDA, 2019b). Bedre økonomiske utsikter, gode kornavlinger og spesielt stor etterspørsel internasjonalt forklarer den høye veksten (Reuters, 2019a).

Handel

Verdenshandelen med storfe, målt i eksport, økte med 6 prosent fra året før, og endte på 11,3 mill. tonn i 2019.

Rundt en femtedel av storfekjøttet som handles på verdensmarkedet kommer fra Brasil. Brasil var i 2019 verdens største eksportør av storfekjøtt, og eksporten herfra økte med mer enn 10 prosent fra året før. Veksten kom i stor grad fra økt handel med Kina.

Storfe i EU – 2019

- Produksjon*: -0,5%
- Eksport: +8%
- Import: -3%
- Totalt forbruk: -0,9%
- Forbruk per innbygger: -1,1%

Kilde: EU Kommisjonen (2019a). *Korrigert for kommersiell import og eksport av husdyr.

Lavere etterspørsel fra blant annet Hong Kong og Filippinene, trakk EUs eksport i 2018 noe ned fra året før. I 2019 forventer EU-kommisjonen at EUs eksport av storfe vil gå opp med 8 prosent. Den økte eksporten skyldes hovedsakelig økt etterspørsel fra Kina, Filippinene, Hong Kong og Ghana.

Målt i tonn var Tyskland det landet Norge importerte mest storfekjøtt fra i 2019, rundt 5 500 tonn. Tyskland er EUs største melkeprodusent og EUs nest største storfeprodusent. De største eksport- og importlandene av storfekjøtt er vist i tabell 11.

Tabell 11: De største eksport- og importlandene av storfekjøtt i 2019, 1000 tonn*

Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
Brasil	2 194	Kina	2 608
Australia	1 541	USA	1 321
India	1 510	Japan	856
USA	1 481	Vietnam**	809*
Argentina	749	Sør-Korea	578
New Zealand	589	Russland	410
Canada	531	Chile	342
Totalt verden*	11 074	Totalt verden*	10 591
Norge	0,7	Norge	10,7

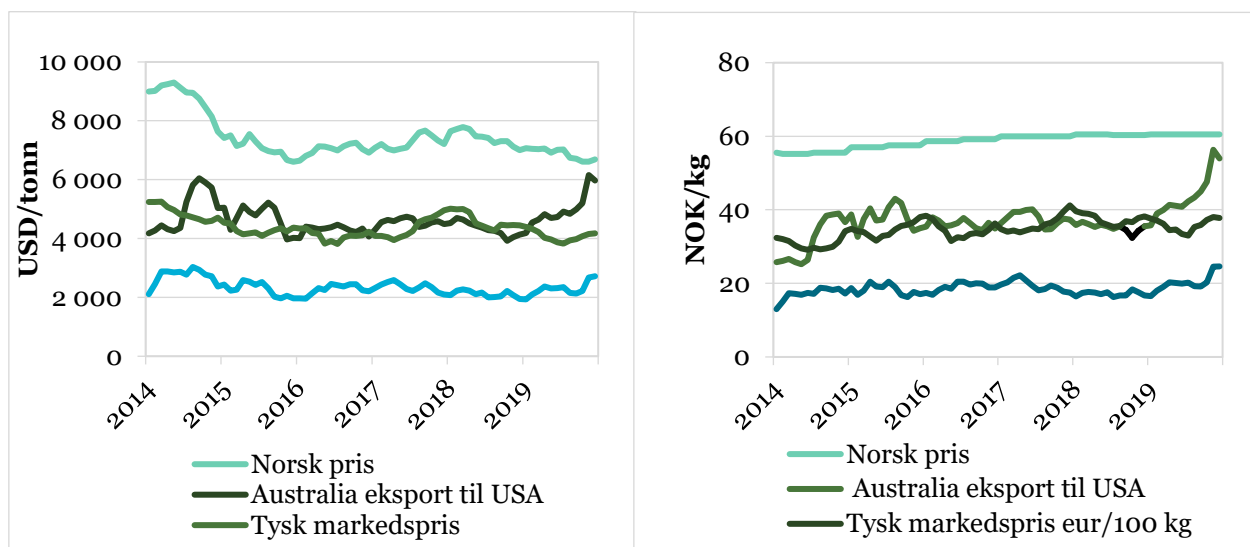
Kilde: FAO (2019f)

* Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter. Tallene er estimater.

** 2018 tall (2019 ikke publisert)

Priser

Etter en relativ jevn, men stort sett nedadgående, prisutvikling i 2018, økte verdensmarkedsprisene på storfekjøtt i 2019. FAOs prisindeks for storfekjøtt viser en prisvekst på 7 prosent i 2019, sammenlignet med året før. Andre utvalgte priser på storfekjøtt er vist i figur 24.

Figur 24: Utviklingen i internasjonale priser på storfekjøtt, 2014–2019.

Kilder: Minterc, EU-kommisjonen og Landbruksdirektoratet. Brasil: engrospris på forpart av okse, Sao Paulo Brasil. Tyskland markedspris på ung okse inn til slakteri, EU-kommisjonens noterte markedspriser for ung okse klasse O. Australia eksportpris: eksportpris på fryst storfeknoke fra Australia til USA. Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

Høye tilførsler fra store produsentland, som Argentina, Brasil og USA, vil trekke ned prisen på storfe de neste årene. På lengre sikt vil trolig produksjonsveksten avta, samtidig som besetningene vil minske. Dette vil sakte trekke prisen oppover igjen.

2.4.3 Svin: Afrikansk svinepest trekker ned produksjonen

Produksjon

Utviklingen i verdens svineproduksjon det siste året var sterkt preget av den afrikanske svinepesten. De første store utbruddene av svinepest i Kina startet i 2018, noe som førte til betydelige nedslaktinger i hele landet. Likevel endte verdensproduksjonen i 2018 på sitt høyeste noensinne, med en samlet produksjon på mer enn 120 mill. tonn svinekjøtt. I 2019 forventer FAO en nedgang på rundt 8,5 prosent i produksjonen av svinekjøtt, først og fremst trukket ned av betydelig mindre produksjon i Kina (FAO, 2019b).

Afrikansk svinepest

Afrikansk svinepest er en svært smittsom og alvorlig virussykdom hos svin. Både ville og tamme svin kan rammes, men viruset smitter ikke til mennesker. Sykdommen gir høy feber, nedsatt allmenntilstand, opphørt matlyst, misfarging og blødninger i huden. Griser kan dø raskt uten at en har observert særlige symptomer på forhånd, men de fleste griser dør etter 2 til 10 dager (Mattilsynet, 2020).

I august 2019 var rundt 5 mill. griser i Asia døde eller avlivet som følge av utbruddet av afrikansk svinepest (FAO, 2019e). Reduksjonen i antallet griser bidro til en produksjonsnedgang i Kina på nesten 20 prosent i 2019. Dette har drevet den kinesiske produksjonen av fjørfe opp, samtidig som importen av både storfe, kylling og gris har økt kraftig (USDA, 2019a). Trass i utbruddene av afrikansk svinepest er Kina fortsatt verdens største forbruker og produsent av svinekjøtt.

De siste årene har antallet gris i EU gått ned, men effektivitetsøkninger bidro til at produksjonen likevel gikk opp med 0,4 prosent i 2019 (European Commission, 2019a). En oversikt over de største produsentlandene av svinekjøtt i 2019 er vist i tabell 12.

Tabell 12: De største produsentlandene av svinekjøtt i 2019, 1000 tonn*

Land/område	Mengde
Kina	44 127
EU	24 209
USA	12 522
Brasil	3 927
Russland	3 870
Vietnam	3 160
Canada	2 187
Totalt verden*	110 457
Norge	132

Kilde: FAO (2019f) og Nortura Totalmarked kjøtt og egg (2020).

* Tallene er estimater.

Handel

Utviklingen i Kina var også en viktig årsak til at verdenshandelen med svinekjøtt, målt i eksport, økte med over 12 prosent i 2019. Kina er verdens største importør av svinekjøtt. Som følge av utbruddet av svinepest økte deres etterspørsel på verdensmarkedet i fjor. Kinas import målt i mengde i 2019 økte med nesten 50 prosent, og utgjorde mer enn 30 prosent av den samlede importen i verden dette året.

I tillegg til den afrikanske svinepesten har også handelskrigen mellom USA og Kina preget verdensmarkedet for svin det siste året. Dette startet sommeren 2018, med innføring av importrestriksjoner og økte tollsatser på stadig flere produkter, fra begge parter. Blant annet innførte Kina tollsatser på svinekjøtt og soyabønner, noe som trakk ned importen av disse varene fra USA. Dette har økt Kinas etterspørsel fra andre områder, deriblant Europa, noe som har bidratt til å trekke de europeiske

Svin i EU – 2019

- Produksjon*: +0,4%
- Eksport: +20%
- Import: +5%
- Totalt forbruk: -2%
- Forbruk per innbygger: -2,2%

Kilde: EU Kommisjonen (2019a). *Korrigert for kommersiell import og eksport av husdyr.

prisene på svinekjøtt oppover. Samtidig trekker en økende befolkning og stigende velstand i Kina stadig opp etterspørselen etter kjøtt og proteinrike fôrråvarer. De største eksport- og importlandene av svinekjøtt i 2019 er vist i tabell 13.

Tabell 13: De største eksport-, og importlandene av svinekjøtt 2019, 1000 tonn*

Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
EU	3 401	Kina	2 819
USA	2 836	Japan	1 516
Canada	1 304	Mexico	1 048
Brasil	989	Sør-Korea	709
Chile	227	USA	534
Mexico	218	Canada	260
Russland	82	Australia	257
Totalt verden*	9 403	Totalt verden*	9 350
Norge	5,9	Norge	2,4

Kilde: FAO (2019f)

* Tallene er estimater.

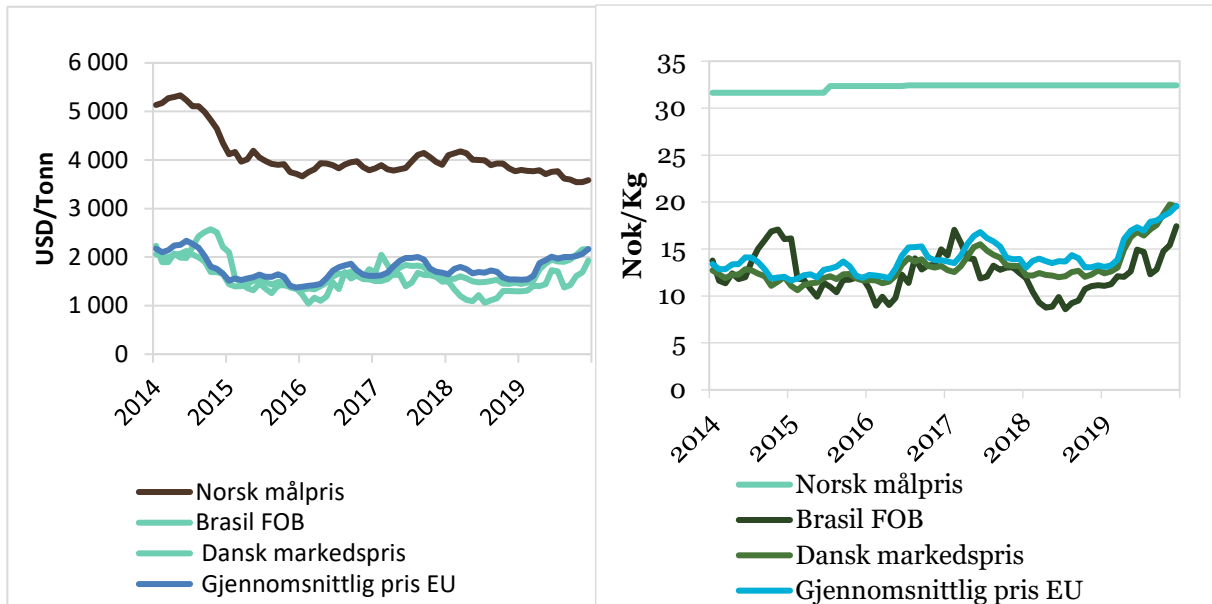
I EU falt etterspørselen etter svinekjøtt, samtidig som eksporten til andre land økte. Mens produksjonen i EU i 2019 er anslått til å ende på omtrent samme nivå som året før, anslår EU-kommisjonen en økt eksport fra EU på rundt 20 prosent (European Commission, 2019a). En stor del av den økte eksporten skyldtes den økte etterspørselen fra Kina, der spesielt eksporten fra Spania, Tyskland, Nederland og Danmark har økt.

Russland har tradisjonelt vært en av verdens største importører av svinekjøtt, men innførte i 2018 flere importrestriksjoner, blant annet på import av svinekjøttprodukter fra EU. Russland har som følge av dette økt produksjonen av svinekjøtt, og er nå tilnærmet selvforsynt.

Priser

Mens de årlige gjennomsnittlige verdensmarkedsprisene, målt med FAOs prisindeks for svinekjøtt, gikk ned med mer enn 8 prosent i 2018, har disse tatt seg opp igjen i 2019. FAO prisindeks viser en gjennomsnittspris for 2019 som er 9 prosent høyere enn tilsvarende gjennomsnittspris i 2018. Indeksen økte med hele 26 prosent fra januar til desember 2019. Prisveksten drives i all hovedsak av en fortsatt stigende etterspørsel fra Asia.

Størstedelen av svinekjøttet som ble importert til Norge i 2019 kom fra Danmark, Tyskland og Spania. Utbredelsen av svinepesten i Kina, med påfølgende stor etterspørsel derfra, bidro til å øke prisen betydelig i 2019, som vist i figur 25. I EU var prisene i september 2019 de høyeste på seks år, og EU-kommisjonen forventer at prisene vil fortsette å stige i takt med økende etterspørsel fra Kina (European Commission, 2019a). De årlige gjennomsnittlige prisene i Danmark, Tyskland og Spania økte med henholdsvis 26, 20 og 18 prosent fra 2018 til 2019. Flere norske aktører har meldt om at det nå er vanskeligere å få tak svineprodukter på det europeiske markedet.

Figur 25: Utvalgte priser på svinekjøtt 2014–2019.

Kilder: Mintec, EU- kommisjonen og Landbruksdirektoratet. Norsk pris: målpris. Brasil FOB: pris på gris uten fraktkostnader (free on board) Sao Paulo, Brasil. Dansk markedspris og gjennomsnittlig EU pris: pris på slakt klasse E.

I løpet av neste tiårsperiode forventer FAO at verdensmarkedsprisene på svin vil gå noe nedover, men at de vil være preget av svingninger. Økende tilførsler fra Brasil og USA, sammen med høyere import, nå spesielt fra Kina, påvirker produksjonssyklusene, tilgjengeligheten i markedet, og dermed prisene. Prisestimatene er imidlertid usikre. Dette skyldes blant annet usikkerhet knyttet til effektene av den afrikanske svinepesten fremover. Kinesiske myndigheter anslår selv at deres produksjon av svinekjøtt vil ta seg opp igjen fra 2021, og i 2024 nå samme nivå som i 2018 (MARA, 2019).

2.4.4 Småfe: Økt produksjon og mindre eksport fra store eksportland

Produksjon

Småfe³² er en liten husdyrproduksjon i verdenssammenheng, og utgjorde i 2019 knappe 5 prosent av verdens samlede produksjon av kjøtt. I 2019 anslår FAO en produksjon av småfekjøtt på 15,4 mill. tonn, opp med 0,8 prosent fra året før. 60 prosent av produksjonen skjer i Asia, først og fremst i Kina, der produksjonen økte med 2,4 prosent i 2019. Samtidig går produksjonen ned både i Australia og New Zealand, verdens største eksportører av småfekjøtt. En oversikt over de største produsentlandene av småfekjøtt i 2019 er vist i tabell 14.

³² Inkluderer sau, lam og geit.

Tabell 14: De største produsentlandene av småfekjøtt i 2019, 1 000 tonn*.

Land/ område	Mengde
Kina	4 826
EU	960
Australia	738
India	730
Pakistan	475
New Zealand	444
Tyrkia	401
Total verden*	15 368
Norge	23,9

Kilde: FAO (2019f) og Nortura Totalmarked kjøtt og egg (2020)

* Tallene er estimater.

Trass i en stor reduksjon i besetningen av småfe i 2018, og en økning i eksport av levende dyr, er produksjonen av småfekjøtt i EU forventet å stige med 1 prosent i 2019. EU-kommisjonen forklarer dette med den gunstige grovfôrsituasjonen, sammen med økt antall bedekte søyer. Usikkerheten rundt Brexit, bidro også til mye slakt i Storbritannia, som står for rundt en tredel av EUs samlede produksjon (European Commission, 2019a). Storbritannia og Spania står for nesten halvparten av produksjonen av småfe i EU.

Med tørt vær i Australia, og fortsatt reduksjon i antallet dyr på New Zealand, forventer FAO en nedgang i produksjonen i disse landene på nesten 30 tusen tonn i 2019, tilsvarende 2,4 prosent.

I EU forventes produksjonen å være ganske stabil fremover, samtidig som den fortsatt vil være konsentrert i de største produksjonslandene Spania og Storbritannia. Ettersom det internasjonale markedet i stor grad vil bli dekket av tilførsler fra Oseania, vil produksjonen i EU i stor grad være rettet mot det innenlandske markedet.

Handel

Det ble eksportert i overkant av 1 mill. tonn småfekjøtt samlet for hele verden i 2019, en nedgang på 1,2 prosent fra 2018.

New Zealand og Australia er de desidert største eksportørene av småfekjøtt på det internasjonale markedet. Mer enn 85 prosent av sau og lam som ble handlet internasjonalt i 2019 kom fra Oseania. Nedgangen i deres produksjon trakk ned verdenshandelen i 2019 (FAO, 2019c). New Zealand har tradisjonelt eksportert mye sau- og lammekjøtt til Storbritannia. Et svakt pund, og stor produksjon i Storbritannia, gjorde markedet her mindre attraktivt. Gitt den store etterspørsel fra Asia, gikk mye av eksporten fra New Zealand dit i stedet. Eksporten av småfekjøtt fra Australia og New Zealand sank med henholdsvis 1 og 1,2 prosent i 2019.

Kina er verdens største importør av sau og lam, og deres etterspørsel på verdensmarkedet øker. I 2019 økte Kinas import av sau- og lam med over 5 prosent, noe som presser prisene oppover.

Småfe i EU – 2019

- Produksjon*: +1%
- Eksport: +11%
- Importen: -16%
- Totalt forbruk: -2,1%
- Forbruk per innbygger: -2,3%

Kilde: EU Kommisjonen (2019a). *Korrigert for kommersiell import og eksport av husdyr.

Tabell 15: De største import- og eksportlandene av småfekjøtt i 2019, 1 000 tonn*

Eksport		Import	
Land/ område	Mengde	Land/ Område	Mengde
Australia	488	Kina	366
New Zealand	404	EU	117
EU	28	USA	123
India	17	UAE (Emiratene)	58*
Etiopia	16*	Iran	45
Russland	14	Malaysia**	36
Uruguay**	12	Saudi Arabia	26
Totalt verden*	1 031	Totalt verden*	1047
Norge	0,6	Norge	0,5

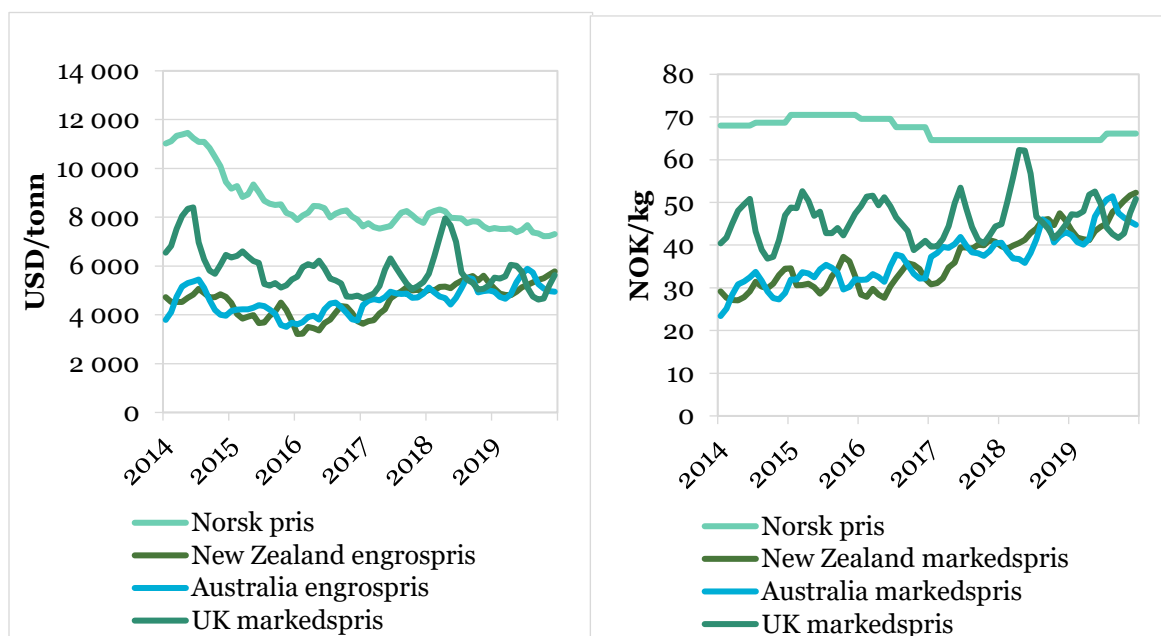
Kilde: FAO (2019f)

* Tallene er estimater. ** 2018 tall (2019 ikke publisert)

New Zealand og Australia vil sannsynligvis fortsette å dominere småfemarkedet i verden, men vil i større grad være forventet å fortsette å vri eksporten sin mot asiatiske markeder, hvor etterspørselen er økende.

Priser

Historisk sett er prisene på sau og lam relativt høye. FAOs prisindeks viser et gjennomsnitt for 2019 som er 6,6 prosent høyere enn i 2018. Etter en nedgang i prisene på slutten av 2018 og i starten av 2019, økte prisene kraftig utover året. Fra januar til desember økte prisindeksen for småfe med 26 prosent. FAO forventer at prisen vil holde seg høy på kort sikt, på grunn av nedgangen i antall dyr i Australia og New Zealand. En oversikt over prisutviklingen på utvalgte priser på lammekjøtt er vist i figur 26.

Figur 26: Utviklingen i internasjonale priser på lammekjøtt, 2014–2019. USD/tonn og NOK/kg

Kilde: Mintec, Landbruksdirektoratet, EU-kommisjonen. Norsk pris: planlagt gjennomsnittlig engrospris for lammekjøtt. New Zealand: engrospris på lammeslakt. Australia: Engrospris på lammeslakt. UK markedspris: pris på lam over 13 kg. Prisene er ikke sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid

Prisene for småfe i Europa, her representert ved prisen for lam med slaktevekt over 13 kg, lå mellom 10 og 15 prosent lavere enn prisene i 2018. Prisnedgangen var drevet av et svakt pund og overproduksjon i Storbritannia (European Commission, 2019a).

2.4.5 Fjørfe: Økende produksjon, handel og forbruk av fjørfe

Produksjon

Verdensproduksjonen av fjørfekjøtt har økt med over 50 prosent hvert tiår fra 1961 til 2010. Fra 2010 til 2019 økte produksjonen med 31 prosent. Ifølge EUs Agricultural Outlook (2018) er fjørfekjøtt det eneste kjøttslaget hvor det er forventet at både produksjon og forbruk i EU vil øke frem mot 2030. Økningen vil sannsynligvis være mer moderat i årene fremover, som følge av at markedet begynner å bli mettet.

Det er flere årsaker som kan forklare den sterke økningen en har sett over en så lang tidsperiode. Fjørfekjøtt er en billig proteinkilde sammenlignet med andre typer kjøtt og det er lett å tilpasse fjørfekjøtt til det tradisjonelle kjøkkenet i ulike land.

Videre er det ingen religiøse restriksjoner for fjørfekjøtt, som i tillegg går for å være et sunnere alternativ enn rødt kjøtt. Fjørfekjøtt har også lavere klimaavtrykk, lavere produksjons- og etableringskostnader, samt kortere oppdrettstid. Produksjonen av fjørfekjøtt er videre lett å tilpasse ved behov.

FAO (2019d) anslår at produksjonen på verdensbasis i 2018 økte med 1,3 prosent til 123,9 mill. tonn som følge av at produksjonen økte³³ i de fleste store produksjonslandene i verden. Økning i antall slaktede dyr og økt slaktevekt bidro til at USA økte sin produksjon med 1,6 prosent fra 2017. For 2019 viser prognosene at produksjonen på verdensbasis vil øke til 130,5 mill. tonn, en økning på 4,7 prosent fra 2018 (FAO, 2019f). Dette skyldes en generell økning i etterspørselen og en reduksjon i antall fugleinfluensautbrudd i de fleste regionene (FAO, 2019f). Den største økningen er forventet å komme fra Kina, USA, EU og Brasil.

EUs produksjon økte med 1,2 prosent i 2018 og 2,5 prosent i 2019 (FAO, 2019d). Ifølge FAOs prognoser er produksjonen i EU forventet å havne på 15,6 mill. tonn i 2019 (FAO, 2019f). Økningen i EU var i stor grad drevet av økt etterspørsel som følge av økt bevissthet og interesse for helse, miljø og dyrevelferd (European Commission, 2019c). Forbrukerne i EU har høyest etterspørsel etter fileter og dyrere stykningsdeler, mens de billigere delene i stor grad ble eksportert. Vinger ble eksportert Asia, mens halve og kvarte skrotter (lår og vingesider) ble eksportert til Afrika (European Commission, 2019c).

Produksjonen i Brasil gikk ned med 1,9 prosent i 2018, som følge av importrestriksjoner som flere land har innført grunnet sanitære forhold (European Commission, 2019c). I 2019 er det derimot forventet at produksjonen i Brasil vil ta seg opp igjen på grunn av økt tilgang til internasjonale markeder, som følge av at flere land har opphevet enkelte av importrestriksjonene på kylling fra Brasil.

En oversikt over de største produsentlandene av fjørfekjøtt i verden i 2019 er vist tabell 16.

Fjørfe i EU - 2019

- Produksjon: +2,5%
- Eksport: +4,5%
- Import: +6,0%
- Totalt forbruk: +2,4%
- Forbruk per innbygger: +2,0%

*Kilde: EU Kommisjonen (2019a). *Korrigert for kommersiell import og eksport av husdyr.*

³³ Inkluderer alle fjørfeslag, bl.a. kylling, kalkun, and og gås. Kyllingkjøtt utgjør ca. 90 prosent av totalen mens kalkun ca. 5 prosent.

Tabell 16: De største produsentlandene av fjørfekjøtt i 2019, 1000 tonn*

Land/område	Mengde
USA	22 934
Kina	22 306
EU	15 629
Brasil	14 235
Russland	4 502
India	3 744
Mexico	3 437
Totalt i verden*	130 480
Norge	98

Kilde: FAO (2019f)

* Tallene er estimater.

Handel

Som nevnt i kapittel 2.4.3 har afrikansk svinepest preget kjøttmarkedet verden over i 2019. Lavere tilgjengelighet av svinekjøtt drev produksjonen og den internasjonale handelen med fjørfekjøtt opp, ettersom dette gjerne er den foretrukne erstatningen for svinekjøtt.

De største eksportørene av fjørfekjøtt (Brasil, USA, EU og Thailand) vil sannsynligvis tjene på den uheldige situasjonen i Kina og andre østasiatiske land, ved at eksporten til disse landene vil øke. For 2019 er det prognosert en økning i verdens eksport av fjørfekjøtt på 4,4 prosent til 14,1 mill. tonn. Det er forventet at økningen vil komme fra Brasil, Thailand, EU, Ukraina og Argentina. Eksporten fra Brasil var rundt 11 prosent høyere i perioden januar-oktober 2019 sammenlignet med samme periode året før, mens Thailands eksport økte med om lag 12 prosent i 2019. Blant de gunstige faktorene kan vi nevne økt etterspørsel i Asia grunnet afrikansk svinepest, importkvote fra EU og EUs importforbud av kylling fra 20 brasilianske anlegg i 2018. Økningen i USA er forventet å være minimal i 2019.

Importen på verdensbasis økte i 2018 med 1,9 prosent, hovedsakelig som følge av økt import til Vietnam, Ghana, Angola og Sør-Korea. Årsakene til importøkningen var forskjellige fra land til land. Ghanas økning skyldtes i hovedsak at de ikke klarte å dekke den økende nasjonale etterspørselen med egen produksjon, mens Vietnam økte sin import på grunn av lave priser på det internasjonale markedet. I EU og Saudi-Arabia gikk derimot importen i 2018 ned. I EU skyldtes dette importrestriksjoner på fjørfekjøtt fra Brasil, mens det for Saudi-Arabia skyldtes at de innførte strengere halalkrav for fjørfekjøtt (FAO, 2019d; European Commission, 2019c).

FAO forventer at etterspørselen etter fjørfekjøtt på verdensbasis økte med 7 prosent i 2019, noe som førte til økt verdenshandel. Kinas import økte trolig med 34 prosent i 2019 som følge av nedgang i svineproduksjonen og en vridning mot mer forbruk av fjørfe. Særlig Brasil er forventet å øke sin eksport som følge av den økte etterspørselen. Det er forventet at fjørfekjøtt vil være hoveddriveren for økningen av kjøttimporten i årene framover (OECD-FAO, 2019).

Tabell 17: De største eksport-, og importlandene av fjørfekjøtt i 2019, 1000 tonn*

Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
Brasil	4 248	Japan	1 337
USA	3 885	Kina	1 513
EU	1 727	Mexico	1 006
Thailand	1 850	EU	779
Tyrkia	511	Vietnam**	709
Kina	448	Saudi Arabia	572
Ukraina	404	Sør-Afrika	650
Totalt i verden*	14 081	Totalt i verden*	13 212
Norge	0,9	Norge	0,6

Kilde: FAO (2019f)

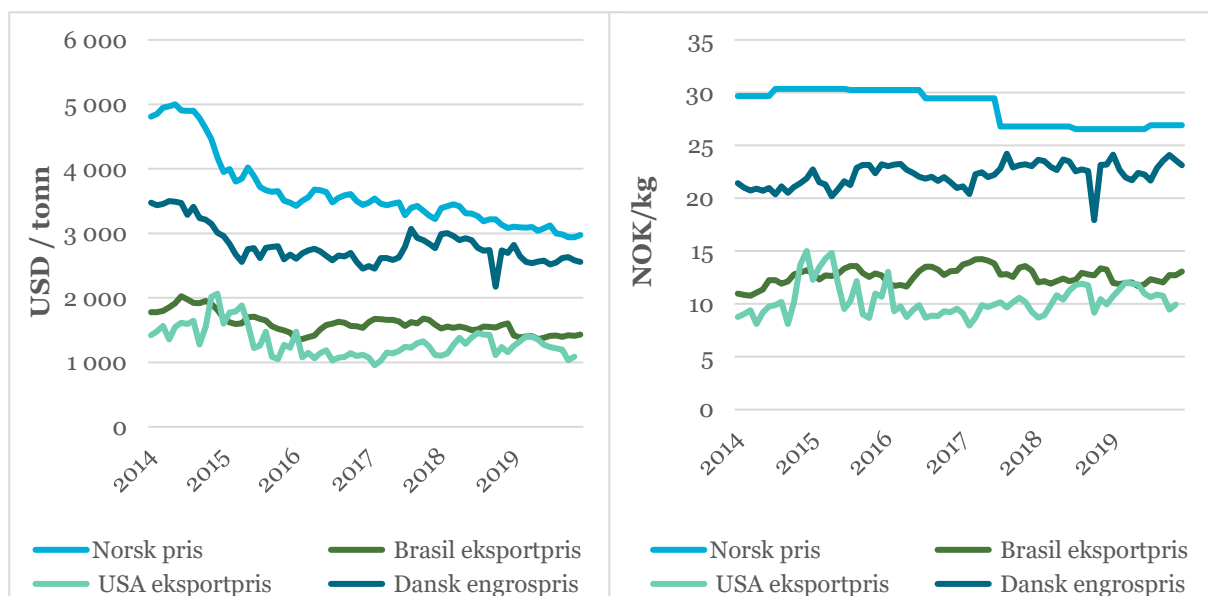
* Tallene er estimater. ** 2018 tall (2019 ikke publisert)

Priser

Ifølge FAOs kjøttprisindeks økte de internasjonale fjørfekjøttprisene med 9 prosent fra januar til november 2019. Økt importbehov i 2019, særlig i Kina, drev prisene opp i første halvdel av året. Dette skapte et overskudd av fjørfekjøtt på det globale markedet. I tillegg avtok Kinas importbehov fra og med juli. Dette trakk prisene ned. Prisene fikk deretter et nytt oppsving i november på grunn av økt etterspørsel i forbindelse med jul og andre høytider i slutten av året (FAO, 2019g).

Prisene i Brasil gikk ned i 2019 som følge av at den brasilianske realen styrket seg i forhold til den amerikanske dollaren. Dette bidro til å dempe importen fra Brasil.

Eksportpriser på frossent helslakt av kylling hadde større svingninger i USA i løpet av året enn i Brasil. Prisene i USA var lavere i januar og februar, men tilnærmet like i perioden mars til mai. Fra juni utviklet prisene seg forskjellig. Prisene i USA gikk da ned mens prisene i Brasil holdt seg relativt stabile. Prisgjennomsnittet i 2019 var rundt 3 prosent lavere enn 2018 i USA og 9 prosent lavere i Brasil.

Figur 27: Utvikling i internasjonale priser på kyllingkjøtt 2014–2019. Prisen er vist i både norske kroner og amerikanske dollar for å illustrere effekten av valutaendringer. USD/tonn og NOK/kg

Kilder: European Commission, Comexstat og USDA. Prisene gjelder for hel kylling. Norsk pris: referansepris for kylling. Eksportpris fra USA og Brasil for frossen helkylling, oppgitt uten fraktkostnader (FOB pris).

Prisene for kyllingkjøtt i EU er forventet å være stabile de neste 10 årene. Dette skyldes at produksjonen av fjørfekjøtt har en kort produksjonssyklus, noe som gjør det lettere å tilpasse tilbudet til utviklingen i etterspørselen.

2.4.6 Generelle fremtidsutsikter for kjøtt

Verdens kjøttforbruk er forventet å øke, men flere faktorer demper veksten

Ifølge EU-kommisjonen (2019c) er det globale kjøttkonsumet forventet å nå 374 mill. tonn i 2030, tilsvarende 35,7 kg per innbygger³⁴. Dette tilsvarer en økning på rundt 1 kg per person fra nivået i 2019. Den årlige veksten i det totale konsumet vil være i overkant av 1 prosent, noe som er lavere enn i forrige tiårsperiode (2009-2019) da den årlige veksten var på om lag 2 prosent. Det er særlig befolkningsøkning og økonomisk vekst, samt økt inntektsgrunnlag, i flere store utviklingsland, som er forventet å være driverne for økt forbruk av kjøtt (European Commission, 2019c). I Europa vil også kjøttforbruket øke i takt med en voksende befolkning (OECD-FAO, 2019).

Samtidig øker fokuset på dyrevelferd, klimahensyn og helseeffekter ved kostholdet, spesielt i høyinntektsland. Dette trekker til dels i motsatt retning, med mindre forbruk av kjøtt per innbygger. Det fører imidlertid også med seg en vridning mot mer lyst og mindre rødt kjøtt i kostholdet, noe som fører til en økende etterspørsel etter fjørfekjøtt. Fjørfekjøtt er det eneste kjøttslaget i EU der det er forventet at både produksjon og forbruk vil øke frem mot 2030 (European Commission, 2018). Veksten i etterspørselen etter storfe vil derimot trolig stoppe opp, eller kun marginalt øke i takt med befolkningsutviklingen.

På lengre sikt vil kjøttproduksjonen øke globalt, men på kort sikt vil produksjonen være preget av utbruddet av afrikansk svinepest i Kina og væravhengige besetningsreduksjoner av sau og lam i Australia. Videre vil produksjonsøkningen være drevet av økning i produktiviteten i utviklingsland.

OECD-FAO (2019) estimerer en prisnedgang for kjøtt frem mot 2028, som følge av svakere vekst i kjøttforbruket og økte tilførsler.

Storfeproduksjonen vil særlig øke i utviklingsland

På lengre sikt vil storfeproduksjonen fortsette å øke i de største produsentlandene. OECD-FAOs (2019) prognoser viser en produksjonsøkning på 364 mill. tonn storfekjøtt fram mot 2028. Både stigende inntekt og befolkningsvekst trekker opp etterspørselen. Ifølge FAO vil rundt 72 prosent av den økte produksjonen av storfekjøtt frem mot 2028 komme fra utviklingsland, derav blant annet Argentina, Brasil, Kina, Mexico, Pakistan og Sør-Afrika.

I EU er derimot produksjonen av storfekjøtt forventet å gå ned, blant annet som et resultat av nedskaleringen av melkeproduksjonen i Europa. EU-kommisjonen forventer at antallet melke- og ammekyr i EU vil gå ned med rundt 1,8 mill. dyr, tilsvarende rundt 5 prosent av dagens besetning, frem mot 2030. I tillegg trekkes produksjonen ned av lavere lønnsomhet, økende konkurranse på verdensmarkedet og lavere etterspørsel etter storfekjøtt i Europa (OECD-FAO, 2019; European Commission, 2018).

Markedet for svinekjøtt vil preges av konsekvensene av afrikansk svinepest

OECD-FAO (2019) anslår en lavere vekst i svineproduksjonen de neste ti årene, sammenlignet med foregående tiår. Mens produksjonen vil fortsette å øke i Kina, Brasil og USA, hovedsakelig for å dekke eget konsum, er det forventet at produksjonen i Europa vil gå noe ned. Videre fører nedgangen i produksjonen i Kina på kort sikt til betydelig underskudd i markedet, og dermed økt import fra verdensmarkedet. Gitt den nåværende spente situasjonen mellom USA og Kina, er det i all hovedsak forventet at Europa, Canada og Brasil vil stå for det meste av de økte tilførselene til Kina, før produksjonen der tar seg opp igjen.

På verdensmarkedet vil utviklingen fremover i stor grad være preget av hvor raskt svineproduksjonen i Asia vil ta seg opp igjen etter utbruddet av afrikansk svinepest. I desember 2019 meldte det kinesiske

³⁴ Konsum per innbygger er her omregnet fra «carcass weight» til «retail weight». Omregningsfaktorer som er benyttet er 0,7 for storfe, 0,78 for svin og 0,88 for fjørfe og sau.

landbruksdepartementets dyreholdsbyrå om bedring i besetningene, noe som kan tyde på at Kinas svineproduksjon er på vei oppover igjen (Bloomberg News, 2019). I Kinas egen Agricultural Outlook legger Kina opp til å være tilbake på produksjonsnivået i 2018 rundt 2024 (MARA, 2019).

EU-kommisjonen forventer en svineproduksjon i EU i 2030 som er rundt 3,4 prosent lavere enn i 2019. Forbruket per innbygger er estimert å falle fra 31,8 kg per innbygger i 2019 til 30,2 kg i 2030. Samtidig som de høye prisene og den store etterspørselen fra Kina gir insentiver til økt produksjon, trekker frykt for svinepest, mindre etterspørsel internt i EU, samt omfattende reguleringer knyttet til dyrevelferd ned produksjonen. På lengre sikt vil trolig etterspørselen i Europa i større grad vris mot fjørfekjøtt, og dermed trekke ned etterspørselen etter svinekjøtt.

Det er økende oppmerksomhet knyttet til matsikkerhet, noe som spesielt har vært synlig i Kina og flere av deres naboland. Dette skyldes i hovedsak utbruddet av afrikansk svinepest. Selv om det nå er tegn til bedring, er det fortsatt en risiko for videre utbredelse. Eksempelvis er det påvist afrikansk svinepest hos besetninger av villsvin i Europa. Det vil alltid være fare for nye sykdomsutbrudd, og dermed nye tilbudssjokk i markedet.

Flere faktorer vil øke tilbudet av og etterspørselen etter fjørfekjøtt

OECD-FAO anslår at rundt 50 prosent av økningen i kjøttproduksjonen det neste tiåret vil skyldes en økning i produksjonen av fjørfekjøtt. Land som produserer overskudd av fôrkorn, slik som Brasil, forventes å ha en rask vekst i fjørfeproduksjonen. Økningen vil også være drevet av investeringer og produktivitetsøkning i EU, særlig i de nye EU-landene³⁵, samt produktivitetsøkning i USA (OECD-FAO, 2019). På kort sikt, er det forventet at produksjonen i EU vil øke med rundt 3 prosent årlig, men at veksten vil avta og produksjonen stabilisere seg på et lavere nivå etter hvert som effektene av afrikansk svinepest avtar.

Handelskrigen mellom USA og Kina skaper usikkerhet på det internasjonale kjøttmarkedet

En vedvarende handelskrig mellom Kina og USA skaper frykt for hvilke implikasjoner dette kan ha på det internasjonale kjøttmarkedet. Fortsatt økende tollsatser kan potensielt føre til mindre handel med kjøtt, mer proteksjonisme og en generell nedgang i verdensøkonomien.³⁶

2.4.7 Svingninger i internasjonale priser og valuta påvirker lite det norske kjøttmarkedet

Fra en lengre nedadgående utvikling de siste årene, økte importen av kjøtt og kjøttråvarer til Norge i 2019. Samlet ble det importert nesten 18 800 tonn, opp 4 prosent fra året før. Mens det var en nedgang i importen av småfe, gikk importen opp for de øvrige kjøttslagene. Norge er i stor grad selvforsynt med kjøtt, og deltar derfor i begrenset grad i verdenshandelen med kjøtt. Unntaket er storfe, der 15–20 prosent av det årlige norske forbruket de siste årene er blitt dekket gjennom import. I 2019 ble det produsert 86 700 tonn storfe som gikk til salg, en nedgang på 2,6 prosent fra året før. Samtidig økte engrossalget med 0,7 prosent.

For storfe var det åpning for import med tollnedsettelse fra slutten mars til midten av april, deretter fra midten av juli frem til telledato, 1. oktober. Interessen for å importere fjørfekjøtt er generelt liten, blant annet fordi Norge har en gunstig sykdomsstatus i fjørfesektoren sammenlignet med andre land. Stor norsk produksjon bidrar også til at importen av svinekjøtt er begrenset.

En stor del av den norske importen av kjøtt er storfe, svinekjøtt og bearbeidet kjøtt fra EU. I perioder med svak norsk krone vil valutakursen utligne eventuelle prisnedganger på de aktuelle importvarene, slik at importprisen målt i kroner kan gå opp selv om prisene på importvarene målt i euro går ned. Et høyt norsk prisnivå og importvernet for kjøtt bidrar imidlertid til at prisene på det norske markedet i liten grad

³⁵ Spesielt Ungarn, Romania og Polen er eksempler på dette.

³⁶ Se kapittel 1.1 og 1.2 for en nærmere omtale av handelskrigen mellom USA og Kina.

påvirkes av slike valutaendringer og prissvingninger på verdensmarkedet. Under generelle tollnedsettelse for eksempelvis storfe, blir tollene satt til et nivå der importpris pluss tollsats tilsvarer norsk pris.

2.5 Egg

Produksjonen av skallegg har vært økende i flere år. Veksten har særlig vært drevet av en økning i produksjonen i Asia. Den estimerte totalproduksjonen av egg til konsum i EU i 2018 var på 6,9 mill. tonn egg, en økning på 2,6 prosent fra 2017. I 2019 er produksjonen forventet å øke til om lag 7,1 mill. tonn (European Commission, 2019c).

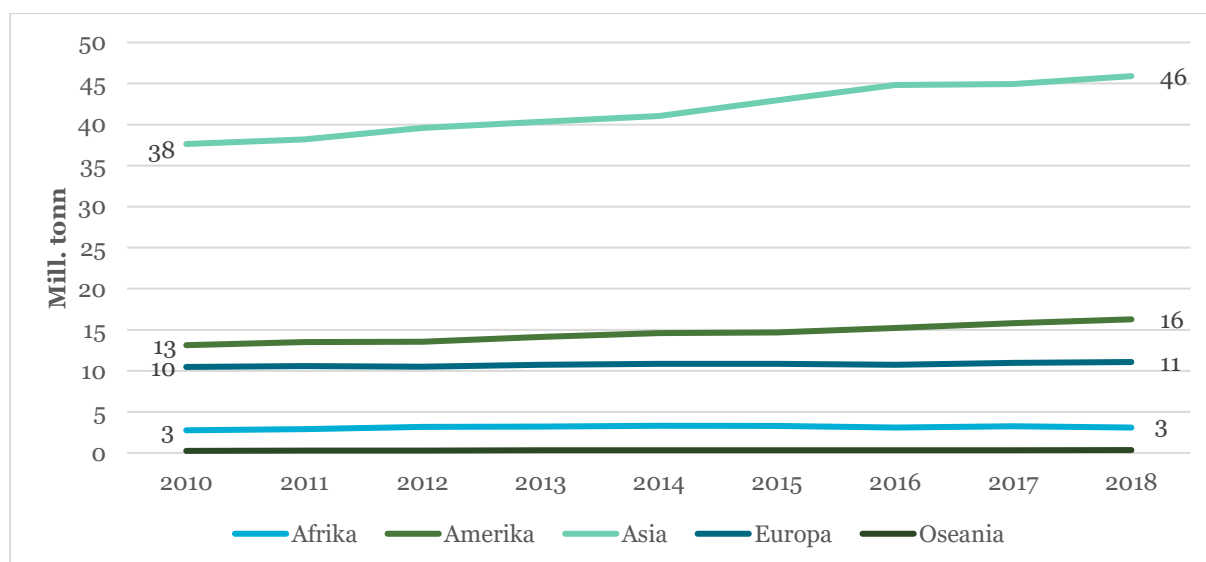
Flere prognoser viser at verdens produksjon og forbruk av egg vil fortsette å øke i fremtiden. Eksempelvis anslår EU-kommisjonen at EU-landenes årlige produksjon av egg vil vokse til rundt 7,7 mill. tonn i 2030, en økning på om lag 9 prosent fra produksjonen i 2019. Samtidig estimerer de at hver innbygger i EU vil øke sitt årlige konsum med rundt 8 prosent i samme periode (European Commission, 2019c).

På tross av at produksjonen av skallegg i hovedsak foregår til innenlands konsum, har handelen med egg økt de senere årene. Handelen har de senere årene i stor grad vært preget av at Europa har økt sin eksport av skallegg og at Asia, spesielt Kina, har økt sin import.

De internasjonale prisene på konsumegg har over en lengre periode vært forholdsvis stabile. I 2019 falt den vektete gjennomsnittlige prisen på konsumegg i EU med om lag 2 prosent målt i norske kroner, sammenlignet med gjennomsnittsprisen i 2018.

2.5.1 Produksjonen av skallegg øker

Den globale produksjonen av skallegg har økt gradvis i flere år. I 2010 var produksjonen i verden totalt på i overkant av 64 mill. tonn. I 2018 var produksjonen økt til om lag 77 mill. tonn, en økning på rundt 2 prosent fra 2017. Produksjonsveksten de senere årene har særlig vært drevet av en økning i produksjonen i Asia. Fra 2010 til 2018 økte den årlige produksjonen her med 22 prosent, fra rundt 38 mill. tonn egg i 2010 til 46 mill. tonn i 2018. Den totale produksjonen i andre deler av verden har også økt i perioden, dog i mye mindre grad enn i Asia.

Figur 28: Produksjon av skallegg i ulike regioner i millioner tonn. 2010 til 2018.

Kilde: FAO Stat. Production – Livestock Primary.

De største produsentlandene i verden ligger utenfor Europa. Kina er den desidert største enkeltprodusenten av skallegg i verden, noe de har vært i flere år. I 2018 var deres produksjon på rundt 27 mill. tonn skallegg,

som vist i tabell 18. Kina har de siste tiårene generelt opplevd en stor økning i produksjonen av skallegg. Siden 1990, hvor produksjonen var på rundt 6,5 mill. tonn, var produksjonen i 2018 om lag fire ganger så stor. Årsaker til økningen i produksjonen er blant annet økonomisk vekst, forbedrede forsyningskjeder og at egg utgjør en stadig større andel av innbyggernes proteininntak. Videre har fjørfeindustrien i stor grad utviklet seg fra mange mindre produsenter, til færre og større produsenter som anvender mer avanserte produksjonssystemer (Yang, et al., 2018).

Tabell 18: Total produksjon av skallegg i tonn fordelt på ulike produsenter. 2018.

Land/Område	Mengde (tonn)
Kina	26 956 478
USA	6 466 263
India	5 236 935
Mexico	2 871 918
Brasil	2 665 613
Sverige	122 800
Danmark	88 674
Norge	70 439
Verden	76 700 529

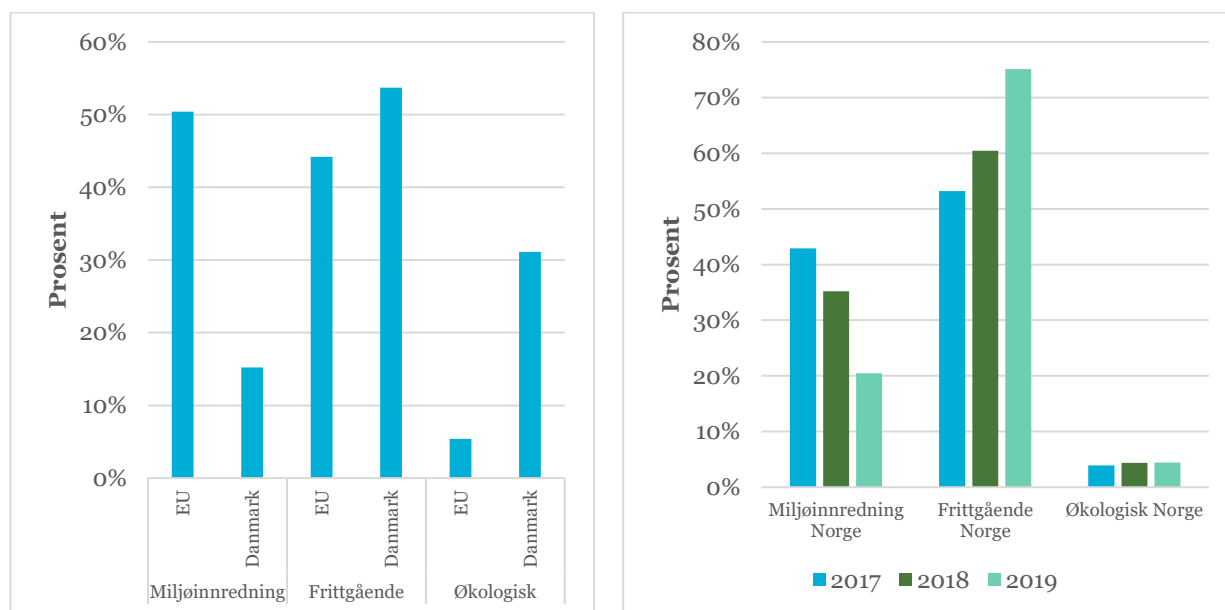
Kilde: FAO Stat. Production – Livestock Primary.

For 2018 var den estimerte totalproduksjonen av egg til konsum i EU på 6,9 mill. tonn egg, en økning på 2,6 prosent fra 2017 (European Commission, 2019b). I henhold til data fra FAO holdt produksjonen av egg i 2018 i Danmark, Finland og Estland seg relativt stabil, mens produksjonen i Nederland og Sverige gikk ned med 2 og 11 prosent fra 2017. I 2019 er produksjonen i EU forventet å øke til om lag 7,1 mill. tonn egg (European Commission, 2019c).

EU har generelt en høyere andel produksjon av egg fra høner i miljøinnredning og lavere produksjonsandel av egg fra frittgående høner sammenlignet med Norge, vist ved figur 29.^{37, 38} Innen økologisk produksjon er prosentandelen relativt lik. Danmark skiller seg ut ved å ha en relativt høy andel økologisk eggproduksjon, og en lavere produksjon basert på egg fra høner i miljøinnredning. Produksjonsmønsteret utvikler seg i samme retning som i Norge, gjennom at andelen egg fra høner i miljøinnredning går ned, mens andelen frittgående og økologisk går opp.

³⁷ EUs tall er basert på antallet høner i ulike produksjonstyper, mens Norturas tall bygger på antallet høneplasser som er i produksjon. Det er usikkert om disse måtene å telle høner på er direkte sammenlignbare. Prosentfordelingen gir likevel en indikasjon på hvordan produksjonsmønsteret skiller seg mellom de tre områdene.

³⁸ Andelen frittgående for EU og Danmark er slått sammen av kategoriene «barn» og «free range».

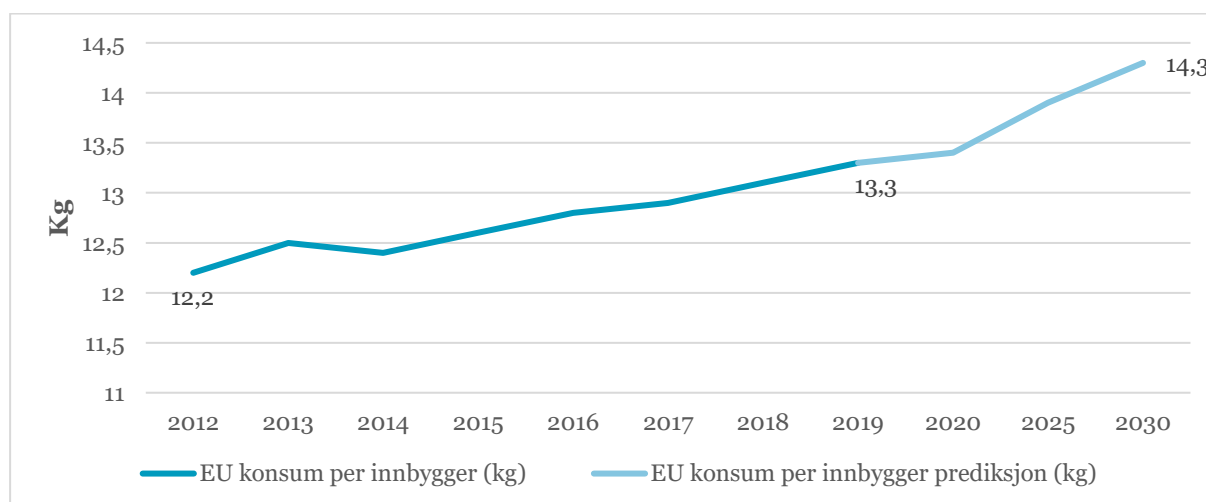
Figur 29: Venstre: EU antall høner (maksimumkapasitet) basert på produksjonsmetode i 2018 i henhold til Commission Implementing Regulation (EU) 2017/1185. Høyre: Utvikling i gjennomsnittlig antall høneplasser i produksjon i Norge, 2017 til 2019.

Kilde: Venstre: EU Kommisjonen (2019b). Bearbeiding av Landbruksdirektoratet. Høyre: Nortura SA

Produksjon og forbruk i årene som kommer

Flere prognoser viser at verdens produksjon og forbruk av egg vil fortsette å øke i fremtiden. EU-kommisjonen anslår at EU-landenes produksjon av egg i 2030 vil være på rundt 7,7 mill. tonn, en økning på om lag 9 prosent fra produksjonen i 2019. Samtidig estimerer EU-kommisjonen at hver innbygger i EU vil øke sitt årlige konsum fra 13,3 kg egg i 2019 til 14,3 kg egg i 2030, slik som vist i figur 30 (2019c).

Det er også naturlig å forvente at den samme utviklingen vil fortsette i Kina, i takt med befolkningsutviklingen i urbane områder. Yang et al. (2018) argumenter for at den største etterspørselsøkningen for egg vil komme gjennom konsum som skjer utenfor hjemmet og etter egg i prosessert mat. Kinesiske konsumenter blir i tillegg stadig mer opptatt av kvaliteten og matvaretryggheten på egg, noe som kan prege eggproduksjonen i Kina fremover (Yang, et al., 2018).

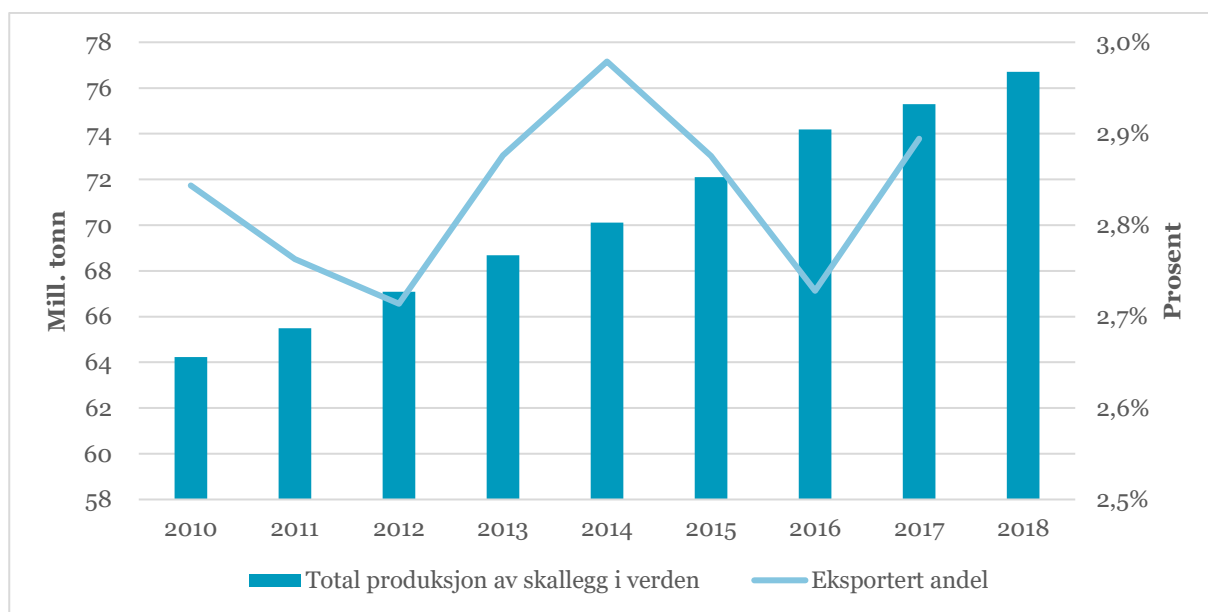
Figur 30: Konsum av egg per innbygger i kg i EU, 2012 til 2030.

Kilde: European Commission (2019c).

2.5.2 Lav, men økende internasjonal handel med skallegg

Produksjonen av skallegg går i hovedsak til innenlandsk konsum. Dette skyldes blant annet at skallegg har lav holdbarhetstid og at de ikke kan dypfrys. Flere land har også utfordringer med salmonellabakterien i egg, noe som gjør det mindre attraktivt å kjøpe og selge egg mellom land med og uten disse utfordringene. Handelen med konsumegg skjer dermed som oftest over kortere distanser, eksempelvis mellom land i EU og mellom Malaysia og Singapore (Windhorst, 2018) Andelen av verdens produksjon av skallegg som blir eksportert er derfor relativt lav og har over flere år holdt seg stabil på i underkant av tre prosent, slik som vist i figur 31.

På tross av at produksjonen av skallegg i hovedsak foregår til innenlands konsum, har handelen med egg økt de senere årene. Fra 2010 til 2017 har total global eksport og import økt med henholdsvis 19 og 27 prosent.³⁹ Handelen har de senere årene i stor grad vært preget av at Europa har økt sin eksport av skallegg og at Asia, spesielt Kina, har økt sin import. Økningen i handel skyldes delvis at etterspørselen etter egg i flere land har økt raskere enn innenlands produksjon, noe som har ført til økt importbehov (Windhorst, 2019).

Figur 31: Produksjon av skallegg i verden fra 2010 til 2018, samt eksport andel fra 2010 til 2017. Total produksjon i mill. tonn og eksportert andel i prosent.

Kilde: FAO Stat. Production – Livestock Primary og Trade - Crops and livestock products. Eksportert andel beregnet av Landbruksdirektoratet.

Nederland og Tyskland var henholdsvis den største eksportøren og importøren av egg i verden i 2017, vist ved tabell 19. Deler av importmengden til Nederland skyldes nederlandske eggbonder som eier gårder øst i Tyskland og eksporter store mengder av sin produksjon til Nederland. Dette vil dermed regnes som eksport for Tyskland og import for Nederland. Irak er det nest største importørlandet av skallegg i verden. Den store økningen en har sett i deres skalleggimport de senere år skyldes blant annet Irakkrigen som ødela store deler av landets eggindustri (Windhorst, 2019).

³⁹ Tall fra FAO for import og eksport av skallegg i 2018 var ikke tilgjengelig ved utarbeidelsen av denne rapporten.

Tabell 19: De største eksportør- og importørlandene i verden i 2017.

Eksport		Import	
Land/område	Mengde (tonn)	Land/område	Mengde (tonn)
Nederland	405 895	Tyskland	412 712
Tyrkia	348 208	Irak	326 921
Polen	264 576	Nederland	223 306
Tyskland	148 919	Kina	168 583
USA	139 225	Singapore	96 027
Danmark	7 822	Danmark	9 896
Sverige	5 160	Sverige	3 067
Norge	136	Norge	624
Verden	2 179 205	Verden	2 137 229

Kilde: FAO Stat. Trade - Crops and livestock products.

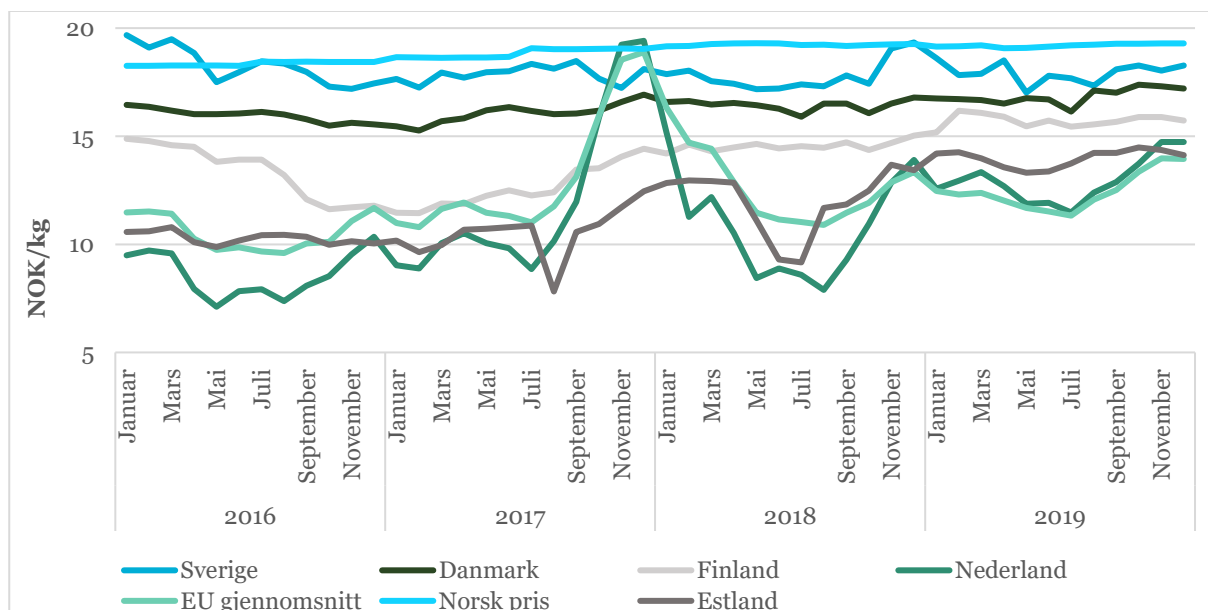
Handel i årene som kommer

Som nevnt handles konsumegg som oftest over kortere distanser. Dette gir forholdsvis stabile handelsmønstre, og det er lite trolig at handelsmønstrene vil endres betydelig i løpet av det neste tiåret (Windhorst, 2018).

2.5.3 Prisen på egg i EU sank i 2019

De internasjonale prisene på konsumegg har over en lengre periode vært forholdsvis stabile sammenlignet med de høye prisene høsten 2017 og våren 2018. Den kraftige økningen i prisen skyldtes bruken av insektmiddelet fipronil som viste seg å forgifte egg. Insektmiddelet ble blant annet brukt i Nederland for å fjerne midd og lus fra hønene. Da spor av det giftige insektmiddelet ble funnet i eggene, ble store mengder egg kalt tilbake fra butikker i flere EU-land, noe som førte til en kraftig prisøkning.

I 2019 falt den vektete gjennomsnittlige prisen på konsumegg i EU med om lag 2 prosent målt i norske kroner sammenlignet med gjennomsnittsprisen i 2018. Dette skyldes blant annet det høye prisnivået våren 2018 som bidro til å trekke den totale prisen oppover dette året. Av landene Norge har handel av konsumegg med har Sverige de høyeste prisene etterfulgt av Danmark. Prisene i disse landene holdt seg relativt stabile i 2019 sammenlignet med fjoråret. I 2019 var prisene i Nederland, Estland og Finland derimot noe lavere og mer volatile enn prisene i de andre landene, og økte med henholdsvis 19, 16 og 8 prosent mot prisene i 2018, målt i norske kroner. Dersom en hadde målt prisendringene i euro ville prisendringen blitt noe lavere som følge av at den norske kronen svekket seg mot euro i løpet av året.

Figur 32: Prisutviklingen på ferske konsumegg i Norge og utvalgte land i EU. Gjennomsnittsprisen i EU er vektet med hvert medlemslands andel av den totale produksjonen over de siste tre årene. 2017 - 2019. Nok/kg

Kilde: Internasjonale priser: European Commission. Engrospris på egg klasse A størrelse Medium og large. Norske priser: Nortura Totalmarked Kjøtt og Egg. Engrospris på egg klasse A størrelse medium, large og extra large.

Priser i årene som kommer

Utviklingen med økt andel egg fra frittgående høner og egg fra økologisk produksjon vil kunne prege eggprisene fremover. Isolert sett kan dette føre til økte eggpriser, da en omlegging av produksjon vil medføre investeringskostnader som vil kunne veltes over på forbruker. Videre vil økt etterspørsel etter egg generelt også bidra til å trekke prisene oppover. Økt etterspørsel vil stimulere til økt produksjon. Dersom økningen i produksjonen er større enn økningen i etterspørselen vil derimot dette bidra til å dempe prisveksten.

2.5.4 Norge er nesten selvforsynt med skallegg

Norge produserer salmonellafrie skallegg. I hovedsak er norsk produksjon tilstrekkelig til å dekke eget forbruk. Norge har derfor relativt lite handel med egg og eggprodukter. Det er likevel behov for å supplere norsk produksjon av skallegg med import i perioder av året. Mesteparten av denne importen skjer innenfor EU- og WTO-kvotene, vist i tabell 20.

Tabell 20: Oversikt over kvoter for egg

Varenummer	Produkt	Tollsats i kr/kg	Kvantum i tonn	Opprinnelse	Gyldighetsperiode	Fordelingsmåte
04.07.1100/2100/ex. 9000	Hønseegg	Tollfri	290	EU	Kalenderåret	Auksjon
04.07.2100	Hønseegg	3,78	1 295	WTO	Kalenderåret	Auksjon

I 2019 ble det importert 677 tonn skallegg til Norge. Om lag 84 prosent av denne importen kom fra Danmark. Den resterende importen av skallegg kom fra Estland, Finland og Nederland.

2.6 Poteter, grønnsaker, frukt og bær

Produksjonen av poteter, grønnsaker, frukt og bær er stor i verdenssammenheng, men kun en liten andel handles over landegrensene, da det blir produsert store mengder lokaltilpassende varianter. Produksjonen av frukt og grønnsaker utgjør rundt 24 prosent av landbrukets produksjonsverdi i EU, og flere av medlemslandene i EU er blant verdens største eksportører av frukt og grønt (European Commission, 2020b).

I underkant av 60 prosent av importen av friske poteter, grønnsaker og frukt til Norge har opprinnelse i Europa, men Costa Rica er nå den nest største eksportøren til Norge etter Spania.

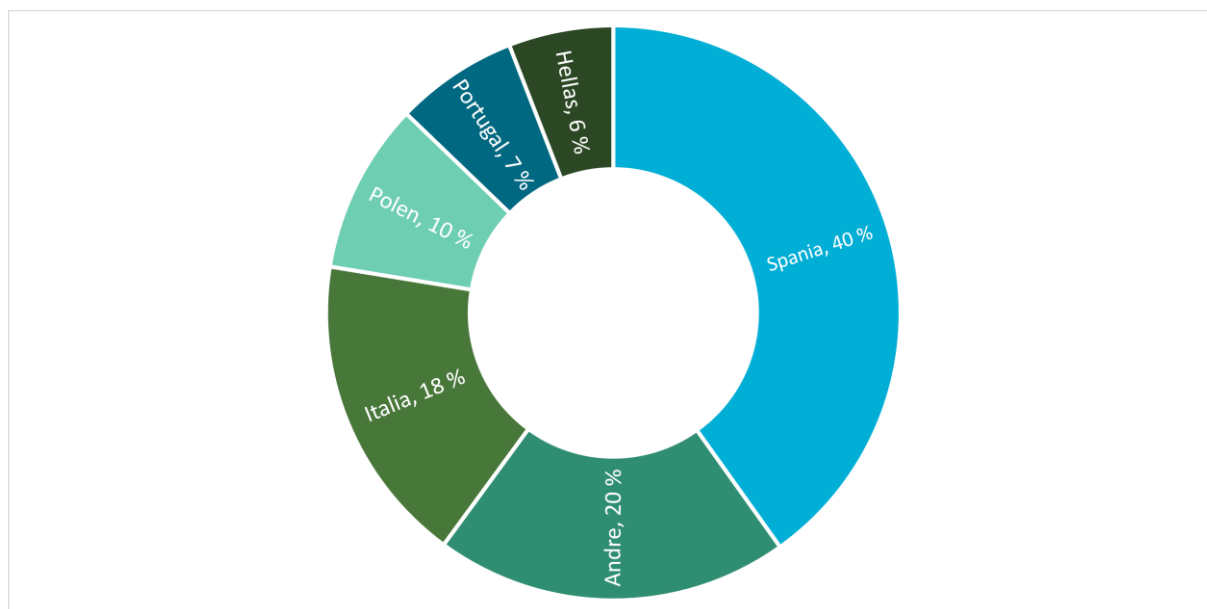
2.6.1 Produksjon av frukt og grønnsaker i EU

Nesten 60 prosent av importen av friske frukter, grønnsaker og poteter til Norge har sin opprinnelse i EU. Av den totale importen av frisk frukt fra EU i 2019 utgjorde importen av epler, sitrusfrukter og meloner i overkant av tre fjerdedeler. Målt i verdi er også bær en vesentlig importvare fra EU. Når det gjelder grønnsaker utgjorde importen av tomater og samleposten «andre grønnsaker⁴⁰» halvparten av det importerte kvantumet av friske grønnsaker fra EU i 2019.

Produksjonen av frukt og grønnsaker utgjør rundt 24 prosent av landbrukets produksjonsverdi i EU, og flere av medlemslandene i EU er blant verdens største eksportører av frukt og grønt (European Commission, 2020b). Utviklingen i produksjon, produktutvikling og kvalitet har derfor stor betydning også for det norske markedet.

Frukt

I 2017 ble det produsert frukt på 3,4 mill. hektar landbruksland i EU, tilsvarende 1,9 prosent av EUs totale benyttede landbruksareal. 80 prosent av EUs fruktareal befinner seg i fem medlemsland. Spania, som har stor produksjon av nøtter og sitrusfrukter, har det klart største arealet med hele 40 prosent av EUs totale fruktareal, vist ved figur 33.

Figur 33: Andel fruktareal i EU

Kilde: Eurostat: *The fruit and vegetable sector in the EU - a statistical overview*

⁴⁰ Inkl. bla. asparges, paprika, auberginer, sopper og gresskar.

Epler

Produksjonen av epler i EU er forventet å nå 11,3 mill. tonn i markedsåret 2019-2020, noe som er 18 prosent lavere enn den foregående sesongen (European Commission, 2019a). Hovedårsaken til reduksjonen var at frost førte til kraftig produksjonsnedgang i Polen. Økt produksjon hos andre produsenter som Tyskland, Frankrike og Italia var ikke tilstrekkelig til å veie opp for nedgangen i Polen, som har om lag 25 prosent av den totale produksjonen av epler i EU. Det er forventet at dette vil medføre at eksporten reduseres med en fjerdedel sammenlignet med sesongen før.

Tabell 21: Utvalgt statistikk EU epler.

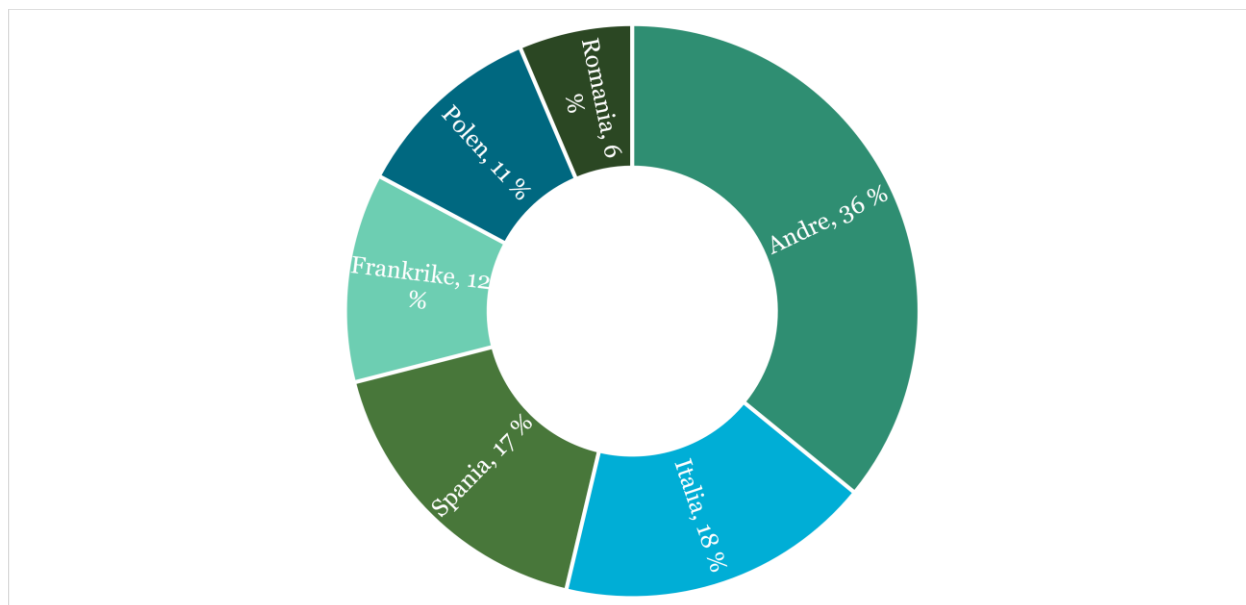
	2017	2018	Foreløpig 2019	Estimat 2030
Areal, mill. ha	522	523	522	473
Avling, tonn/ha	19	26	22	25
Total produksjon, 1000 tonn	10 041	13 813	11 374	12 038
Eksport til ferskt konsum, 1 000 tonn	737	1 213	900	1 546
Import til ferskt konsum, 1 000 tonn	556	459	500	470
Eksport bearbeidet, 1 000 tonn	503	1 337	950	872
Import bearbeidet, 1 000 tonn	1 561	1 013	1 050	909

Kilde: European Commission (2019c).

I perioden fram mot 2030 er det forventet at produksjonen av epler i EU holder seg stabil på om lag 12 mill. tonn (European Commission, 2019c). Til grunn for estimatet ligger det en antakelse om reduserte arealer, men økte avlinger. Modernisering av eplesektoren i Polen vil være en betydelig driver i denne sammenhengen. Det er forventet at moderniseringen vil legge til rette for økt samarbeid i den polske eplesektoren, noe som vil føre til både bedret kvalitet og økt omsetning av polske epler. Fram mot 2030 er det forventet at et økt antall eplesorter, som bedre reflekterer ulike forbrukerpreferanser, og forbedret kvalitet vil bidra til å bremse nedgangen i forbruket. Til tross for dette og adgang til nye markeder, er det forventet lavere vekst i eksporten av friske epler fram mot 2030. Fytosanitære restriksjoner i land utenfor EU trekkes fram spesielt fram som en årsak til dette. Når det tas høyde for usikkerhet knyttet til priser og årlige avlingsvariasjoner, er det forventet at EU vil forbli nettoimportør av eplekonsentrat også det neste tiåret.

Grønnsaker

Grønnsaksarealet i EU er i noe mindre grad konsentrert til et fåtall medlemsland enn tilfellet er for frukt. De fem største medlemslandene har 64 prosent av det totale grønnsaksarealet. Videre er det ingen medlemsland som skiller seg ut med en veldig mye høyere andel enn det neste på listen. Italia og Spania er de to landene som har størst andel av grønnsaksarealet i EU, med henholdsvis 18 og 17 prosent. Grønnsaksarealet i EU var på 2,2 mill. hektar i 2017. Dette tilsvarer 1,2 prosent av alt landbruksareal i EU.

Figur 34: Grønnsaker. Andel av EU-28

Kilde: European Commission

Tomater

Total produksjon av tomater i EU er forventet å bli 16,8 mill. tonn i 2019, noe som er en økning på 4 prosent sammenlignet med året før (European Commission, 2019a). Driveren i denne veksten er økt produksjon av tomater for bearbeiding, mens veksten i produksjonen av tomater for ferskt konsum er forventet å øke med 1 prosent. Årsakene til den moderate veksten i ferskkonsum er skade på veksthusproduksjon i Spania, overgang til produksjon av mindre tomatvarianter som gir lavere mengde og at tomater erstattes av andre grønnsaker i drivhus. Etter flere år med økende import, stabiliserte importen seg i 2019. Importen av bearbeidede tomater økte derimot med 11 prosent sammenlignet med året før, og i hovedsak var det tomatprodukter fra Kina, Chile og Ukraina som ble importert. Samtidig fører lave markedspriser i EU og fordelaktig vekslingskurs mellom euro og amerikanske dollar til at eksporten av bearbeidede tomater fra EU øker.

Tabell 22: Utvalgt statistikk EU tomater.

	2017	2018	Foreløpig 2019	Estimat 2030
Total produksjon, 1 000 tonn	17 983	16 223	16 774	17 839
Av dette til ferskkonsum	6 807	6 726	6 855	6 923
Av dette til bearbeiding	11 177	9 497	9 890	10 916
Eksport til ferskkonsum, 1 000 tonn	131	117	118	200
Import til ferskkonsum, 1 000 tonn	570	628	629	640
Eksport bearbeidet, 1 000 tonn	2 559	2 678	3 553	2 900
Import bearbeidet, 1 000 tonn	2 245	2 178	2 413	2 600

Kilde: European Commission (2019c).

Det er forventet at produksjonen av tomater til ferskkonsum i EU vil holde seg stabil på 7 mill. tonn i året i perioden fram til 2030. Utvidet sesong vil gi økt avlingsnivå, men dette vil delvis utlignes av en økt andel små tomater og andre sorter med høyere verdi og lavere volum (som cherry- og cocktailtomater). Tomater til bearbeiding, som er en separat produksjonsstrøm, er derimot forventet å øke det neste tiåret. Økte

avlinger, spesielt i tradisjonelle tomatproduserende land som Spania, Italia og Portugal, i tillegg til Polen, er forventet å være den viktigste driveren i denne utviklingen.

2.6.2 Internasjonal handel med poteter, grønnsaker og epler

Av den totale produksjonen av poteter, grønnsaker, frukt og bær på verdensbasis, er det kun en liten andel som blir eksportert. Stor produksjon av lokaltilpassede varianter som forbrukes lokalt, samt utfordringer med holdbarhet for mange kulturer bidrar til å begrense handelen over landegrensene. Nedenfor følger en oversikt over internasjonal handel med poteter, friske grønnsaker og epler.

Poteter

Flere av de store eksportørene av poteter er også store importører av samme vare. Fire av de fem største eksportørene av poteter på verdensbasis er europeiske, der Tyskland og Nederland er øverst på listen. I 2018 tok Pakistan over Egypts plass som verdens femte største eksportør.

Europeiske land er også de største importørene av poteter. Totalt står de fem største importørene for en tredjedel av den totale importen på verdensbasis.

Tabell 23: De fem største importør- og eksportørlandene av poteter i verden etter kvantum i 2017 og 2018, sortert etter kvantum i 2018. Tonn.

Import Land			Eksport		
	2017	2018	Land	2017	2018
Belgia	2 157 198	2 631 711	Tyskland	1 995 551	1 903 064
Nederland	1 774 603	1 812 773	Nederland	1 818 171	1 785 907
Spania	780 953	817 596	Frankrike	2 039 946	1 501 581
Tyskland	592 485	607 167	Belgia	973 198	1 007 219
Russland	564 085	572 966	Pakistan	414 933	688 763
Verden totalt	10 290 710	11 747 031	Verden totalt	11 074 935	11 231 573

Kilde: UN Comtrade

Friske grønnsaker

De tre største eksportørene av friske grønnsaker i 2018 var Mexico, Kina og Spania. USA og land i Europa topper listen over de største importørene av friske grønnsaker. En oversikt over de fem største importør- og eksportørlandene av friske grønnsaker i verden etter kvantum i 2017 og 2018 er vist i tabell 24.

Tabell 24: De fem største importør- og eksportørlandene av friske grønnsaker i verden etter kvantum i 2017 og 2018, sortert etter kvantum i 2018. 1 000 tonn

Import Land			Eksport		
	2017	2018	Land	2017	2018
USA	3 425	7 186	Mexico	3 587	6 131
Tyskland	2 007	3 262	Kina	5 198	5 682
Storbritannia	1 627	2 279	Spania	3 411	5 091
Russland	1 060	1 662	Nederland	3 549	5 014
Nederland	999	1 379	USA	1 714	2 042
Verden totalt	22 276	36 388	Verden totalt	27 808	39 419

Kilde: UN Comtrade

Tomater

I tabell 25 er friske tomater skilt ut fra tabell 24. Tabellen viser at USA er den klart største importøren av friske tomater på verdensbasis foran Tyskland og Russland. Mexico og Nederland er de største eksportørene. EU har vært nettoeksportør av bearbejdede tomater siden 2017.

Tabell 25: De fem største importørlandene og eksportørlandene av tomater i verden etter kvantum i 2017 og 2018, sortert etter kvantum i 2018. Tonn.

Import Land			Eksport		
	2017	2018	Land	2017	2018
USA	1 788 814	1 856 198	Mexico	1 742 619	1 831 837
Tyskland	733 923	730 968	Nederland	1 084 155	1 084 922
Russland	518 403	577 735	Spania	809 527	812 571
Frankrike	506 462	460 426	Marokko	527 724	535 049
Storbritannia	398 781	411 403	Tyrkia	525 690	530 343
Verden totalt	6 630 107	7 310 134	Verden totalt	7 876 564	7 568 121

Kilde: UN Comtrade

Eksporten av friske tomater i EU er forventet å øke mer enn importen fram mot 2030 (European Commission, 2019c). Veksten i importen vil først og fremst komme fra Marokko, som allerede står for 80 prosent av EUs totale import. Hvor stor veksten i importen fra Marokko blir vil avhenge av flere faktorer, blant annet Marokkos kapasitet til å øke produksjonen, og konkurransen mellom produksjon av tomater og mer lønnsomme produkter som bær.

Epler

Polen, som står for om lag 25 prosent av epleproduksjonen i EU, har passert Italia som det landet i Europa som eksporterer mest epler, og var i 2018 det tredje største eksportørlandet i verden etter Kina og USA, vist i tabell 26. Russland hadde i 2018 høyest import.

Tabell 26: De fem største importørlandene og eksportørlandene av epler i verden etter kvantum i 2017 og 2018, sortert etter kvantum i 2018. Tonn.

Import Land			Eksport		
	2017	2018	Land	2017	2018
Russland	843 463	843 463	Kina	1 328 373	1 118 486
Tyskland	655 978	655 978	USA	910 339	928 835
India	280 094	280 094	Polen	941 867	794 318
Mexico	278 859	278 859	Chile	716 092	778 962
Nederland	234 479	234 479	Italia	1 032 409	686 053
Verden totalt	6 717 491	7 754 199	Verden totalt	7 538 528	7 992 215

Kilde: UN Comtrade

2.6.3 Norge og verden

Etter en periode med økning i omsetningen av poteter, grønnsaker, frukt og bær i Norge, har forbruket flatet ut de siste årene. En betydelig andel av omsetningen i det norske markedet er importvarer, men det er stor variasjon mellom og innenfor ulike produktgrupper. For grønnsaker er det høy norskandel for lagringsvarer som gulrøtter, mens import er nødvendig for å forsyne markedet, både med produkter vi ikke kan produsere i Norge, og med sesongvarer som blant annet salat vinterstid.

Tabell 27 viser importen til Norge av friske poteter, grønnsaker og frukt for årene 2018 og 2019. Nærmere 60 prosent av den totale importen til Norge har opprinnelse i EU-land, men det er også betydelig import fra land med lang transportavstand til Norge som Costa Rica og Sør-Afrika. Seks land står for hele 86 prosent av EUs eksport til Norge. Spania er det klart største eksportlandet til Norge. Polen er ny blant de 10 største eksportørene i 2019.

Tabell 27: Landene Norge importerte mest friske poteter, grønnsaker og frukt fra i 2018 og 2019. Tonn.

Land	2018	Land	2019
Spania	146 848	Spania	148 747
Nederland	51 979	Costa Rica	51 440
Costa Rica	41 509	Nederland	49 868
Italia	38 937	Italia	39 411
Danmark	30 724	Ecuador	31 916
Ecuador	29 569	Sør-Afrika	20 545
Sør-Afrika	22 641	Israel	19 934
Israel	17 332	Danmark	17 965
Frankrike	15 964	Polen	16 724
Colombia	15 773	Frankrike	11 955
Andre land	128 090	Andre land	113 780
Verden totalt	539 365	Verden totalt	522 285

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSB

Norge har bilaterale landbrukskvoter med EU, som omfatter både eksport og import. Gjennom eksportkvotene har Norge tollfri markedsadgang til EU. Importkvotene er i stor grad utnyttet, mens eksportkvotene i liten grad blir benyttet.

2.7 Blomster

Den globale produksjonen av blomster og planter har økt de siste årene. Kina er den største produsenten av blomster og planter i verden, mens Nederland har den største produksjonen i Europa. Av de fem største eksportørene på verdensbasis, målt i eksportverdi, finner vi tre europeiske land. Nederland er det desidert største eksportlandet og sto alene for 51 prosent av total eksport målt i verdi i 2018.

Nederland er også det nest største importlandet med 14 prosent av verdens import i 2018, bare slått av Tyskland med 18 prosent.

2.7.1 Produksjonen av blomster og planter har økt de siste årene

Produksjonen av blomster og planter⁴¹ på verdensbasis har økt de siste årene. Kina er det landet som produserer mest blomster og planter på verdensbasis, men de eksporterer relativt lite av det de produserer. Blant de europeiske landene er Nederland landet med det største produksjonsarealet og den største produksjonen. De to største produsentene av snittblomster i verden er Kina og India, med mer enn 50 000 hektar produksjonsareal. Produksjonsverdien og produksjonsarealet for blomster og planter for utvalgte land er vist i tabell 28.

⁴¹ Blomster og planter definert som: Levende trær og andre planter; løker, røtter og liknende; avskårne blomster og blad til prydd (kapittel 6 i tolltariffen)

Tabell 28: Produksjonsverdi og produksjonsareal for blomster og planter for utvalgte land. Mill EUR. og hektar.

Utvalgte land	År					
	2015		2016		2017	
	Mill. Euro	Hektar	Mill. Euro	Hektar	Mill. Euro	Hektar
Kina	6 231	167 652	6 598	170 397	7 553	181 840
Nederland	2 373	6 720	2 440	6 570	2 434	6 700
Frankrike	1 675	7 870	1 574	7 645	1 538	7 638
Tyskland*	1 112		1 133		1 273	
Italia*	1 146		1 125		1 165	
Spania*		6 297		6 444		6 227

Kilde: AIPH, International statistics flower and plants 2019

*For disse landene er ikke alle verdier oppgitt, og er derfor heller ikke gjengitt i tabellen.

2.7.2 Økt handel med blomster på verdensbasis

Av de fem største eksportørene på verdensbasis, målt i eksportverdi, finner vi tre europeiske land. Nederland er det desidert største eksportlandet og sto alene for 51 prosent av total eksport i 2018. Av de europeiske landene er også Italia og Tyskland blant de største eksportørene av blomster. De to siste av de fem største er Colombia og Ecuador. Totalt sto de fem største eksportlandene for 73 prosent av eksporten i verden, målt i verdi. Total eksportverdi var om lag 21 mrd. US dollar i 2018. Eksportverdien i det globale markedet økte med 3,7 prosent fra 2017 til 2018. Alle de fem største eksportlandene har vært uendret de siste årene.

De fem største importlandene i verden sto for 55 prosent av importverdien i 2018. Total importverdi i 2018 var på 18,5 milliarder US dollar, som omregnet til norske kroner blir om lag 170 milliarder. Norge var verdens 17. største importør av blomster i 2018. Den globale importverdien økte med 0,8 prosent fra 2017 til 2018.

Tabell 29: De største import- og eksportlandene av blomster og planter i 2018, mill. US-dollar

Eksport		Import	
Land/område	Verdi (US dollar)	Land/Område	Verdi (US dollar)
Nederland	10 697	Tyskland	3 369
Colombia	1 478	Nederland	2 509
Tyskland	1 129	USA	2 435
Italia	1 047	Frankrike	1 301
Ecuador	859	Italia	612
Andre	5 703	Andre	8 239
Totalt, verden	20 913	Totalt, verden	18 464
Norge	4	Norge	260

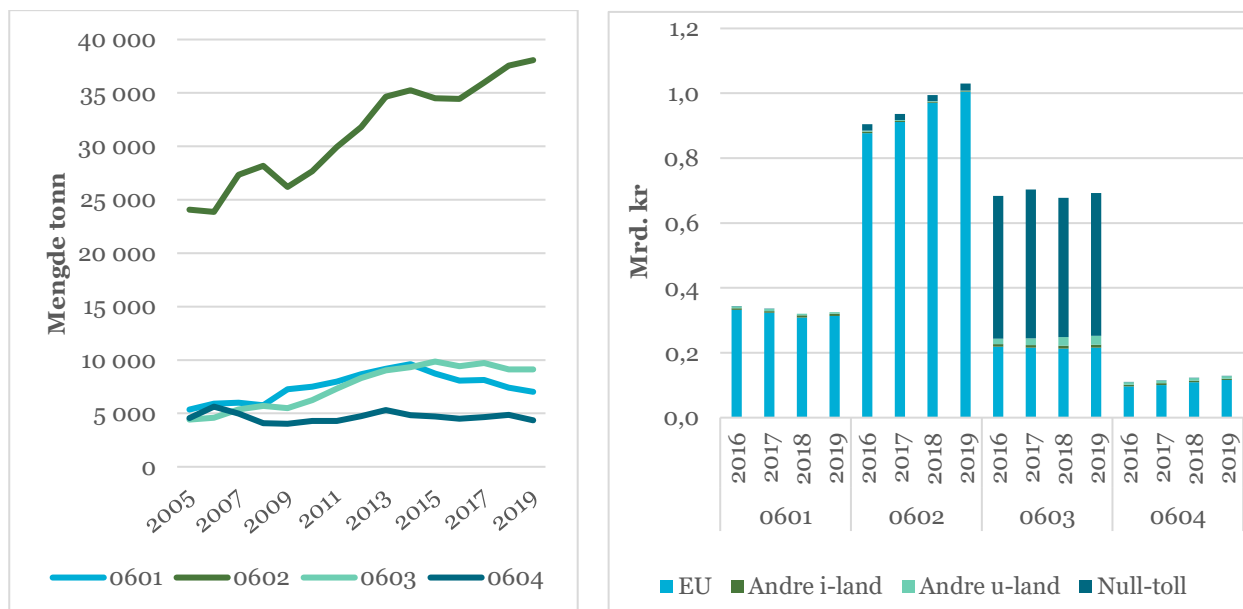
Kilde: UN Comtrade

2.7.3 Norge og verden

Norske blomsterprodusenter møter stadig mer konkurranse fra importvarer i det norske markedet. Krav til blant annet ulike farger på blomster fører til et økt importbehov for enkelte produkter.

Figur 35 viser at importen av blomster og planter har økt de siste årene sett under ett. Total økning fra 2005 og frem til i dag er på 53 prosent. I den samme perioden har total import av snittblomster i tolltariffen økt

med over 100 prosent målt i mengde. Verdien av den totale importen av blomster og planter økte med 2,9 prosent fra 2018 til 2019, potteplanter (0602) og andre plantedeler som løv og mose (0604) er de varene som har hatt den største økningen i importverdi målt i prosent, med henholdsvis 3,5 og 5,1 prosent. Videre kan vi av figuren se at den største delen av importen, målt i importverdi, til Norge kommer fra EU. Unntaket er snittblomster hvor 65 prosent av total verdi kommer fra nulltolland.

Figur 35: Norsk import i mengde fordelt på varenummer i tolltariffen og import i verdi fordelt på avtaleparter

Kilde: SSB

3 Norsk import og eksport av jordbruksvarer

I 2019 ble det importert jordbruksvarer for 70,9 mrd. kroner, en økning på 6,6 prosent fra året før. Nesten halvparten av importen var varer som alltid kan importeres tollfritt. Omtrent 30 prosent var import av RÅK-varer, mens varer som ble importert gjennom kvoter eller tollnedsettelse utgjorde litt over 15 prosent.

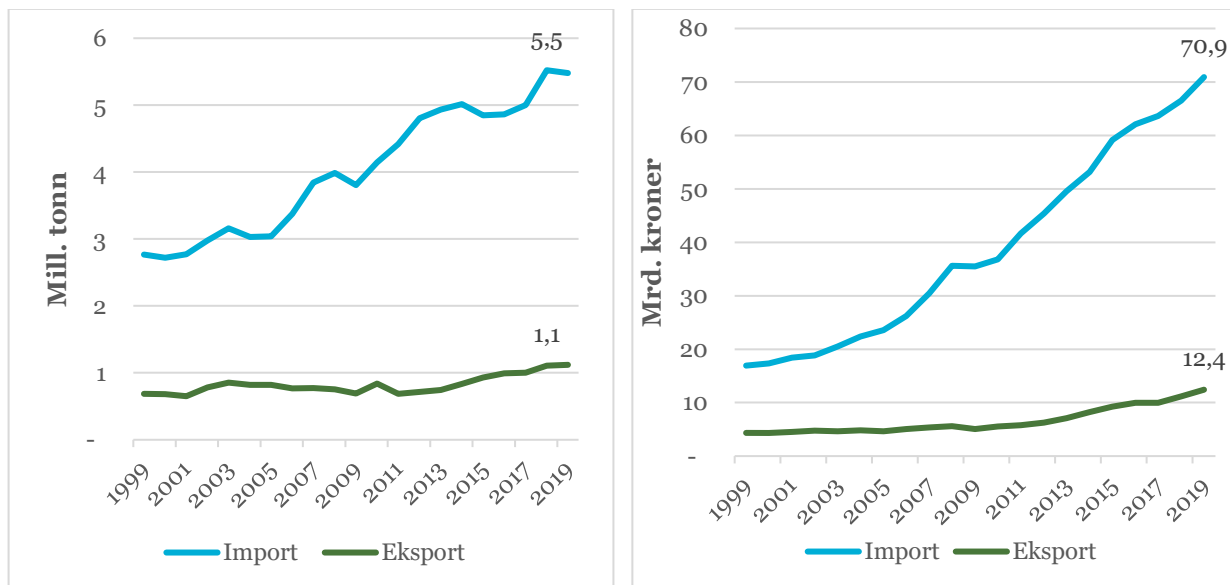
Eksporten av jordbruksvarer var på 12,4 mrd. kroner, og økte med 11 prosent fra 2018. De største eksportvarene, målt i verdi, var fortsatt eksport av fiskefôr, fiskemel, fiskeolje og soyamel og -olje produsert av importerte soyabønner.

I 2019 økte importen av jordbruksvarer⁴² med 6,6 prosent fra året før, målt i verdi. Samtidig var det en nedgang i importert mengde jordbruksvarer på 0,8 prosent. Enkelte jordbruksvarer importeres det store kvantum av, som har en lav enhetsverdi, som for eksempel hvete. Andre jordbruksvarer, som blant annet sigaretter, har høy enhetsverdi. Utviklingen i importen målt i verdi og mengde henger nødvendigvis ikke sammen, fordi sammensetningen av varene som importeres varierer fra år til år. Utviklingen i valutakurser er også en faktor som kan påvirke forholdet mellom importverdien og importkvantumet.

Som vist i kapittel 1.1.5 har den norske kronen svekket seg i 2019. Deler av veksten i importverdien skyldes derfor dyrere import målt i norske kroner. Av veksten i importverdien på 6,6 prosent anslår vi at 2,3 prosentpoeng skyldes svekket norsk krone. Dette estimatet tar utgangspunkt i valutakurs i opprinnelsesland for jordbruksvareimporten, men tar ikke hensyn til at varer kan ha blitt handlet i annen valuta enn opprinnelseslandets egen valuta. Enkelte varer handles for eksempel i stor grad i amerikanske dollar. Dollar er en av valutaene som i 2019 styrket seg mest mot norske kroner. Dette kan tilsi at valutaeffekten er underestimert i denne beregningen.

Verdien av eksporten av jordbruksvarer er omtrent en sjettedel av verdien av importen av jordbruksvarer. Eksporten økte med 11 prosent målt i verdi i 2019, mens veksten i eksportert mengde var på 1,1 prosent. Deler av eksporten er eksport av produkter som ikke er basert på norske råvarer. Eksempler på dette er kaffe og produkter basert på soya og importerte erter, samt produkter basert på marine råvarer som klassifiseres under et varenummer som regnes som jordbruksvarer, som for eksempel Omega 3-produkter. I tallene for eksport inngår også eksport av råvarer som bearbeides i utlandet, for å tas inn i bearbeidet form under ordningen for utenlands bearbeiding (UB). Eksempelvis melk som eksporteres til produksjon av ost i utlandet, for deretter å importeres igjen i form av ost.

⁴² Med jordbruksvarer mener vi i dette kapitlet alle varer som er definert som jordbruksvarer i WTO-landbruksavtalen fra Uruguay-runden. Disse er definert i vedlegget (kapittel 4).

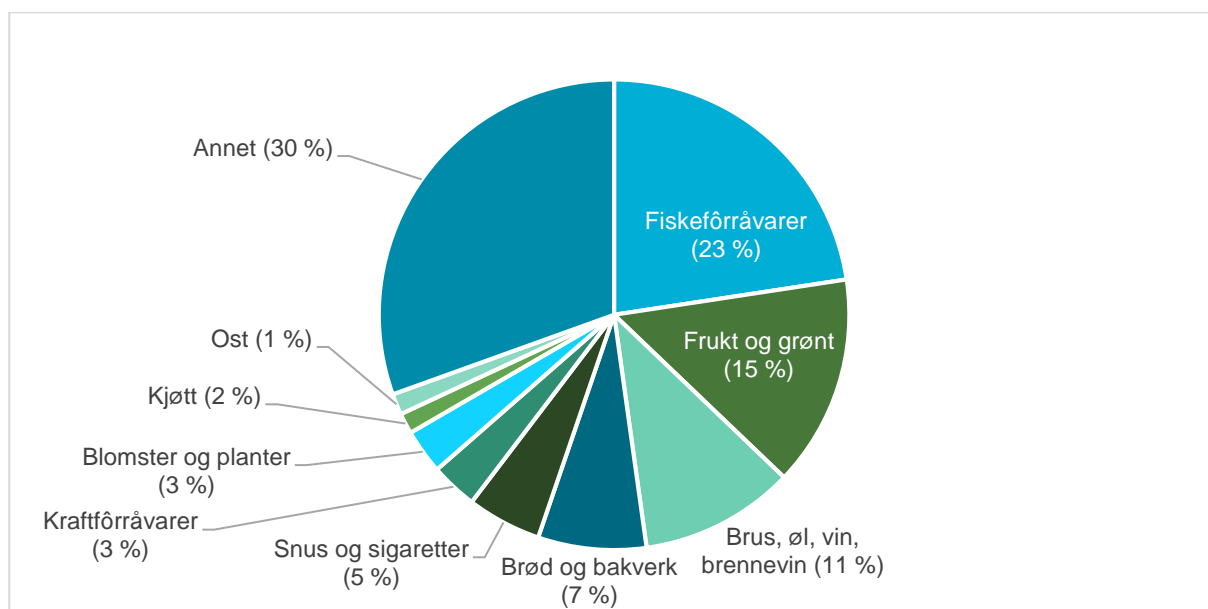
Figur 36: Utviklingen i import og eksport av jordbruksvarer, mengde og verdi, 1999–2019

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

For mer detaljert statistikk over import og eksport av jordbruksvarer viser vi til tabeller i vedlegget i kapittel 4.

3.1 Import

Importen av jordbruksvarer utgjør i underkant av 10 prosent av den totale importen av varer til Norge, målt i verdi. Av jordbruksvarene ble det i 2019, målt i verdi, importert mest råvarer til fiskefôr vist i figur 37. Denne importen utgjorde nesten 25 prosent av jordbruksvareimporten, målt i verdi. Import av frukt og grønnsaker utgjorde omtrent 15 prosent av importverdien, mens importen av brus, øl, vin og brennevin utgjorde litt over 10 prosent.

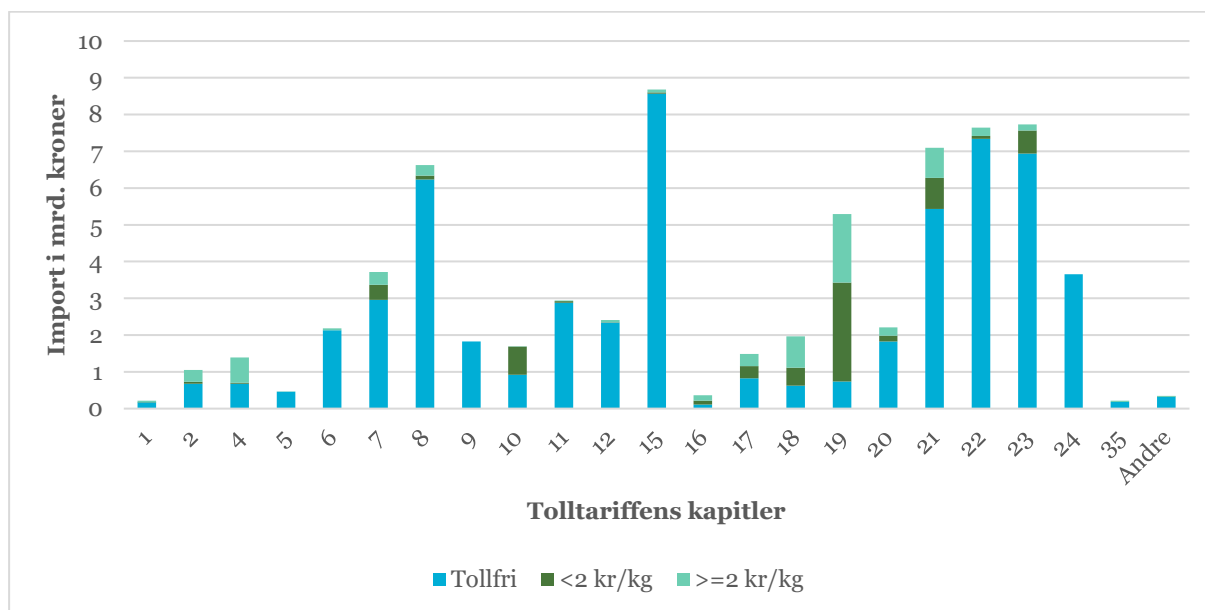
Figur 37: Anslått fordeling på import av jordbruksvarer i 2019 målt i verdi med framheving av utvalgte store grupper

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk og Landbruksdirektoratet

I tabell 39 i vedlegget til denne rapporten finner du en oversikt over hvor mye som har blitt importert av jordbruksvarer de siste tre årene, fordelt på kapitlene i tolltariffen.

3.1.1 Import per tollsats

I figur 38 vises fordelingen av den tollfrie importen på ulike kapitler i tolltariffen. Det er kapittel 19 som inneholder mest import som ikke har blitt importert tollfritt. Dette kapitlet inneholder import av produkter av korn, mel, stivelse eller melk, og er i stor grad import av bakverk, noe som hovedsakelig er import av bearbejdede produkter, såkalte RÅK-varer.⁴³

Figur 38: Importverdi av jordbruksvarer i 2019, fordelt på tollbeløp betalt ved innførsel, og kapitler i tolltariffen

Kilde: Landbruksdirektoratet

Se tabell 39 for forklaringer på hva slags varer som importeres under de ulike kapitlene.

Kapittel 7 og 8 er import av poteter, grønnsaker, frukt, bær og nøtter. En veldig stor andel av denne importen er tollfri. Mange av disse varene som importeres er varer som ikke produseres i Norge eller som bare produseres i Norge deler av året. Derfor er det ikke toll på disse varene.

Omtrent halvparten av importen under kapittel 15, 21 og 23 er import av råvarer til fiskefôr, målt i verdi. Varene med høyest importverdi er soyaproteinkonsentrat, fiskeolje, rapsolje, fiskemel og ferdig fiskefôr. Det er tollfritt å importere råvarer som skal brukes i fiskefôr. Innenfor disse kapitlene er det også en del import til næringsmiddelindustrien og import av kraftfôrråvarer og råvarer til biodrivstoff.

Kapittel 22 er drikkevarer, og det meste av denne importen er tollfri. Det er kun toll på drikkevarer på basis av melk, melkeerstatningsprodukter, øl og udenaturert etylalkohol med alkoholstyrke på minst 80 volumprosent som brukes til framstilling av drikkevarer.

3.1.2 Import fordelt på kvoter, tollnedsettelse, tollfrie varelinjer og RÅK-varer

I 2019 utgjorde import gjennom kvoter 5 prosent av importverdien av jordbruksvarer. En stor andel av dette var import av kraftfôrråvarer. I 2019 var importen av kraftfôrråvarer mye større enn normalt, som følge av dårlige avlinger etter tørkesommeren i 2018. Kvoten for import av karbohydratråvarer til kraftfôr er en nasjonal kvote hvor størrelsen på kvoten fastsettes på grunnlag av prognoser for norsk produksjon og

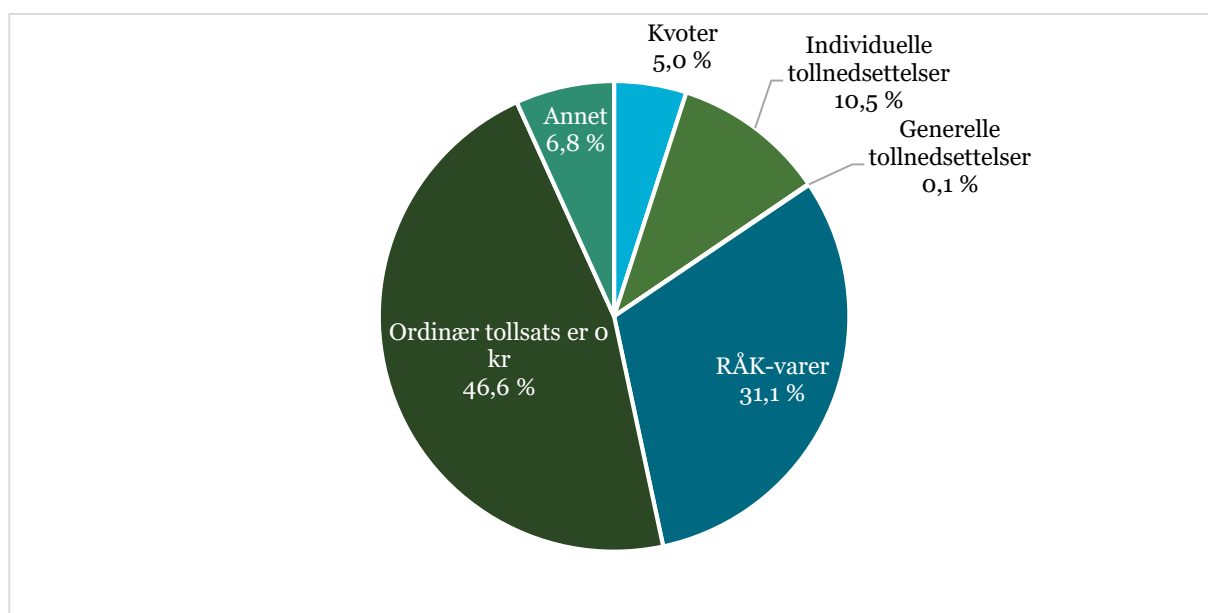
⁴³ Les mer om importen av RÅK-varer i Landbruksdirektoratets Markedsrapport 2019.

forbruk. Norske Felleskjøp har som markedsregulator ansvaret for å utarbeide disse prognosene. Størrelsen på kvoten er basert på etterspørselen etter kraftfôr og produksjonen av norsk korn, og skal dekke behovet for importerte råvarer. Derfor varierer størrelsen på kvoten fra sesong til sesong. Denne kvoten følger ikke kalenderåret, slik de andre kvotene gjør, men gjelder fra september til august påfølgende år.

Normalt er det ostekvotene som utgjør den største andelen av kvoteimporten, målt i verdi. Verdien på import av ost gjennom ostekvotene var i 2019 på omtrent 630 mill. kroner.

Landbruksdirektoratet gir også individuelle tollnedsettelse etter søknad, og varene som importeres på bakgrunn av dette utgjorde omtrent 10 prosent av jordbruksvareimporten i 2019. Normalt gis det individuelle tollnedsettelse dersom det er vurdert at importen ikke er i konkurranse med norsk jordbruksvareproduksjon.

Tollsatsene til visse bearbejdede varer er regulert gjennom protokoll 3 i EØS-avtalen, og det settes enten faste reduserte tollsats eller beregnes nedsatte tollsats på bakgrunn av regelverket i protokoll 3. Omfanget av import av disse varene er på i overkant av 30 prosent, og omtales som RÅK-varer i figur 39.

Figur 39: Import av jordbruksvarer målt i verdi fordelt på type import i 2019

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk og Landbruksdirektoratets beregninger. Figuren er basert på tallmateriale til og med november 2019.

Landbruksdirektoratet setter hver måned ned tollsatsen for import av protein- og fettråvarer til dyrefôr, samt for mel. Dette er generelle tollnedsettelse som gjelder for alle som importerer varer på gjeldende varenumrene. I tillegg settes tollsatsen generelt ned dersom det er suppleringsbehov på kjøtt eller grønnsaker som følge av markedsforstyrrelser. Import som følge av generelle tollnedsettelse utgjør en svært liten del av importverdien i løpet av året. I 2019 utgjorde slik import 0,1 prosent av importen av jordbruksvarer.

Nesten 50 prosent av jordbruksvareimporten i 2019 var import av varer hvor tollsatsen fast er satt til 0 kr. Normalt skyldes dette at disse varene regnes som varer som ikke konkurrerer med norskproduserte jordbruksprodukter. En stor andel av denne importen i 2019 var vin, fiskemel til dyrefôr, snus, sigaretter og mineralvann tilsatt sukker. Import av soyabønner er også en stor importvare. Soyabønnene importeres tollfritt, men soyamelet som produseres av soyabønnene og selges til norsk kraftfôrindustri blir avgiftsbelagt. De nevnte produktene utgjør en tredjedel av importen hvor ordinær tollsats er 0 kroner.

3.1.3 Import av jordbruksvarer som produseres i Norge

Det er en ganske stabil økning i importen av ost, samt visse grønnsaker og frukt som vi ikke produserer i Norge. Importen av kjøtt, poteter, grønnsaker vi produserer i Norge og korn varierer med hvor stort behov det er for å supplere norsk produksjon med importerte varer.

Tørkesommeren i 2018 ga liten tilgang på norsk korn i andre halvår i 2018 og første halvår i 2019, og derfor økte importen i denne perioden. Høsten 2019 ble avlingene bedre og importen gikk ned. Samlet sett gikk derfor importmengden av korn ned med 5 prosent i 2019. Det har vært en liten økning i importen av kjøtt i 2019, men importmengden er mindre enn det den var i 2013–2017. Produksjonsmengden av kjøtt av flere dyreslag i Norge har gitt mindre behov for å supplere med import de siste årene.

Importen av ost har økt med 10 prosent, målt i verdi, og 7 prosent målt i mengde. Det har vært en stabil vekst i importen av ost. De siste 10 årene har det nesten vært en dobling i mengden importert ost, hvis man ser bort ifra ost importert etter utenlands bearbeiding.

Tabell 30: Import i 2019 fordelt på utvalgte varegrupper, samt endringer fra 2018 til 2019. Sortert etter importverdi i 2019.

	Import i mill. kroner			Import i 1 000 tonn	
	2019	Endring fra 2018	Andel av jordbruksvareimporten	2019	Endring fra 2018
Friske frukt og bær*	5 564	1 %	8 %	341	-2 %
Friske grønnsaker**	2 677	9 %	4 %	143	8 %
Korn	1 675	3 %	2 %	628	-5 %
Kjøtt***	1 365	-1 %	2 %	20	3 %
Ost****	982	10 %	1 %	14	7 %
Potet	216	-16 %	0,3 %	38	-37 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk og Landbruksdirektoratet

*Import under posisjonene 08.03–08.10. **Import under posisjon 07.02–07.09. ***Import under kapittel 2 (ikke inkl. lever) og posisjonene 16.01–16.02. ****Import ekskl. ost som kommer inn til Norge etter utenlands bearbeiding (UB)

Omtrent en tredjedel av importen av friske grønnsaker, målt i verdi, er import av varer som vi ikke, eller i liten grad, produserer i Norge, for eksempel paprika, hvitløk, oliven og sopp. Hvis man ser bort fra slike typer varer, har importen av friske grønnsaker, målt i verdi, økt med nesten 10 prosent fra 2018 til 2019.

Over 70 prosent av importen av friske frukt og bær, målt i verdi, er import av varer som vi ikke produserer i Norge. Det er blant annet stor import av bananer, sitrusfrukter og avokado. Importen av epler, pærer, plommer, jordbær og bringebær gikk ned med 5 prosent fra 2018 til 2019.⁴⁴

3.1.4 Import framover

Landbruksdirektoratet forventer at importen framover vil bli påvirket av mange av de samme faktorene som har påvirket importen historisk. Det er spesielt to områder som i stor grad påvirker importen, det er utviklingen i etterspørselen etter råvarer til norskprodusert fiskefôr, og utviklingen i hva slags type mat nordmenn har i kostholdet.

⁴⁴ Les mer om norsk produksjon og suppleringsimport av korn, kjøtt, meierivarer og frukt og grønt i Landbruksdirektoratets Markedsrapport 2019 (rapport 8/2020).

Norsk havbruksnæring påvirker import av jordbruksvarer

Vekst i havbruksnæringen og endret forbruksmønster har ført til økt import av jordbruksvarer. Import av fiskefôrråvarer utgjør nesten 25 prosent av verdien av jordbruksvareimporten, og fra 2014 til 2019 økte importen med 4,3 mrd. kroner. På samme tid økte den totale importen av jordbruksvarer med 17,8 mrd. kroner.

Så lenge det er vekst i norsk havbruksnæring, er det naturlig å anta at det også vil være vekst i importen av råvarer til fiskefôr.

Matvaner påvirker importen

Endring i nordmenns forbruk har også vært med på å bidra til vekst i importen. Fra 2014 til 2019 har importen av energidrikke og brus økt med nesten 800 mill. kroner. Det er også visse matvarer vi spiser mer av, og dermed importerer mer av. Importen av avokado har i samme periode økt med over 300 mill. kroner, og målt i importmengde har det vært en økning på 33 prosent. Importen av ferskost har økt med 40 prosent, en kategori hvor man blant annet finner produkter av typen skyr.

Introduksjon av matvarer og forbrukstrender fra utlandet vil kunne gi økt import av produkter vi ikke kan produsere i Norge, som for eksempel økt konsum av kjøttsubstitutter som er basert på råvarer som ikke produseres i Norge. Økt import kan også skje dersom det blir mer vanlig å spise produkter vi ikke dyrker i Norge, slik som vi har sett i den økte importen av avokado eller i den økte importen av blåbær hele året.

Blant produkter som er i mer direkte konkurranse med norsk industri, og som baserer seg på jordbruksprodukter, er det veksten i importen av brød og annet bakverk som størst. Fra 2014 til 2019 har importen av slike produkter økt med over 900 mill. kroner.⁴⁵

Klimaendringer påvirker matvaner og norske produksjonsforhold

De siste årene har det blitt et økt fokus på klimaendringer, og dette kan i tiden framover påvirke forbrukervalg i stadig større grad. Hvis dette gir større forbruk av plantebaserte produkter, som ikke blir dekket av norskproduserte produkter, vil dette gi endringer i importen. Det vil gi mindre behov for import av råvarer til kraftfôrproduksjon, fordi kjøttproduksjonen går ned, og større import av plantebaserte produkter som substitutt til kjøtt.

Klimaendringer vil også enkelte år kunne føre til avlingssvikt, som i 2018, da tørke på sommeren førte til halverte kornavlinger og reduserte grovfôravlinger. Slik avlingssvikt vil kunne gi unormalt stort importbehov for korn, grovfôr og grønnsaker i enkeltår. Dette kan det være at vi ser mer av i årene som kommer.

Markedsbalansen påvirker importen

Innen utgangen av 2020 skal eksportstøtten avvikles. Dette vil gi en effekt for eksporten av ost, som vil bli redusert. Mindre behov for norsk melk vil redusere melkekubestanden. Dette vil påvirke markedsbalansen for storfe kjøtt. Isolert sett vil dette føre til et større importbehov.

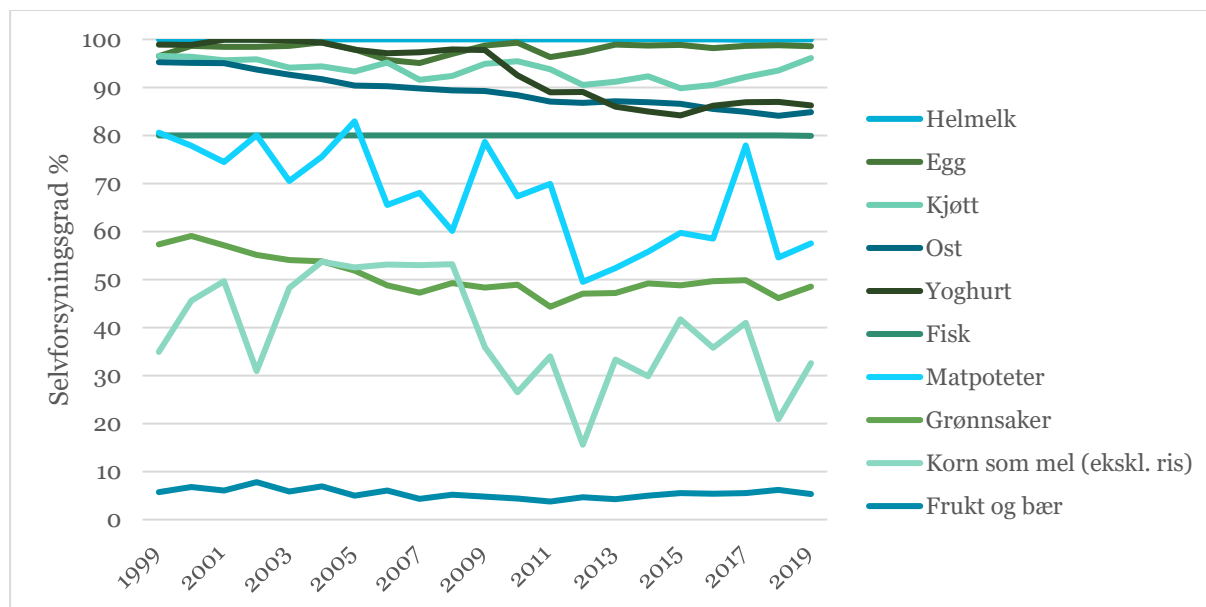
3.1.5 Bedret selvforsyningsgrad i 2019 etter tørkesommeren i 2018

Selvforsyningsgraden angir hvor stor andel av engrosforbruket av matvarer, regnet på energibasis, som kommer fra norsk produksjon (Helsedirektoratet, 2019). Foreløpige tall fra Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) viser at selvforsyningsgraden i 2019 var 48,3 prosent. Dette var en økning på 3,3 prosentpoeng fra året før. Økningen skyldes hovedsakelig en lav selvforsyningsgrad i 2018 som følge av tørkesommeren, som ga nedgang i selvforsyningsgraden for potet, korn og grønnsaker.

⁴⁵ Les mer om denne importen i Landbruksdirektoratets Markedsrapport 2019.

Norsk produksjon av meieriprodukter, kjøtt og egg dekker stort sett forbruket. For å dekke forbruket av korn som mel, poteter, grønnsaker og frukt, er vi større grad avhengig av import. For de varegruppene hvor vi har stor norsk produksjon, bidrar tollvernet til å sikre avsetningen av de norske varene.⁴⁶

Figur 40: Selvforsyningsgrad fra 1999–2019, målt på energibasis (TJ)

Kilde: NIBIO

3.1.6 Importerer mest fra EU

Den største andelen av importen av jordbruksvarer kommer fra EU-land. Importen derfra utgjorde 63 prosent av importverdien i 2019. Det er på nivå med det den har gjort de siste ti årene.

Importen fra andre i-land enn EU var på 9,6 mrd. kroner. Importen fra Russland utgjør omtrent en tredjedel av denne importen. Det meste av importen fra Russland er import av råvarer til fiskefôr, biodrivstoff og råvarer til kraftfôr.

Importen fra nulltolland⁴⁷ utgjorde 1,6 prosent av den totale importverdien, og hoveddelen av importen kom fra Kenya og Mauritania.⁴⁸

Import fra andre u-land utgjorde 23 prosent, og her er det størst import fra Brasil, Peru og Kina. En stor andel av denne importen er import av råvarer til fiskefôr.

⁴⁶ Les mer om import av jordbruksvarer tidligere i dette kapitlet. Norsk produksjon av jordbruksvarer er også omtalt i Landbruksdirektoratets Markedsrapport 2019 (rapportnr. 8/2020).

⁴⁷ De minst utviklede landene (MUL) og lavere mellominntektsland med en befolkning på under 75 mill. innbyggere.

⁴⁸ Les mer om importen fra Kenya og Mauritania i kapittel 3.1.10.

Tabell 31: Import av jordbruksvarer fordelt på landgruppe importen kommer fra

	Mengde i tusen tonn			Verdi i mill. kroner		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
EU	2 763	3 006	2 860	41 316	42 692	44 893
Andre i-land	887	939	1 031	8 288	8 446	9 648
Nulltoll-land*	55	72	42	954	1 080	1 152
Andre u-land	1 294	1 504	1 545	13 092	14 278	15 213
Total import	4 999	5 521	5 478	63 650	66 496	70 907
Andel fra nulltoll-land	1,1 %	1,3 %	0,8 %	1,5 %	1,6 %	1,6 %
Andel fra u-land	27,0 %	28,5 %	29,0 %	22,1 %	23,1 %	23,1 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

*Nulltoll-land: De minst utviklede landene (MUL) og lavere mellominntektsland med en befolkning på under 75 mill. innbyggere.

3.1.7 Størst import fra Sverige og Danmark

Vi importerer hovedsakelig jordbruksvarer fra land nær Norge. Det eneste unntaket er importen fra Brasil, hvorav import av soyabønner og soyaproteinkonsentrat utgjør 81 prosent av importverdien herfra. De to landene vi importerer mest fra, målt i verdi, er Sverige og Danmark. Vi importerer omtrent like mye fra Sverige som Danmark per år, målt i verdi, og hvilket av disse landene vi importerer mest fra varierer fra år til år.

Det vi importerer mest av fra Sverige, målt i verdi, er snus. Annet vi importerer mye av fra Sverige er bakverk, diverse tilberedte næringsmidler, sjokolade, brus, sauser og godteri.

Omtrent en fjerdedel av importen fra Danmark er import av råvarer til fiskefôr, målt i verdi. Rundt 7 prosent av importen fra Danmark er import av sukker. Sukkeret vi importerer fra Danmark er utvunnet av rotveksten sukkerbete. Mesteparten av verdens sukkerproduksjon er utvunnet av sukkerrør, men i nordlige land kan det kun dyrkes sukkerbeter, og det er hovedsakelig det som er kilden til sukkeret vi bruker i Norge. Over 75 prosent av sukkeret som importeres til Norge kommer fra Danmark.

Tabell 32: De ti landene Norge importerte mest jordbruksvarer fra i 2019, målt i mill. kroner.

	2017	2018	2019	Endring fra 2018
Sverige	5 863	5 820	6 091	5 %
Danmark	5 804	5 826	5 937	2 %
Nederland	4 781	4 989	5 375	8 %
Brasil	3 955	4 403	4 882	11 %
Frankrike	3 605	3 784	4 178	10 %
Tyskland	4 031	3 883	4 136	7 %
Spania	3 535	3 721	3 807	2 %
Italia	3 249	3 313	3 493	5 %
Russland	2 168	2 732	3 221	18 %
Belgia	2 294	2 489	2 642	6 %
Total import	63 650	66 496	70 907	7 %
Topp ti utgjør	62 %	62 %	62 %	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

3.1.8 Tropiske produkter og frossent storfekjøtt importeres hovedsakelig fra u-land

Det er visse varer som i større grad blir importert fra u-land enn andre land. Dette er i stor grad produkter som dyrkes i tropiske strøk, som bananer, nøtter og kaffe. I tillegg er en stor andel av importen av frossent storfekjøtt importert fra u-land fordi det eksisterer en tollfri kvote for import av storfekjøtt fra Namibia og Botswana og en kvote for tilsvarende import fra Eswatini.

Tabell 33: Posisjoner med dominerende importandel fra u-land. Omfatter kun posisjoner med importandel > 80% av total importmengde, og hvor importmengden > 100 tonn

Toll-posisjon	Varegruppe	Import fra u-land (tonn)	Andel av total import-mengde	Import fra u-land i mill. kr
0803	Bananer	82 878	100,0 %	582
2308	Vegetabilske materialer til dyrefôr	133 017	99,9 %	790
0801	Kokosnøtter, paranøtter og cashewnøtter	2 875	95,9 %	173
0708	Belgfrukter, friske eller kjølte	1 488	91,1 %	85
0409	Honning	1 320	90,2 %	52
0202	Kjøtt av storfe, fryst	2 011	90,2 %	143
1401	Bambus, spanskrør mm til kurvmakerarbeider og andre flettearbeider	336	89,6 %	4
0906	Kanel	155	85,5 %	11
0901	Kaffe	34 836	84,7 %	953

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

Importen som i tabell 33 er beskrevet som «Vegetabilske materialer til dyrefôr» er hovedsakelig import av råvarer til fiskefôr og importeres fra India. Mesteparten av importen av kanel kommer også fra India.

34 prosent av importen av honning kommer fra Serbia, mens import fra Kina utgjør 23 prosent. Kina dominerer også hvilke land vi importerer mest krydder fra, målt i mengde. En tredjedel av importen av krydder kommer fra Kina.

Målt i importverdi, er den varen vi importerer mest av soyaproteinkonsentrat (under «Andre tilberedte næringsmidler»). Nesten all importen av soyaproteinkonsentrat importeres fra Brasil. Dette er en fôrråvare med høyt proteininnhold som hovedsakelig brukes til fiskefôr. Det har vært en stor økning i importen av soyaproteinkonsentrat fra Brasil fra 2018 til 2019.

Tabell 34: De ti største posisjonene (målt i importverdi) importert fra u-land i 2019

Toll- posisjon	Varegruppe	Verdi i mill. kroner			Mengde i tonn		
		2018	2019	Endring fra 2018	2018	2019	Endring fra 2018
2106	Andre tilberedte næringsmidler (hovedsakelig soyaproteinkonsentrat)	2 280	2 873	26 %	290 647	342 624	18 %
1504	Fett og oljer av fisk	1 704	1 932	13 %	108 787	109 960	1 %
1201	Soyabønner	1 274	1 291	1 %	315 039	322 769	2 %
0901	Kaffe	905	953	5 %	32 724	34 836	6 %
2308	Vegetabiliske materialer til dyrefôr	645	790	22 %	121 144	133 017	10 %
1514	Raps- og rybsolje	395	685	73 %	57 945	94 103	62 %
0803	Bananer	539	582	8 %	84 466	82 878	-2 %
0804	Dadler, fikener, ananas osv.	635	577	-9 %	24 202	21 678	-10 %
0603	Snittblomster	456	468	3 %	6 597	6 644	1 %
0806	Druer	457	432	-5 %	17 412	15 920	-9 %
Total import fra u-land		15 358	16 365	7 %	1 575 818	1 587 632	1 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

3.1.9 Økt import av fiskefôrråvarer fra Brasil, Peru, India og Hviterussland

I 2019 var det stor økning i importen fra flere u-land, og fellesnevneren for økningen var økt import av råvarer til fiskefôr.

Det u-landet som Norge importerer mest jordbruksvarer fra er Brasil, og import av soyabønner og soyaproteinkonsentrat utgjør det meste av denne importen. Import av soyaproteinkonsentrat utgjør 55 prosent av importverdien, mens import av soyabønner utgjør omtrent 25 prosent. I 2019 økte importen fra Brasil med 480 mill. kroner. Dette var i stor grad drevet av økt import av soyaproteinkonsentrat. Vi importerer også mye kaffe og appelsinjuice fra Brasil.⁴⁹

Importen fra Peru er hovedsakelig import av fiskeolje og fiskemel, begge deler til fiskefôr. I 2019 utgjorde denne importen over 70 prosent av importen fra Peru, målt i verdi, og den store økningen i importen fra Peru skyldes hovedsakelig en stor økning i importen av fiskeolje. Slike varer regnes som jordbruksvarer ifølge WTO-landbruksavtalen fra Uruguay-runden. Det er også stor import av avokado fra Peru. Omtrent en tredjedel av importen av avokado kom fra Peru i 2019. Før 2017 kom mesteparten av importen av avokado fra Chile, men fra 2017 har Peru vært det landet vi importerer mest avokado fra.

Også importen fra India består i stor grad av import av råvarer til fiskefôr. I 2019 utgjorde omtrent 70 prosent av importen råvarer til fiskefôr, målt i verdi. Det var også en stor økning i importen av rørmelasse i 2019, en råvare som brukes i kraftfôr.

I 2019 var det en stor økning i importen fra Hviterussland. Importøkningen var drevet av økt import av rapsolje til fiskefôr. Den nest-største importvaren fra Hviterussland er roemelasse til kraftfôr. Mengden import av dette var omtrent uendret fra 2018 til 2019.

⁴⁹ I 2019 ble det inngått en ny handelsavtale mellom EFTA og Mercosur (Brasil, Argentina, Uruguay og Paraguay). Les mer om dette i kapittel 1.2.3.

Tabell 35: De ti u-landene Norge importerer mest jordbruksvarer fra, målt i mill. kroner

	2017	2018	2019	Endring fra 2018
Brasil	3 955	4 403	4 882	11 %
Peru	1 285	1 373	1 851	35 %
Kina	1 240	1 251	1 167	-7 %
India	807	895	1 042	16 %
Hviterussland	240	431	751	74 %
Sør-Afrika	460	587	533	-9 %
Kenya	491	472	499	6 %
Thailand	476	480	498	4 %
Tyrkia	397	534	455	-15 %
Costa Rica	338	328	393	20 %
Total import fra u-land	14 046	15 358	16 365	7 %
Topp ti utgjør	69 %	70 %	74 %	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

3.1.10 Nulltolland-import – type vare

Varer fra de minst utviklede landene (MUL), lavinntektsland og lavere mellominntektsland med en befolkning på under 75 mill. innbyggere kan importeres tollfritt til Norge.⁵⁰ Målt i verdi er import av snittblomster, hovedsakelig roser fra Kenya, den største importvaren fra nulltoll-landene. Som vist i tabell 36 er den nest største importvaren fra nulltoll-land fett og oljer av fisk. Dette har blitt importert fra Mauritania hvert år fra 2014. Importen av fiskeolje og roser utgjør over 70 prosent av importen fra nulltoll-land. Det importeres også mye kaffe fra u-land. Over 80 prosent av importen av kaffe fra nulltoll-land kommer fra Kenya.

⁵⁰ Disse landene refererer vi i denne rapporten til som nulltoll-landene.

Tabell 36: De ti største posisjonene (målt i importverdi) importert fra nulltoll-land i 2019

Toll- posis- jon	Varegruppe	Verdi i mill. kroner			Mengde i tonn		
		2018	2019	Endring fra 2018	2018	2019	Endring fra 2018
0603	Snittblomster	429	441	3 %	6 318	6 347	0,5 %
1504	Fett og oljer av fisk	280	377	35 %	19 694	24 344	24 %
0901	Kaffe	86	105	21 %	1 554	1 832	18 %
0708	Belgfrukter, friske eller kjølte	33	26	-21 %	599	469	-22 %
0709	Andre grønnsaker, friske eller kjølte	22	25	11 %	611	591	-3 %
0804	Dadler, fikener, ananas osv.	30	22	-25 %	1 368	731	-47 %
0602	Andre levende planter (herunder røtter), stiklinger og podekvister; mycelium.	19	22	14 %	66	70	5 %
0905	Vanilje	27	21	-22 %	5	5	-14 %
0801	Kokosnøtter, paranøtter og cashewnøtter	17	21	26 %	301	280	-7 %
1006	Ris	13	17	33 %	243	1 080	344 %
Total import fra nulltoll-land		1 080	1 152	7 %	72 124	42 254	-41 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

3.2 Eksport

I 2019 ble det eksportert jordbruksvarer fra Norge for 12,4 mrd. kroner. Av sentrale norske jordbruksvarer var eksporten av meieriprodukter den største, målt i verdi. Det ble eksportert meieriprodukter for 742 mill. kroner, og eksporten av ost utgjorde 541 mill. kroner. Andre varer det ble eksportert mye av var bakervarer. Det ble eksportert bakervarer for 500 mill. kroner i 2019, vist i tabell 40.

Eksporten av knekkebrød har hatt en sterk vekst de siste årene. I perioden 2012–2014 ble det eksportert knekkebrød for rundt 15 mill. kroner per år. I 2019 ble det eksportert knekkebrød for 205 mill. kroner. Omtrent halve eksporten går til USA.

Det er likevel andre varer som det eksporteres mer av fra Norge, men som ikke direkte avtar råvarer fra norsk jordbruk. Blant de største eksportvarene, målt i verdi, finner vi produkter som fiskefôr, fiskemel, fiskeolje og soyamel og -olje produsert av importerte soyabønner.

I vedlegget (kapittel 4) til denne rapporten finner du en oversikt over hvor mye som har blitt eksportert av jordbruksvarer de siste tre årene, fordelt på kapitlene i tolltariffen.

3.2.1 Eksport av norskproduserte jordbruksvarer

Eksporten av kjøtt har økt i 2019, og en stor del av eksportøkningen skyldes økt eksport av svinekjøtt og fjørfekjøtt. I denne eksporten inngår også eksport av råvarer som eksporteres for bearbeiding i utlandet, og som re-importeres i bearbeidet form, som for eksempel spekeskinke og kyllingnuggets. Omtrent 30 prosent av eksportmengden av kjøtt er eksport i forbindelse med utenlands bearbeiding. Målt i verdi utgjør denne eksporten 60 prosent. Differansen skyldes at en større andel kjøtt med høy enhetsverdi eksporteres til utenlands bearbeiding, mens mye av den ordinære eksporten blant annet er eksport av slakteavfall, som har lav enhetsverdi.

Det er veldig liten eksport av potet, og halvparten av eksporten er gjenutførsel av varer på grunn av reklamasjon. Det er også en del eksport på grunn av reklamasjon på friske grønnsaker og frukt og bær. Av

eksport av grønnsaker utgjør reklamasjon omtrent en tredjedel av kvantumet, mens reklamasjon er grunnen til omtrent 80 prosent av eksporten av frukt og bær, målt både i verdi og mengde.

Nesten halvparten av kvantumet eksportert av korn er bygg som maltes i Sverige for å re-importeres som malt. Deler av eksporten av korn er også såkorn som eksporteres for og renses og behandles i utlandet for å deretter re-importeres.

Tabell 37: Eksport i 2019 fordelt på sentrale varegrupper, samt endringer fra 2018 til 2019. Sortert etter eksportverdi i 2019.

	Eksport i mill. kroner		Eksport i 1 000 tonn	
	2019	Endring fra 2018	2019	Endring fra 2018
Ost	541	-7 %	10,4	-9 %
Kjøtt*	265	5 %	9,2	-5 %
Friske frukt og bær**	14,3	-32 %	1,0	-22 %
Korn	8,9	7 %	1,6	-3 %
Friske grønnsaker***	4,4	44 %	0,2	-40 %
Potet	0,9	> 100 %	0,1	> 100 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

*Eksport under kapittel 2 (ikke inkl. lever) og posisjonene 16.01–16.02. **Eksport under posisjonene 08.03–08.10. ***Eksport under posisjon 07.02–07.09

3.2.2 Eksport per land

Som med importen, eksporterer vi i stor grad til våre naboland. Vi eksporterer mest til Sverige og Danmark. Det vi eksporterer mest av til Sverige er soyamel og soyaolje som er produsert i Norge av importerte soyabønner, sjokolade og ulike tilberedte næringsmidler som for eksempel Omega 3 og visse bearbejdede eggprodukter. Den største eksportvaren til Danmark, målt i verdi, er mink, som selges på auksjon i København. Siden det er besluttet at pelsdyrnæringen i Norge skal legges ned, vil denne eksporten etter hvert opphøre. Storbritannia er det landet vi eksporterer tredje mest varer til, målt i verdi. 70 prosent av denne eksporten er fiskefôr, fiskemel og fiskeolje.

Tabell 38: De ti landene Norge eksporterte mest jordbruksvarer til i 2019, målt i mill. kroner.

	2017	2018	2019	Endring fra 2018
Sverige	1 785	1 940	2 005	3 %
Danmark	1 501	1 486	1 735	17 %
Storbritannia	683	979	1 526	56 %
USA	1 067	1 194	1 139	-5 %
Tyskland	838	1 014	1 087	7 %
Japan	431	512	581	14 %
Island	252	296	475	61 %
Russland	120	338	438	30 %
Nederland	298	297	342	15 %
Tyrkia	232	330	339	3 %
Totalt	9 963	11 191	12 420	11 %
Topp ti utgjør	72 %	75 %	78 %	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

4 Vedlegg

Import av jordbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet

Tabell 39: Import av jordbruksvarer fordelt på kapitler

Import i mill. kroner	2017	2018	2019	Endring fra 2018
01. Levende dyr	232	201	209	4 %
02. Kjøtt	1 175	1 050	1 007	-4 %
04. Melk, meieriprodukter, egg og honning	1 161	1 277	1 362	7 %
05. Animalske produkter ellers	536	578	546	-6 %
06. Levende planter	2 089	2 115	2 177	3 %
07. Poteter og grønnsaker	3 392	3 657	3 701	1 %
08. Fukt, bær og nøtter	6 385	6 509	6 613	2 %
09. Kaffe, te og krydder	2 061	1 726	1 815	5 %
09.01 Kaffe	1 719	1 387	1 468	6 %
10. Korn	958	1 625	1 675	3 %
11. Mel	2 690	2 740	2 936	7 %
11.09 Hvetegluten	2 363	2 405	2 592	8 %
12. Oljeholdige frø og frukter	2 362	2 500	2 406	-4 %
15. Animalske og vegetabiliske oljer	7 427	7 605	8 678	14 %
15.14 Raps- og rybsolje	3 465	3 248	3 685	13 %
15.04 Fett og oljer av fisk	2 728	3 112	3 680	18 %
16. Kjøttprodukter	302	338	360	7 %
17. Sukker og sukkervarer	1 619	1 424	1 479	4 %
18. Kakao og sjokolade	1 833	1 760	1 949	11 %
19. Bakervarer	4 535	4 766	5 276	11 %
19.05 Brød og bakverk	2 891	3 054	3 418	12 %
20. Fukt- og grønnsaksprodukter	2 250	2 293	2 212	-4 %
21. Tilberedte næringsmidler	5 377	6 035	7 084	17 %
21.06 Andre tilberedte næringsmidler (hovedsakelig soyaproteinkonsentrat)	3 717	4 281	5 284	23 %
22. Drikkevarer	6 543	6 974	7 548	8 %
22.04 Vin	3 314	3 568	3 787	6 %
23. Tilberedt dyrefôr	6 896	7 466	7 701	3 %
23.09 Tilberedt dyrefôr	2 526	2 880	3 139	9 %
23.01 Mel og pelleter av fisk	2 379	2 381	2 348	-1 %
24. Tobakk	3 401	3 347	3 629	8 %
35. Proteiner, modifisert stivelse osv	203	226	200	-11 %
Andre jordbruksprodukter*	221	283	342	21 %
Total import	63 650	66 496	70 907	6,6 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

*Import under kapitlene 13 Skjellakk og gummi osv., 14. Vegetabiliske flettematerialer, 29. Organiske kjemikalier, 33. Flyktige vegetabiliske oljer, 38. Diverse kjemiske produkter, 41. Rå huder og skinn, 43. Pelsskinn og varer derav, 50. Silke, 51. Ull, dyrehår og garn, 52. Bomull og 53. Andre vegetabiliske tekstilfibre.

Eksport av jordbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet

Tabell 40: Eksport av jordbruksvarer fordelt på kapitler

Eksport i mill. kroner	2017	2018	2019	Endring fra 2018
01. Levende dyr	37	74	57	-23 %
02. Kjøtt	244	233	247	6 %
04. Melk, meieriprodukter, egg og honning	765	728	759	4 %
05. Animalske produkter ellers	340	387	332	-14 %
06. Levende planter	26	33	41	24 %
07. Poteter og grønnsaker	18	17	12	-29 %
08. Frukt, bær og nøtter	51	54	51	-6 %
09. Kaffe, te og krydder	73	31	48	56 %
10. Korn	6	8	9	7 %
11. Mel	55	73	103	41 %
12. Oljeholdige frø og frukter	56	63	59	-8 %
15. Animalske og vegetabiliske oljer	1 715	1 833	2 098	14 %
15.04 Fett og oljer av fisk	1 033	1 231	1 408	14 %
16. Kjøttprodukter	45	47	45	-6 %
17. Sukker og sukkervarer	40	49	52	5 %
18. Kakao og sjokolade	306	392	428	9 %
19. Bakervarer	387	409	500	22 %
20. Frukt- og grønnsaksprodukter	84	118	118	0 %
21. Tilberedte næringsmidler	1 496	1 626	1 755	8 %
21.06 Andre tilberedte næringsmidler	1 387	1 488	1 622	9 %
22. Drikkevarer	906	998	1 082	8 %
23. Tilberedt dyrefôr	2 449	3 253	3 753	15 %
23.09 Tilberedt dyrefôr	1 009	1 437	1 899	32 %
23.01 Mel og pelleter av fisk	641	885	1 040	17 %
23.04 Soyamel	671	728	607	-17 %
35. Proteiner, modifisert stivelse osv	113	145	219	51 %
41. Rå huder og skinn	268	264	239	-9 %
43. Pelskinn og varer derav	429	305	367	20 %
51. Ull og dyrehår, garn	41	34	31	-8 %
Andre jordbruksprodukter*	14	14	16	14 %
Total eksport	9 963	11 191	12 420	11 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

*Eksport under kapitlene 13. Skjellakk og gummi osv., 14. Vegetabiliske flettematerialer, 24. Tobakk, 29. Sorbitol, 33. Flyktige vegetabiliske oljer, 38. Stivelse og sorbitol, 50. Silke, 52. Bomull og 53. Andre vegetabiliske tekstilfibre.

Kvoter for import av jordbruksvarer til Norge

Tabell 41: Tollkvoter og kvoter for varer til utenlands bearbeiding, 2019.

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Fordelingsmetode	Kvotestørrelse i tonn (om ikke annet er nevnt)
Levende dyr			
01.01.2100/.2902/.2908	Islandshest (Island)	Søknad	200 stk.
Kjøtt av storfe			
02.01.1000/2001/2002/2003/2004 02.02.1000/2001/2002/2003/2004	Storfe kjøtt (EU)	Auksjon	2 500
02.02.1000/.2001/.2002/.2003/ .2004/.2008/.3001/.3009	Storfe kjøtt (WTO)	Auksjon	1 084
02.01.3001/3002	Storfe kjøtt (GSP)	Fordeles av tolletaten	500
02.01, 02.02	Storfe kjøtt (NA/BW)	Auksjon	500
02.01.3001/.3009 02.02.3001/.3009	Storfe kjøtt (NA/BW)	Fordeles av tolletaten	2 700
02.01.3001/.3009 02.02.3001/.3009	Storfe kjøtt (SZ)	Fordeles av tolletaten	500
02.10.2000	Tørket storfe kjøtt (EFTA)	Auksjon	10
Kjøtt av svin, sau og geit			
02.03.1101/2101	Svine kjøtt (EU)	Auksjon	600
02.03.1904	Ribbe av svin 1.12.-31.12. (EU)	Auksjon	300
02.03.2101	Svine kjøtt (WTO)	Auksjon	1 381
02.04.1000/.2100/.2200/.3000/ .4100/.4200/.4300/.5000	Kjøtt av sau og geit (WTO)	Auksjon	206
02.04.1000/.2100/.2200/.2300/.3000/ .4100/.4200/4300	Kjøtt av sau og lam (NA/BW/SZ)	Fordeles av tolletaten	400
02.04.	Kjøtt av sau og geit (Island)	Søknad	600
02.06.4100	Lever av svin (EU)	Auksjon	350
Kjøtt fjærfe			
02.07.1100/1200/2400/2500	Kjøtt av fjærfe (EU)	Auksjon	950
02.07.1200	Høns kjøtt (WTO)	Auksjon	221
02.07.2500	Kalkun kjøtt (WTO)	Auksjon	221
02.07.4200	Ender, gjess mm. (WTO)	Auksjon	221
02.07.4401	Andebryst (EU)	Auksjon	200
Vilt kjøtt			
02.03.1109/.1209/.1909/.2109/.2209/ .2909 02.08.1000/.9030/.9094/ ex. 9099	Kjøtt av annet vilt (WTO)	Auksjon	250
02.08.9043/.9044/.9045	Elg kjøtt (WTO)	Auksjon	100
02.08.9046/.9047/.9048	Kjøtt av hjort (WTO)	Auksjon	200
Bearbeidede kjøttvarer			
02.10.1101 /1109/1900	Skinke av svin (EU)	Auksjon	600
16.01.0000	Pølser (EU)	Auksjon	600
16.01.0000	Pølser (EFTA)	Auksjon	10
16.02.3101	Kalkunrullade (WTO)	Auksjon	20
ex 16.02.4100 ex. 16.02.5009	Hermetisk skinke av svin og tunge av storfe (GSP)	Auksjon	150

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Fordelingsmetode	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
16.02.4910	Bacon crisp (EU)	Auksjon	350
16.02.5001	Kjøttboller (EU)	Auksjon	200
ex 16.02.5009	Corned beef (GSP)	Auksjon	200
Kjøtt til messer og kjøtt slaktet i tråd med religiøse tradisjoner			
kap. 2 og kap. 16	Kjøtt til messer (WTO)	Søknad	35
kap. 2 og kap. 16	Kosherslaktet kjøtt (Alle Land)	Søknad	15
kap. 2 og kap. 16	Halalslaktet kjøtt (Alle land)	Søknad	30
Egg og honning			
04.07.1100/.2100 Ex 04.07.9000	Hønseegg (EU)	Auksjon	290
04.07.2100	Hønseegg (WTO)	Auksjon	1 295
04.09.0000	Honning (GSP og Peru)	Auksjon	192
Meieri			
04.05.1000	Smør (WTO)	Auksjon	575
04.06	Ost (EU)	Søknad	5 000
04.06	Ost (EU)	Auksjon	3 400
04.06	Ost (EFTA)	Auksjon	200
Blomster og planter			
ex 06.02.9043 06.02.9044	Blomstrende potteplanter (EU)	Fordeles av tolletaten	20 mill. kroner
06.02.9031	Grønne potteplanter (EU)	Fordeles av tolletaten	7 mill. kroner
06.02.9091	Gress på rull (EU)	Fordeles av tolletaten	4 mill. kroner
Frukt og grønt			
07.01.9022	Poteter (EU), 1.4.-14.5.	Auksjon	2 500
Ex. 07.01.9028	Poteter (Egypt), 1.12.-14.5.	Auksjon	1 310
07.04.9013/9020	Hvitkål (WTO)	Auksjon	134
07.04.9040	Rødkål (WTO)	Auksjon	134
07.05.1112/1122	Issalat (EU) 1.3.-30.11.	Auksjon	600
07.05.1112/1119	Issalat (EU) 1.3.-31.5.	Auksjon	500
07.08.1000	Erter (Egypt)	Auksjon	60
07.12.9011	Tørkede poteter (EU)	Auksjon	300
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.5.-31.7.	Auksjon	7 000
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.8.-30.11.	Auksjon	750
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.11.-30.11.	Auksjon	250
08.08.1011	Epler (EU), 1.5.-31.7.	Auksjon	2 000
08.08.3020	Pærer (WTO), 11.8.-30.11.	Auksjon	250
08.10.1023/1024	Jordbær (EU), 9.6.-9.9.	Auksjon	300
08.11.1000	Jordbær bearbeidingsindustri (Alle land)	Søknad	1 700
08.11.1000	Jordbær bearbeidingsindustri (EU)	Søknad	2 200
08.11.2019/2091	Bringebær bearbeidingsindustri (Alle land)	Søknad	750
08.11.2019/2091	Bringebær bearbeidingsindustri (EU)	Søknad	950
08.11.2019/2093/9003 20.09.8911/8919/8993	Solbær/kirsebær-konsentrat bearbeidingsindustri (Alle land)	Søknad	340

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Fordelingsmetode	Kvotet i tonn (om ikke annet er nevnt)
20.05.2091	Poteter, halvfabrikata til framstilling av snacks (EU)	Auksjon	3 000
20.05.4003/.4009 ex. 20.05.5901	Hermetiske erter, snittebønner og brekkbønner (GSP)	Auksjon	350
Ex. 20.05.9908	Hermetiske grønnsaksblandinger (GSP)	Auksjon	150
20.09.7900	Konsentrert epleaft, til industriformål (EFTA)	Auksjon	400
20.09.7100/.7900	Epleaft, også konsentrert, til industriformål (EU)	Auksjon	3 300
Korn, kraftfôrråvarer, frø o.l.			
10.01.1900	Durumhvete til pastaproduksjon (EU)	Auksjon	5 000
10.01.1900	Durumhvete til pastaproduksjon (Canada og Ukraina)	Auksjon	10 000
Ex. 10.02.1000	Høstrug, til såformål (EU)	Auksjon	1 000
10.05.9010	Mais, til dyrefôr (EU)	Auksjon	15 000
11.03.1310	Maisgrits, til dyrefôr (EU)	Auksjon	10 000
10.01.1900/.9900, 10.02.9000, 10.08.4000/5000/6000/9000	Matkorn 2018–2019	Auksjon	221 000
07.13.1001, 10.01.9900, 10.02.9000, 10.03.9000, 10.04.9000, 10.05.9010, 10.07.9010, 11.03.1310, 12.14.1000, 15.20.0010, 17.03.1010/9010, 23.02.1010/3000/4090, 23.03.2010	Kraftfôrråvarer 2018–2019	Auksjon	728 000
12.01.9010, 12.05.1010/.9010	Oljefrø 2017–2018	Auksjon	8 000
12.09.2300	Svingelfrø (EU)	Auksjon	75
12.09.2300	Svingelfrø til plenformål (EU)	Auksjon	400
12.09.2400	Engrappfrø (EU)	Auksjon	50
12.09.2400	Engrappfrø til plenformål (EU)	Auksjon	200
12.09.2500	Raigrasfrø (EU)	Auksjon	700
12.14.9091	Høy (EU)	Auksjon	35 000
12.14.9091	Høy (Andre land enn EU)	Auksjon	500
17.03.1010/.9010	Melasse til dyrefôr (GSP)	Auksjon	40 000
Kvoter for utenlands bearbeiding (UB)			
01.06.1910/02.08.9021	Levende rein til slakt og kjøtt av rein, hele og halve skrotter, 1.6 2019 - 31.3. 2020	Auksjon	200
Kap. 02	UB kjøtt	Auksjon	3 240*
Kap. 16 (16.01, 16.02)	UB kjøtt	Auksjon	16 560*
Kap. 04	UB meieri (ex kap. 4)	Auksjon	9 360*

* Gyldig i 3 år (2017, 2018 og 2019)

Referanseliste

Bloomberg News, 2019. *Worst of china's African Swine Fever Over, Says MInistry Official*. [Internett]
Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-04/worst-of-african-swine-fever-seen-over-in-china-as-herds-rise>

[Funnet 24 Januar 2019].

Boone, R. R. C. J. S. P. T. a. M. H., 2017. Climate change impacts on selected global rangeland ecosystem services. *Glob. Chang. Biol.*, 24,, p. 1382–1393.

Dairy Australia, 2019. *Dairy Australia Situation and Outlook December 2019*. [Internett]
Available at: <https://www.dairyaustralia.com.au/industry/dairy-situation-and-outlook/situation-and-outlook-december-2019>

[Funnet 30 Januar 2020].

EU, 2018. *Directive (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2008/98/EC on waste (Text with EEA relevance)*.. [Internett]
Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018L0851>

[Funnet Januar 2020].

EU, 2019. *Official Journal of the European Union, L 248, Legislation Volume 62, 27 September 2019*.. [Internett]

Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2019:248:FULL&from=EN>

[Funnet 24 januar 2020].

Europalov, 2018a. *Avfallsdirektivet: endringsbestemmelser*. [Internett]

Available at: <http://europolov.no/rettsakt/avfallsdirektivet-endringsbestemmelser/id-8753>

[Funnet 10 Februar 2020].

European Commision, 2018. *EU Agricultural Outlook for markets and income 2018 - 2030*, Brüssel: European Commision, DG Agriculture and Rural Development.

European Commision, 2019a. *Short Term outlook, for EU agricultural markets in 2019 and 2020. Autumn 2019*, s.l.: European Commision.

European Commission, 2019b. *Eggs - Overview*. [Internett]

Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/eggs-dashboard_en.pdf

[Funnet 24 Januar 2020].

European Commission, 2019d. *JRC MARS Bulletin Vol 27 No 9*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission, 2020a. *Food waste*. [Internett]

Available at: https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste_en

[Funnet 24 januar 2020].

European Commission, 2020b. *Info*. [Internett]

Available at: <https://ec.europa.eu/info/>

[Funnet 27 Januar 2020].

European Commission, 2020c. *DG Agri Dashboard: Dairy Products*. [Internett]

Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/dashboard-dairy_en.pdf

[Funnet 30 Januar 2020].

FAO, 2019a. *FAO*. [Internett]
Available at: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>

FAO, 2019b. *Food Outlook, Biannual report og global food markets. May 2019*, Roma: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

FAO, 2019c. *Food Outlook, Biannual report on global food markets, November 2019*, Roma: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

FAO, 2019d. *Meat Market Review. Mars*. Roma: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

FAO, 2019e. *One year on, close to 5 million pigs lost to Asia's swine fever outbreak*. [Internett]
Available at: <http://www.fao.org/news/story/en/item/1204563/icode/>

FAO, 2019f. *Meat market review: 2019 Outlook Desember*, s.l.: FAO.

FAO, 2019g. *Meat market review. Price and policy update. Desember*, Roma: FAO.

FAO, 2019h. *The state of food and agriculture. Moving forward on food loss and waste reduction*, Roma: FAO.

FAO, 2019i. *World Food Situation*. [Internett]
Available at: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
[Funnet 24 Januar 2020].

FAO, 2020. *Sustainable Development Goals*. [Internett]
Available at: <http://www.fao.org/sustainable-development-goals/indicators/1231/en/>
[Funnet 17 januar 2020].

Finansdepartementet, 2019. *Prop. 1 LS (2018 – 2019) Skatter, avgifter og toll 2019*, Oslo: Finansdepartementet.

FN, 2019. *World Population Prospect 2019*. [Internett]
Available at: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>

FN, 2020. *United Nations sustainable development goals*. [Internett]
Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>
[Funnet 22 januar 2020].

FUSIONS, 2016. *Estimates of European food waste levels. Stockholm 31 March 2016*, Stockholm: s.n.

Government of Ireland, 2019. *Climate Action Plan 2019*, s.l.: Government of Ireland- Department of Communications, Climate Action & Environment.

Helsedirektoratet, 2019. *Utviklingen i norsk kosthold*, Oslo: Helsedirektoratet.

IMF, 2019. *World Economic Outlook*, s.l.: IMF.

International Grains Council, 2019b. *Five-year baseline projections of supply and demand for wheat, maize (corn), rice and soybeans to 2023/2024*, London: s.n.

International Grains Council, 2019d. *IGC members site*. [Internett]
Available at: https://www.igc.int/en/members-site/markets/igc_dataquery_trade.aspx

International Grains Council, 2019e. *IGC members site*. [Internett]
Available at: https://www.igc.int/en/members-site/markets/igc_dataquery_prices.aspx

International Grains Council, 2019f. *IGC members site*. [Internett]
Available at: https://www.igc.int/en/members-site/markets/igc_dataquery_ayp.aspx
[Funnet 17 12 2019].

International Grains Council, 2020. *IGC Grain Market Report 506*, London: s.n.

Jordbruksverket, 2012. *Markandsöversikt - vegetabilier*. [Internett]
Available at: https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra12_26.pdf

Jordbruksverket, 2018. [Internett]
Available at:
<http://www.jordbruksverket.se/download/18.1b358225166a2c7e01d5acda/1540804192724/kortanalys%20svensk%20marknadsandel%20-%202018.pdf>

Jordbruksverket, 2019. *Skörd av spannmål, trindsäd och oljeväxter 2019*, s.l.: Jordbruksverket.

Landbruksdirektoratet, 2019. *Utvikling av matsvinnstatistikk i jordbrukssektoren. Rapport fra arbeidsgruppe 22.03.19. Dokument nr. 19/3 - 19.*, s.l.: Landbruksdirektoratet.

MARA, 2019. *China Agricultural Outlook (2019 -2028)*, s.l.: MARA.

Mattilsynet, 2020. *Afrikansk svinepest*. [Internett]
Available at:
https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrehelse/dyresykdommer/afrikansk_svinepest/

Mbow, C. C. R. L. B. T. B. M. H. M. K. E. L. P. P. M. R.-F. S. F. T. Y. X., 2019. Food Security. I: J. S. E. C. B. V. M. H. P. D. R. P. Z. [P.R. Shukla, red. *Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in*. s.l.:IPCC, pp. 437-520.

Norges Bank, 2019a. *Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet 4/19*, Oslo: Norges Bank.

Norges Bank, 2019b. *Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet 2/19*, Oslo: Norges Bank.

Norges Bank, 2019c. *Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet 3/19*, Oslo: Norges Bank.

Nortura Totalmarked kjøtt og egg, 2020. *Markedsprognose kjøtt og egg, pr. januar 2020*. s.l.:s.n.

OECD, 2019. *OECD Economic Outlook, Volume 2019 Issue 2*, s.l.: OECD.

OECD-FAO, 2018. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2018-2027*, s.l.: OECD-FAO.

OECD-FAO, 2019. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2019 - 2028*, Paris/Roma: OECD-FAO.

Regjeringen, 2017. *Bransjeavtale om reduksjon av matsvinn*. [Internett]
Available at:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1c911e254aa0470692bc311789a8f1cd/matsvinnavtale.pdf>
[Funnet 24 januar 2020].

Regjeringen, 2019. *Endring av rammedirektivet for avfall (del av pakke sirkulær økonomi)*. [Internett]
Available at: <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2014/des/endring-av-rammedirektivet-for-avfall-del-av-pakke-sirkular-okonomi/id2502169/>
[Funnet 10 Februar 2020].

Regjeringen, 2020. *Bærekraftsmålene*. [Internett]
Available at: <https://www.regjeringen.no/no/sub/fns-barekraftsmal/id2590133/>
[Funnet 17 Januar 2020].

Reuters, 2019a. *Brazil agriculture sees 3% growth in 2020 led by meat exports*. s.l.:s.n.

Reuters, 2019b. *Indonesia launches B30 biodiesel to cut costs, boost palm oil*. [Internett]
Available at: <https://www.reuters.com/article/us-indonesia-biodiesel/indonesia-launches-b30-biodiesel-to-cut-costs-boost-palm-oil-idUSKBN1YRoD2>
[Funnet 4 Februar 2020].

Statistiska centralbyrån, 2019. *Skörd av spannmål, trindsäd, oljeväxter, potatis och slåttervall 2018*. [Internett]
Available at: <http://www.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik,%20ofakta/Vegetabilieproduktion/JO16/JO16SM1901/JO16SM1901.pdf>

Stensgård, A. P. K. H. O. J. o. C. P., 2019. *Matsvinn i Norge. Rapportering av nøkkeltall 2015-2018..* [Internett]
Available at: <https://www.matvett.no/uploads/documents/OR.32.19-Matsvinn-i-Norge-Rapportering-av-nokkeltall-2015-2018-08.11.2019.pdf>
[Funnet 24 januar 2020].

Tolldirektoratet, 2020. *GSP-handel med u-land*. [Internett]
Available at: <https://www.toll.no/no/bedrift/import/tollfrihet/gsp/>
[Funnet 28 Januar 2020].

USDA, 2019a. *Livestock and Poultry: World Markets and Trade*, s.l.: USDA.

USDA, 2019b. *Brazil Livestock and Products Annual 2019 Annual Report*. s.l.:s.n.

Windhorst, H.-W., 2019. Changing patterns of global egg trade between 2006 and 2016 – Part 1. *Zootecnica International*, 4 November.

WTO, 2018. *Trade Policy Review: Norway*. [Internett]
Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp473_e.htm
[Funnet 30 Januar 2020].

WTO, 2019. *Overview og the developments in the international trading environment, annual report*, s.l.: WTO.

WTO, 2020. *30 years of the Trade Policy Review Mechanism*. [Internett]
Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tprm30_e.htm
[Funnet 30 Januar 2020].

Yang, Z. et al., 2018. Egg production in China. *World's Poultry Science Journal* 74(3), Juni, pp. 417-426.

Zootecnica, 2018. A projection of the future dynamics in global egg production. *Zootecnica International* 39, pp. 26-29.

Zootecnica, 2019. *Dynamics of global egg trade between 2006 and 2016*. [Internett]
Available at: <https://zootecnicainternational.com/featured/changing-patterns-global-egg-trade-2006-2016-part-2/>

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:

Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:

Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:

Løkkeveien 111, 9510 Alta

LANDBRUKSDIREKTORATET STEINKJER

BESØKSADRESSE:

Skolegata 22, C-bygget, 7713 Steinkjer

www.landbruksdirektoratet.no
